

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Διπλωματική Εργασία

«Κοινωνικός Έλεγχος, Επιλεκτικότητα του Συστήματος Απονομής
Δικαιοσύνης και Ανθρώπινα Δικαιώματα σε Υποθέσεις
Οργανωμένου Εγκλήματος»

Σεραφείμ Αγραφιώτης

Επιβλέπων καθηγητής: Χρήστος Κουρούτζας

Αθήνα, Ιούλιος 2023

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία του φοιτητή («συγγραφέας/δημιουργός») που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης ο συγγραφέας/δημιουργός εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας του συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Ο συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Κοινωνικός Έλεγχος, Επιλεκτικότητα του Συστήματος Απονομής
Δικαιοσύνης και Ανθρώπινα Δικαιώματα σε Υποθέσεις
Οργανωμένου Εγκλήματος»

Σεραφείμ Αγραφιώτης

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Χρήστος Κουρούτζας

Επίκουρος Καθηγητής, Τμήμα
Κοινωνιολογίας, Πανεπιστήμιο

Αιγαίου

Μέλος Σ.Ε.Π. ΕΑΠ

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Σοφία Βιδάλη

Καθηγήτρια Εγκληματολογίας και
Αντεγκληματικής Πολιτικής στο Τμήμα
Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου
Πανεπιστημίου

Διευθύντρια του ΜΠΣ ΠΕΔ/ΕΑΠ.

Αθήνα, Ιούλιος 2023

«Σε κάθε πρόσωπο που έχει νιώσει περιθωριοποίηση»

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα Σύμβουλο- Καθηγητή, κύριο Χρήστο Κουρούτζα, για την άριστη συνεργασία, την επιστημονική καθοδήγηση αλλά κυρίως διότι πάντα ήταν παρόν σε όλη τη διάρκεια εκπόνησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας και βοήθησε να ξεπεραστούν οι όποιες δυσκολίες.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τα ζητήματα της επιλεκτικότητας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος σε υποθέσεις οργανωμένου εγκλήματος. Περιγράφονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις εγκληματοποίησης, όπως η θεωρία της Σύγκρουσης, η θεωρία της Συμβολικής αλληλόδρασης και η θεωρία της Κριτικής Θεωρίας. Μέσα σε αυτό το θεωρητικό πλαίσιο αναδεικνύονται ζητήματα πρωτογενούς και δευτερογενούς εγκληματοποίησης και εξετάζεται ο ρόλος των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, η σημασία των ηθικών πανικών και μορφές βαριάς εγκληματικότητας, όπως είναι το οργανωμένο έγκλημα. Την εγκληματολογική θεωρία αναφορικά με τα ζητήματα της επιλεκτικότητας στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα, ακολουθεί πρωτογενή εμπειρική έρευνα σε σεξεργαζόμενα άτομα. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με την μέθοδο των ημιδομημένων ή χαλαρά συνεντεύξεων που αποτελούνταν από τέσσερις διαφορετικούς θεματικούς άξονες. Ο πρώτος αφορά στην εγκληματοποίηση και τους ηθικούς πανικούς, ο δεύτερος τον ρόλο των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και των φορέων της ποινικής δικαιοσύνης, ο τρίτος εξετάζει ζητήματα επιλεκτικότητας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τέλος ο τέταρτος θεματικός άξονας αναφέρεται σε ζητήματα σχέσεων της σεξεργασίας με το οργανωμένο έγκλημα. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας επιβεβαιώνεται η εγκληματολογική θεωρία αναφορικά με την επιλεκτικότητα. Παρατηρείται υπερ-εγκληματοποίηση της εξεταζόμενης κοινωνικής ομάδας, σε πρωτογενές και δευτερογενές επίπεδο, οι φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου διώκουν υπερβολικά τα συγκεκριμένα πρόσωπα ενώ οι δικαστικές αρχές καταλήγουν εύκολα σε καταδικαστικές αποφάσεις. Τα μέσα ενημέρωσης, μέσω των ηθικών πανικών, δαιμονοποιούν τις ζωές των ατόμων αυτών με αποτέλεσμα την υπερβολική κοινωνική αντίδραση. Τέλος, ο κόσμος της σεξεργασίας, όπως προκύπτει από την έρευνα, αποτελεί πρόσφορο έδαφος για ανάπτυξη μορφών οργανωμένης εγκληματικότητας και δράσεις ομάδων τύπου μαφίας.

Λέξεις – Κλειδιά

Ποινική επιλεκτικότητα, υπερ-εγκληματοποίηση, οργανωμένο έγκλημα, σεξεργασία

“Social Control, Selectivity of the Justice System and Human Rights in Organized Crime Cases”

Serafeim Agrafiotis

Abstract

This thesis deals with the issues of the selectivity of the criminal justice system in cases of organized crime. Theoretical approaches to criminalization are described, such as Conflict theory, Symbolic interaction theory, and Critical Criminology theory. Within this theoretical framework, issues of primary and secondary criminalization are highlighted and the role of official social control agencies, the importance of moral panics and forms of serious crime, such as organized crime, are examined. Criminological theory regarding the issues of selectivity in the criminal justice system is followed by primary empirical research on sex workers. The research was carried out using the method of semi-structured or loose interviews consisting of four different thematic axes. The first concerns criminalization and moral panics, the second the role of the bodies of official social control and the bodies of criminal justice, the third examines issues of selectivity and human rights and finally the fourth thematic axis refers to issues of relations between sex work and organized crime. From the analysis of the results of the research, the criminological theory is confirmed in matters of selectivity. Over-criminalization of the examined social group is observed, at the primary and secondary level, the bodies of official social control excessively prosecute the specific persons while the judicial authorities easily reach convictions. The media, through moral panics, demonize the lives of these individuals resulting in an exaggerated social reaction. Finally, the world of sex work, as the research shows, is fertile ground for the development of forms of organized crime and the actions of mafia-type groups.

Keywords

Criminal selectivity, over-criminalization, organised-crime, sex-working

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	vi
Abstract	vii
Περιεχόμενα.....	viii
Εισαγωγή.....	1
1. Εγκληματοποίηση και κοινωνικός έλεγχος.....	2
1.1 Η εγκληματοποίηση	2
1.1.1 Ο κοινωνικός μετασχηματισμός.....	5
1.1.2 Ηθικοί πανικοί.....	6
1.1.3 Το «κοινό» έγκλημα και ο «σκοτεινός» αριθμός των εγκλημάτων.....	7
1.2 Κοινωνικός έλεγχος.....	8
1.2.1 Άτυπος κοινωνικός έλεγχος	9
1.2.2 Τυπικός κοινωνικός έλεγχος	10
2. Επιλεκτική λειτουργία, διακρίσεις και ανισότητες.....	11
2.1 Η ανισότητα κατά την πρωτογενή ποινικοποίηση.....	14
2.2 Η δευτερογενής ποινικοποίηση κατά την εφαρμογή του νόμου.....	17
2.3 Τα διαδοχικά φίλτρα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος.....	19
2.3.1 Η αστυνομία.....	20
2.3.2 Οι εισαγγελικές αρχές.....	21
2.3.3 Το δικαστικό φίλτρο	22
2.3.4 Το τελικό στάδιο- φίλτρο σωφρονιστικού συστήματος.....	23
3. Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος.....	26
3.1 Ιστορική αναδρομή του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα.....	27
3.2 Παράγοντες που μετέβαλαν το οργανωμένο έγκλημα.....	28
3.3 Το νομικό πλαίσιο για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα.....	29
3.4 Ο παράγοντας «οικονομική κρίση» και ο ρόλος της μαφίας.....	30
3.5 Κοινωνία και οργανωμένο έγκλημα.....	32
4. Μεθοδολογία της έρευνας σε σεξεργαζόμενα άτομα	34
4.1 Μεθοδολογία.....	34
4.2 Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα	34
4.3 Πληθυσμός της έρευνας και δείγμα	35
4.4 Ερευνητική μέθοδος και μέσα έρευνας.....	36
4.5 Η συνέντευξη – θεματικοί άξονες – συλλογή δεδομένων	38
4.6 Ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων	39
5. Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας.....	40
5.1 Το προφίλ του δείγματος της έρευνας	40
5.2 Κοινωνικό στίγμα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης	42
5.3 Κοινωνικός έλεγχος και ποινική δικαιοσύνη.....	45
5.4 Επιλεκτικότητα και άνιση μεταχείριση.....	48
5.5 Σεξεργασία και σχέσεις με το οργανωμένο έγκλημα.....	51
5.6 Σύνοψη – γενικά συμπεράσματα έρευνας.....	53
Συμπεράσματα	55
Επίλογος.....	59
Βιβλιογραφία.....	61
Παράρτημα Α: «Έντυπο Συγκατάθεσης»	65

Εισαγωγή

Οι νόμοι και η επιβολή τους, φαίνεται να εξυπηρετούν τα συμφέροντα της άρχουσας τάξης και να αποδυναμώνουν την κοινωνική δικαιοσύνη. Χρησιμοποιούνται ως μέσο ελέγχου της κοινωνίας και η επιβολή τους επικεντρώνεται σε λιγότερο επιβλαβείς πράξεις παρά σε ενέργειες που μπορεί να έχουν μεγαλύτερες κοινωνικές επιπτώσεις. Οι ισχυροί, στις περισσότερες περιπτώσεις μένουν ατιμώρητοι και συνεχίζουν να παραβιάζουν τον νόμο για να προστατεύσουν τα συμφέροντά τους.

Κατά την πρωτογενή εγκληματοποίηση υπάρχει εμφαντική νομοθετική αντιμετώπιση των κοινών εγκλημάτων και των πράξεων «επιβίωσης» των φτωχών και περιθωριοποιημένων ατόμων, με επιβολή αυστηρών ποινών. Αντίθετα, οι πράξεις των ισχυρών, παρά την κοινωνική βλάβη που προκαλούν, υπό-εγκληματοποιούνται και σπάνια αποτυπώνονται στον ποινικό νόμο. Όσον αφορά τη δευτερογενή εγκληματοποίηση, υπέρ-εγκληματοποιούνται και τιμωρούνται αυστηρά οι πράξεις των κοινωνικά αδύναμων, ενώ υπό-εγκληματοποιούνται οι αξιόποινες πράξεις των ισχυρών, οι οποίες διαφεύγουν των ποινικών ελέγχων στα διάφορα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Αυτή η ποινική επιλεκτικότητα, δηλαδή η διακριτική μεταχείριση των εγκλημάτων και η ανισότητα στην εφαρμογή του νόμου, έχει γίνει αντικείμενο κριτικής από τους εκπροσώπους της Κριτικής Εγκληματολογίας. Οι συζητήσεις για την ποινική δικαιοσύνη, την εγκληματοποίηση και τον έλεγχο του εγκλήματος είναι πολύπλοκες και ποικίλες, και εμπλέκουν διάφορους παράγοντες όπως η ιστορική και κοινωνική συγκυρία, οι πολιτικές επιλογές και οι αξίες που διέπουν μια κοινωνία.

Αυτό το φαινόμενο της επιλεκτικότητας είναι διαχρονικό και επηρεάζει την ποινική δικαιοσύνη και στις μέρες μας. Αυτή η ανισότητα στην εφαρμογή της δικαιοσύνης μπορεί να οδηγήσει στην υπονόμηση της κοινωνικής εμπιστοσύνης και την ανατροφοδότηση της ανισότητας και των κοινωνικών διαιρέσεων. Μέσα από το κείμενο που ακολουθεί γίνεται μια προσπάθεια να αναδειχθούν οι λόγοι που φανερώνουν ότι είναι σημαντικό να υπάρχει μια συνεχής ανάλυση και αξιολόγηση της ποινικής πολιτικής, προκειμένου να διασφαλιστεί η ισότητα ενώπιον του νόμου και η προστασία των δικαιωμάτων όλων των μελών της κοινωνίας, ανεξαρτήτως της κοινωνικής τους θέσης ή εξουσίας.

1. Εγκληματοποίηση και κοινωνικός έλεγχος

1.1 Η εγκληματοποίηση

Βασικό κριτήριο στην ανάλυση του ζητήματος της επιλεκτικότητας του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, αποτελεί η μελέτη της εγκληματοποίησης των υποκειμένων, δηλαδή του τρόπου που κάποιος χαρακτηρίζεται ως εγκληματίας, από ποιους παράγοντες εξαρτάται ο χαρακτηρισμός του αλλά και βάσει ποιών χαρακτηριστικών γίνεται αυτή η διαδικασία. Με άλλα λόγια, η συζήτηση για το θέμα της επιλεκτικότητας των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου δεν διαχωρίζεται από αυτήν για την κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος. Η ιδιότητα του εγκληματία αποδίδεται σε πρόσωπα και κοινωνικές ομάδες με σκοπό την αντιμετώπιση μιας συμπεριφοράς μη αποδεκτής.

Η εισαγωγή του όρου «εγκληματοποίηση» έγινε από τους υποστηρικτές της εγκληματολογικής θεωρίας της σύγκρουσης, σε μια προσπάθεια εξήγησης του τρόπου απόδοσης σε κάποιον της ετικέτας του εγκληματία. Σύμφωνα με τον Vold, η κοινωνία έχει ως δομικό χαρακτηριστικό της τη σύγκρουση και μέσα από τη διαδικασία των διενέξεων επέρχεται μίας μορφής συναίνεση (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:244-245). Με τον τρόπο αυτό επέρχεται κοινωνική ισορροπία, έως την επόμενη φορά που θα καταστεί αναγκαία μια νέα σύγκρουση και μια νέα συναίνεση.

Η θεωρία του Austin Turk αναδεικνύει τις ανισότητες και τις αδικίες που μπορούν να παρατηρηθούν στην απονομή της δικαιοσύνης και υπογραμμίζει τη σχέση μεταξύ εξουσίας και εγκλήματος. Συγκεκριμένα, οι σχέσεις των ομάδων με τις αρχές επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο εκλαμβάνονται ως εγκληματίες. Αυτό σημαίνει ότι οι ομάδες που έχουν ισχυρές συνδέσεις με τις εξουσίες και την ελίτ, όπως οι ισχυροί οικονομικοί και πολιτικοί φορείς, μπορεί να απολαμβάνουν προνομιακή μεταχείριση, ατιμωρησία ή ανοχή για τις εγκληματικές πράξεις τους. Αντίθετα, άλλες ομάδες, όπως οι φτωχοί ή οι μειονεκτούντες κοινωνικές ομάδες, ενδέχεται να υποστούν αυστηρότερες ποινές και να θεωρηθούν πιο επικίνδυνες και εγκληματικές από το σύστημα (Χουλιάρας, 2012:868-872).

Τη διαφορά σε αυτή την «φυσική» διαδικασία, κάνει το γεγονός ότι η ιδιότητα του εγκληματία αποδίδεται άνισα στην κοινωνία και είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κατανομή εξουσίας. Ο τρόπος νομοθέτησης και ποινικοποίησης των πράξεων, που θα χαρακτηρισθούν ως εγκληματικές, επηρεάζεται από τα συμφέροντα των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, οι οποίες κατέχουν και την εξουσία- πολιτική, κοινωνική και

οικονομική. Επομένως, η σύγκρουση των δυνάμεων αυτών είναι αναπόφευκτα άνιση από τη βάση της. Οι περιπτώσεις, σύμφωνα με τον Vold, που η σύγκρουση έχει ως αποτέλεσμα να αποκτήσει κανείς την ιδιότητα του εγκληματία ξεκινούν είτε από πράξεις στον τόπο εργασίας, είτε σε περιπτώσεις που εξυπηρετούν πολιτικούς σκοπούς είτε γιατί υπάρχουν αντικρουόμενα οικονομικά συμφέροντα ενώσεων είτε τέλος εξαιτίας ρατσιστικών κίνητρο -φυλετικού/ εθνοτικού χαρακτήρα (Βιδάλη, 2013:172-173).

Το φαινόμενο αυτό, απαντάται σε κάθε κοινωνία, διαχρονικά. Η «ισορροπία» στην κοινωνία έρχεται όταν επιβάλλεται στα μέλη της μια τάξη πραγμάτων που περιλαμβάνει την υποχρέωση ακολουθίας κανόνων. Σε περίπτωση παρέκκλισης από τους κανόνες αυτούς ενεργοποιείται η αντίδραση της επικρατούσας τάξης, ρυθμίζοντας τη σχέση ευταξίας και εκτροπής. Η απόκλιση, όμως από την «νόμιμη» συμπεριφορά δεν θα πρέπει να θεωρείται «κοινωνική ανωμαλία» αλλά η άλλη όψη του ίδιου νομίσματος. Η ύπαρξη κανόνων καθορίζουν και την ύπαρξη εκτροπών από αυτούς και δημιουργούν τις συνθήκες παραβίασης τους (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:4-5).

Η εκτροπή από τους κανόνες που ρυθμίζουν τι είναι νόμιμο, διαφέρει από τόπο σε τόπο και από χρονική περίοδο σε χρονική περίοδο και διαφοροποιείται ανάλογα με τις συνθήκες. Οι κοινωνικές μεταβολές, προκαλούν αλλαγές και στην αποκλίνουσα συμπεριφορά. Επομένως η εκτροπές του νόμου χαρακτηρίζονται από ποικιλομορφία και ευμεταβλητότητα (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:8). Κρίνεται σκόπιμη, η αναφορά σε εγκληματολογικές θεωρίες σχετικά με την αποκλίνουσα συμπεριφορά.

Η θεωρία του χαρακτηρισμού, που προτάθηκε από τον Howard Becker, επικεντρώνεται στην επιλεκτικότητα της ποινικής δικαιοσύνης και πώς αυτή επηρεάζει την κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος και των εγκληματιών. Σύμφωνα με αυτήν τη θεωρία, η επιλογή των ατόμων που επιβάλλονται ως εγκληματίες δεν βασίζεται αποκλειστικά στις αντικειμενικές και ανεξάρτητες χαρακτηριστικές τους ιδιότητες, αλλά επηρεάζεται από κοινωνικές και πολιτισμικές προκαταλήψεις, κοινωνικές ετικέτες και εξουσιαστικές δυνάμεις (Κουλούρης, 2019:28-29). Η ποινική δικαιοσύνη δεν επιβάλλει απλώς ποινές σε ανθρώπους που διαπράττουν πράξεις που θεωρούνται εγκληματικές, αλλά συμβάλλει επίσης στον καθορισμό των εγκληματιών και της εγκληματικότητας μέσω της κοινωνικής κατασκευής των συμπεριφορών. Αυτό σημαίνει ότι η κοινωνία, μέσω των αρχών, των μέσων ενημέρωσης, των πολιτικών αντιλήψεων και των πολιτικών, επιλέγει ποιες πράξεις θα θεωρηθούν εγκληματικές και ποια άτομα θα χαρακτηριστούν ως εγκληματίες. Έτσι, η επιλεκτικότητα και η προκατάληψη μπορούν να επηρεάσουν τον τρόπο με τον οποίο

ερμηνεύονται και αντιμετωπίζονται οι πράξεις ενός ατόμου, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνεται τον εαυτό του το ίδιο το άτομο (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:254).

Επιπλέον, ο Howard Becker εισήγαγε την έννοια των "ηθικών επιχειρηματιών" στο πλαίσιο της εγκληματολογίας. Αναφέρεται σε άτομα ή ομάδες που συμβάλλουν στη διαμόρφωση και ενίσχυση των κοινωνικών προτύπων και ηθών σχετικά με το τι θεωρείται "εγκληματικό" σε μια κοινωνία. Τα πρόσωπα αυτά μπορεί να είναι εμπλεκόμενοι σε παράνομες δραστηριότητες, όπως το οργανωμένο έγκλημα, ή ακόμη και νόμιμες επιχειρήσεις που λειτουργούν με αντικοινωνικό τρόπο. Μέσω των δραστηριοτήτων τους, συμβάλλουν στη διαμόρφωση των προτύπων συμπεριφοράς και στην αποδοχή ορισμένων πράξεων ως "εγκληματικές" ή "αποδεκτές" από την κοινωνία (Vegh Weis, 2017:6).

Για τον Quinney ο οποίος προέρχεται από την ριζοσπαστική σχολή της Αμερικής και ασχολήθηκε με τη μελέτη των κρατικό- εταιρικών εγκλημάτων σε σχέση με την διαδικασία παραγωγής και την εφαρμογή του ποινικού νόμου, η κοινωνική ανισότητα που διακατέχει το ποινικοκατασταλτικό σύστημα και οι οικονομικές και οι κοινωνικές βλάβες που επιφέρουν τα εγκλήματα των ισχυρών αν και μεγαλύτερες των λοιπών εγκλημάτων, ωστόσο παραμένουν στο πεδίο της «σκοτεινής εγκληματικότητας» (Βιδάλη, 2013:265). Υπάρχει με άλλα λόγια, στις συνθήκες που αναφέρεται ο Quinney, μια τεράστια και καταστροφική μορφή εγκληματικότητας από ισχυρές κοινωνικές ομάδες, η οποία όμως δεν φαίνεται και στην επιφάνεια –μέσω της κοινωνικής ανισότητας- παραμένει και συντηρεί το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης με το «κοινό έγκλημα» (Κουρούτζας. 2019).

Ένας άλλος θεωρητικός της κριτικής εγκληματολογίας, ο Chambliss, ο οποίος ασχολήθηκε κυρίως με το ζήτημα της κοινωνικής κατασκευής του ποινικού νόμου και την επιρροή που έχουν σε αυτή τη διαδικασία η πολιτική και η οποιασδήποτε άλλης μορφής εξουσία, καθώς και με τη συμβιωτική σχέση μεταξύ νομιμότητας και παρανομίας (Βιδάλη, 2018), εστιάζει στην εκμετάλλευση από τους ισχυρούς των «κενών» του ποινικού νόμου και στον τρόπο που τελικά αυτή η ατιμωρησία διαιωνίζεται εις βάρος των κατώτερων κοινωνικών τάξεων (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:127). Για τον Chambliss, η κοινωνική κατασκευή του νόμου, ακολουθεί τέσσερα στάδια. Το στάδιο της καινοτομίας – αφορά τη νομοθέτηση υπέρ των συμφερόντων των ισχυρών-, το στάδιο της αχρηστίας – όταν ο νομός δεν έχει λόγο ύπαρξης εφόσον δεν επιβάλλεται-, το στάδιο της ανησυχίας – όταν η αγορά επηρεάζεται από την ύπαρξη του νόμου- και τέλος το στάδιο της αναίρεσης του. Δύο διαφορετικές προσεγγίσεις, που τελικά φωτίζουν την ίδια κατάσταση. Την ανισότητα νομοθέτησης δηλαδή του χαρακτηρισμού των πράξεων ως παράνομων, εις

βάρος των κοινωνικά ανίσχυρων, για αυτό και ο Chambliss τονίζει την ανάγκη αμεροληψίας κατά τη νομοπαρασκευή, η οποία οφείλει να είναι απαλλαγμένη από κάθε μορφής πίεση (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:254-255).

Αντίθετα, λοιπόν, με τους υποστηρικτές της παραδοσιακής εγκληματολογίας, η κριτική εγκληματολογία εξετάζει τη σημασία του ρόλου των κρατικών μηχανισμών τόσο κατά το στάδιο παραγωγής των νόμων όσο και στην αντιμετώπιση του εγκλήματος από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Το επόμενο λοιπόν επίπεδο από τη νομοθέτηση είναι η εφαρμογή της. Σε αυτό το πλαίσιο, εντάσσεται και η έννοια της επιλεκτικότητας η οποία χαρακτηρίζει τις αντεγκληματικές πολιτικές που ακολουθούνται και φανερώνει την απουσία κρατικής αμεροληψίας που οφείλεται να υπάρχει τόσο στο στάδιο νομοθέτησης όσο και κατά την εφαρμογή (Χουλιάρας, 2019:64-67).

1.1.1 Ο κοινωνικός μετασχηματισμός

Η εγκληματοποίηση δεν έχει μία μόνο διάσταση. Για την ανάλυση της, σε μία προσπάθεια εξήγησης εγκληματικού φαινομένου, ο Young (Young, 2015), υποστηρίζει ότι θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι παράμετροι του «τετραγώνου του εγκλήματος». Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, το έγκλημα μεταβάλλεται σε συνάρτηση με τη μεταβολή που επέρχεται και στις σχέσεις αλληλεπίδρασης δράστη, θύματος, κράτους και κοινής γνώμης. Αυτό εξηγεί και το γεγονός ότι πρακτικές «παράνομων» συμπεριφορών που αποτελούσαν τρόπο ζωής στο παρελθόν, ως αποτέλεσμα κάποιου κώδικα τιμής, παρότι ήταν ανεκτές από την κοινωνία, τελικά, σε μία νέα τάξη πραγμάτων, εγκληματοποιούνται (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:261-263).

Ο κοινωνικός αυτός μετασχηματισμός και η μεταβολές στην εγκληματοποίηση φανερώνουν ότι περιθωριοποιείται -και εν τέλει αποτελεί «έγκλημα»- η ζωή των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, στα πλαίσια της σύγχρονης καπιταλιστικής κοινωνίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:262-263). Ο ποινικός νόμος γίνεται, το μέτρο κανονικότητας της συμπεριφοράς των ανθρώπων και η παραβίαση του αποτελεί σοβαρή ένδειξη κάποιας έλλειψης ή κάποιας δυσλειτουργικότητας (Δασκαλάκης, 1985:13).

Η πιο γνωστή συμβολή στην ανάλυση της παραβατικής συμπεριφοράς και της διαδικασίας «κατασκευής» του ποινικού νόμου, είναι αυτή του Becker. Σύμφωνα με τη θεωρία του, η απόκλιση είναι αποτέλεσμα παραβίασης κανόνων -οι οποίοι τίθενται από συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες- και οι παραβάτες τους χαρακτηρίζονται ως «περιθωριοποιημένοι». Οι κοινωνικές ομάδες που θέτουν τους κανόνες είναι αυτές που

κατέχουν εξουσία και τους επιβάλουν σε αυτές που δεν έχουν (Mackenzie & Green, 2008:138-153). Οι ισχυροί, χαρακτηρίζονται ως «εργολάβοι της ηθικής» εφόσον προασπίζονται το καλό και το ηθικό. «Εργολάβοι της ηθικής», επιπλέον, είναι και τα μέσα ενημέρωσης, τα οποία στις περισσότερες περιπτώσεις είναι ελεγχόμενα και ανάγουν σε μείζον ζήτημα ένα πρόβλημα συμβάλλοντας στην εγκληματοποίηση, μέσω της άσκησης πίεσης στη νομοθετική εξουσία. Αυτή η ιδεολογία κυριαρχεί και κληροδοτείται μέσα από την πρωτογενή και δευτερογενή κοινωνικοποίηση, χωρίς να τίθεται υπό κοινωνική αμφισβήτηση (Βιδάλη, 2013:164-165).

1.1.2 Ηθικοί πανικοί

Οι «ηθικοί πανικοί», είναι ένα πολύ σημαντικό εργαλείο στην εγκληματοποίηση και στην κατασκευή του ποινικού νόμου και προέρχονται από την «άτυπη» τέταρτη εξουσία των μίντια (Hallsworth & Lea, 2012). Ο όρος «ηθικοί πανικοί» αναφέρεται στα συναισθήματα κοινωνικής ανησυχίας που προκαλούνται από ένα φαινόμενο, το οποίο μοιάζει να απειλεί τις επικρατούσες κοινωνικές αξίες, με αποτέλεσμα την υπερβολική κοινωνική αντίδραση και την εχθρική αντιμετώπιση, σε βαθμό δυσανάλογα μεγαλύτερο από αυτή που αναμένεται για την «πραγματική» απειλή. Το βασικό εργαλείο που κατασκευάζονται ή ανατροφοδοτούνται οι ηθικοί πανικοί είναι τα μέσα ενημέρωσης (Βιδάλη, & Κουλούρης, 2012:263).

Σύμφωνα με τον Young, οι ηθικοί πανικοί είναι μορφές απόκλισης από την κυρίαρχη κουλτούρα που τελικά, μέσω της γιγάντωσης από τα μέσα ενημέρωσης του φόβου που αυτές προκαλούν, καταλήγουν στη δαιμονοποίηση κάθε μορφής διαφορετικού (Καρύδης, 2010:45).

Οι ηθικοί πανικοί διαχωρίζονται βάσει του φορέα προέλευσης τους και του κινήτρου που τους ενεργοποιεί. Οι «λαϊκοί» ηθικοί πανικοί είναι αποτέλεσμα των στερεοτυπικών πεποιθήσεων που υπάρχουν στον γενικό πληθυσμό και διογκώνονται -χωρίς όμως να παράγονται- από τα μέσα ενημέρωσης. Οι ηθικοί πανικοί που προωθούνται από την κοινωνική ελίτ, μέσω του ελέγχου των μέσων ενημέρωσης, έχει ως σκοπό την προαγωγή των πεποιθήσεων της και την προάσπιση των συμφερόντων της. Τέλος, υπάρχουν ηθικοί πανικοί που προέρχονται από «ηθικές σταυροφορίες» και στοχεύουν στην εξάπλωση της ιδεολογίας των οργανώσεων ή ομάδων που τους προκαλούν. Με αφορμή την πρόκληση μίας σειράς αντιδράσεων από τους ηθικούς πανικούς και τη δημιουργία ενός «φανταστικού στερεοτύπου», τελικά, σύμφωνα με τον Young, η παρεκκλίνουσα

συμπεριφορά ενισχύεται και προκαλείται διάθλαση της παρεκτροπής (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:260).

1.1.3 Το «κοινό» έγκλημα και ο «σκοτεινός» αριθμός των εγκλημάτων

Άλλη μία σημαντική παράμετρος στον τρόπο που κατασκευάζεται το έγκλημα και ο εγκληματίας, είναι η σχέση του σκοτεινού αριθμού των εγκλημάτων με το «κοινό» έγκλημα. Τα εγκλήματα του «δρόμου», φαίνονται να είναι περισσότερα στις αντίστοιχες στατιστικές αλλά τελικά αποτελούν την κορυφή ενός παγόβουνου, που κάτω από την κοινωνική επιφάνεια, ο σκοτεινός αριθμός της εγκληματικότητας των ισχυρών, κρύβει κάτι πολύ μεγαλύτερο, σε ποσότητα αλλά και κοινωνική/ οικονομική βλάβη.

Στο φάσμα της σκοτεινής εγκληματικότητας περιλαμβάνονται τα άγνωστα εγκλήματα και τα γνωστά εγκλήματα για τα οποία δεν έχει βρεθεί δράστης. Από την άλλη το φάσμα της γνωστής εγκληματικότητας εκφράζει την εγκληματολογική άποψη όσων ασχολήθηκαν ειδικότερα με ένα θέμα καθώς και την ικανότητα των αρμόδιων φορέων -αστυνομικών και δικαστικών- να απορροφήσουν στο σύστημα τους τα εγκλήματα αυτά (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984:115).

Σχετικά με τις πράξεις που είναι πιθανότερο να παραμείνουν στο σκοτάδι, οι έρευνες έδειξαν ότι τα σοβαρότερα εγκλήματα είναι αυτά που έχουν λιγότερες πιθανότητες να γίνουν γνωστά. Τα άτομα υψηλών κοινωνικών τάξεων, που κατέχουν πολιτική ή και οικονομική ισχύ, απολαμβάνουν εύνοιας, σε σχέση με άτομα των κατώτερων κοινωνικών τάξεων ή των φτωχών τα οποία αποτελούν τους πρώτους υπόπτους διάπραξης εγκλημάτων ή θα καταδικαστούν ευκολότερα (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984:117-118).

Για να γίνει κατανοητική η τάξη μεγέθους στην οποία αναφερόμαστε, τα εγκλήματα που έρχονται στην επιφάνεια δεν ξεπερνούν το 20% του συνόλου της εγκληματικότητας, ενώ παρατηρείται να υπάρχει υπερεκπροσώπιση των τάξεων με χαμηλό εισόδημα και κοινωνικό status αποτελώντας βασικό στόχο της ποινικής καταστολής. Επιπλέον, οι δράστες –αλλά και τα χαρακτηριστικά τους- που απαντώνται στην γνωστή εγκληματικότητα δεν αποτελούν αντιπροσωπευτικό δείγμα του συνόλου (Δασκαλάκης, 1985:16-17).

1.2 Κοινωνικός έλεγχος

Με τον όρο «κοινωνικός έλεγχος» γίνεται αναφορά στις διαδικασίες αυτορύθμισης της κοινωνίας βάσει των αρχών και των αξιών που έχει ορίσει η ίδια (Καρύδης 2010:29). Η εγκληματική χροιά σε μια πράξη, όπως ήδη αναφέρθηκε, δίδεται ως αποτέλεσμα της σύγκρουσης της με το σύστημα αξιών που επικρατεί σε κάθε κοινωνία καθώς και του τρόπου που αυτή η πράξη αντιμετωπίζεται από την κοινωνία και τον Νόμο –μέσα από τις διαδικασίες που αυτός κατασκευάστηκε (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984:45). Ο ρόλος του εκτελεστή των αποφάσεων αντεγκληματικής πολιτικής έχει δοθεί στον λεγόμενο κοινωνικό έλεγχο και στους φορείς που τον απαρτίζουν.

Η κατοχύρωση θεσμικά της ίσης αντιμετώπισης από το νόμο, θεωρείται δεδομένη εντός της φιλελεύθερης ποινικής παράδοσης. Ένα ζήτημα που πραγματεύεται και η συγκεκριμένη εργασία είναι το ζήτημα της διακριτικής ευχέρειας των λειτουργών του νόμου και των εκπροσώπων του ποικιλοκατασταλτικού συστήματος- το οποίο δεν πρέπει να παρομοιάζεται με την έννοια της αυθαιρεσίας της εξουσίας. Η διακριτική ευχέρεια των αρχών, επηρεάζεται από νομικούς και εξωνομικούς παράγοντες και η κακή της χρήση αποτελεί κατάχρηση της εξουσίας των αρχών αυτών (Βιδάλη, 2017:61-62).

Η έννοια του κοινωνικού ελέγχου έχει άμεση σύνδεση με την εξέλιξη της καπιταλιστικής κοινωνίας και του κρατικού φαινομένου. Είναι συνυφασμένη με την οργάνωση της κοινωνίας και την προσαρμογή του πληθυσμού σε έναν συγκεκριμένο τύπο κοινωνικής ευταξίας, ο οποίος μοιάζει με επιδίωξη ενός κοινού συμφέροντος. Ο κοινωνικός έλεγχος περιλαμβάνει όλες τις διαδικασίες που διέπουν τις κυρίαρχες κοινωνικές σχέσεις, που εκφράζουν την γενικότερη κουλτούρα του πληθυσμού, αλλά και τις εξαναγκαστικές κρατικές πολιτικές, οι οποίες κι αποτελούν μια επίσημη μορφή (Βιδάλη & Κουλούρης, 2012:151).

Η κοινωνική αντίδραση απέναντι στο έγκλημα δεν εκφράζεται μόνο μέσω του ποινικού συστήματος, δηλαδή από τον αστυνομικό έλεγχο στην παραπομπή σε δίκη και τελικά στον σωφρονιστικό εγκλεισμό. Υπάρχουν πολλά θεσμικά όργανα, όπως ψυχιατρικά ιδρύματα ή όργανα κοινωνικό- παιδαγωγικών δράσεων (ιδίως σε παραβατικότητα ανηλίκων) ή και υπηρεσίες που παρέχουν κοινωνική αρωγή σε ειδικές κατηγορίες προσώπων (Δασκαλάκης, 1985:23).

Η ιδεολογία της άμυνας της κοινωνίας από το έγκλημα αναφέρεται στη φιλοσοφία και τις προσεγγίσεις που αναπτύσσονται για την πρόληψη και την αντιμετώπιση του εγκλήματος

σε μια κοινωνία. Βασίζεται στην αναγνώριση ότι η κοινωνία έχει το δικαίωμα και το καθήκον να προστατεύει τα μέλη της από το έγκλημα και να διασφαλίζει τη δημόσια ασφάλεια.

Σύμφωνα με την θετικιστική εγκληματολογική θεώρηση- συναινετική οπτική (Καρύδης, 2010:31-37), η εγκληματική συμπεριφορά ερμηνεύεται ως αποτέλεσμα, κυρίως, ατομικών παραγόντων. Δηλαδή, η εγκληματική συμπεριφορά θεωρείται ως αποτέλεσμα επιλογών και αποφάσεων του ατόμου, συνήθως επηρεασμένο από παράγοντες όπως η ατομική ψυχολογία, οι προσωπικές αξίες, η κοινωνική θέση κ.λπ. Η προσέγγιση αυτή, επικεντρώνεται στην πρόληψη του εγκλήματος μέσω της αντιμετώπισης αυτών των παραγόντων, όπως η εκπαίδευση, η απασχόληση, η κοινωνική πρόνοια και η αναμόρφωση των κατάδικων. Η κριτική που ασκείται στη θετικιστική εγκληματολογία αναφέρεται στο γεγονός ότι παραβλέπει τον παράγοντα της ατομικής ευθύνης και υπονομεύει την έννοια της προσωπικής ελευθερίας και επιλογής, ενώ επικεντρώνεται περισσότερο στην πρόληψη του εγκλήματος παρά στην αντίδραση έναντι των παραβατών και στη δικαιοσύνη για τα θύματα. Με τον τρόπο αυτό δεν έχει αποδείξει την αποτελεσματικότητά της στη μείωση του εγκλήματος και την αντιμετώπιση των παραβατών.

Από την άλλη, η συγκρουσιακή οπτική θεώρηση, με της θεωρίες του «χαρακτηρισμού ή της ετικέτας» και τις «κοινωνικής αντίδρασης», εστιάζει στους εξωτερικούς παράγοντες και τις κοινωνικές δομές που συμβάλλουν στην εγκληματικότητα. Σύμφωνα με αυτήν την οπτική, η εγκληματική συμπεριφορά προκύπτει από τις ανισότητες, τις κοινωνικές συγκρούσεις, την ανεργία, τη φτώχεια και άλλες κοινωνικές ανεπάρκειες. Ο ίδιος ο κοινωνικός έλεγχος που θέτει τους κανόνες, στέφει την κοινωνία προς την παραβατικότητα (Καρύδης, 2010:34). Οι συγκρουσιακές θεωρήσεις τονίζουν την ανάγκη αντιμετώπισης αυτών των κοινωνικών παραγόντων για τη μείωση του εγκλήματος.

Ο κοινωνικός έλεγχος, έχει δύο μορφές και διαχωρίζεται σε «τυπικό» ή «επίσημο» κοινωνικό έλεγχο, που εκτελείται από τους επίσημους φορείς και σε «άτυπο» που φανερώνει την αντίδραση της κρατούσας κουλτούρας (Καρύδης, 2010:29).

1.2.1 Άτυπος κοινωνικός έλεγχος

Η κοινωνική αντίδραση απέναντι στην παρεκκλίνουσα συμπεριφορά, δεν αποτυπώνεται μόνο από τα αρμόδια όργανα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Πριν εισαχθεί μια εγκληματική συμπεριφορά στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης έχει διασχίσει τα μονοπάτια του άτυπου κοινωνικού ελέγχου. Αυτή η διαδρομή περιλαμβάνει όλες εκείνες

τις διαδικασίες που διαμορφώνουν την νοοτροπία της κοινωνίας για μια συμπεριφορά μέσα από τις απόψεις για αυτήν, που προέρχονται από την οικογένεια ή και την ευρύτερη κοινωνία και σχετίζονται με την κοινωνικοποίηση του ατόμου (Δασκαλάκης, 1985:24).

Ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος περιγράφει την συλλογική στάση απέναντι στον ποινικό νόμο, το έγκλημα και τον εγκληματία αλλά καταδεικνύει και την προέλευση του. Αν και η λογική θα επέβαλε ο άτυπος κοινωνικός έλεγχος να έχει ως βάση το κοινό «περί δικαίου αίσθημα» ώστε από αυτή τη βάση να προέρχεται και ο τυπικός κοινωνικός έλεγχος, στην πραγματικότητα οι έρευνες αποκαλύπτουν ότι συμβαίνει το αντίθετο. Η επίσημη κοινωνική αντίδραση γίνεται μέσω χειραγώγησης της κοινωνίας, μέσω δημιουργίας στερεοτύπων και έχει ως αποτέλεσμα να αναπαράγει την τυπική κοινωνική αντίδραση. Η άτυπη κοινωνική αντίδραση διεγείρεται από τα προϊόντα του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και διαμορφώνει τις απόψεις της σχετικά με το τι είναι έγκλημα και το ποιος είναι εγκληματίας, παρέχοντας του, με τον τρόπο αυτό, επίσημο νομιμοποιητικό έρεισμα. Ως συνδεδετικός κρίκος όσων ειπώθηκαν για την εγκληματοποίηση και τον κοινωνικό μετασχηματισμό, η επιρροή της επίσημης κοινωνικής αντίδρασης στην άτυπη, έχει ως αποτέλεσμα να παραπέμπονται συγκεκριμένα άτομα ή ομάδες στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και να παράγονται ή να αναπαράγονται στερεότυπα (Δασκαλάκης, 1985:26-27).

Η κοινωνική κατασκευή των εγκληματικών και αρνητικών στερεοτύπων έχει απασχολήσει το επιστημονικό ενδιαφέρον, αναφορικά με τις συνέπειες όσων γίνονται στόχος του συστήματος αλλά και σχετικά με την επίδραση που έχει στην γενικότερη κοινωνική συνοχή (Καρύδης, 2010:36-37). Το αίσθημα ανασφάλειας και ο φόβος του εγκλήματος, οι ηθικοί πανικοί, η παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι ζητήματα τα οποία αποτελούν αντικείμενο έρευνας της επιστήμης της εγκληματολογίας.

1.2.2 Τυπικός κοινωνικός έλεγχος

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος αφορά την τυπική αντίδραση απέναντι στην κοινωνική κατασκευή του εγκλήματος και ασκείται από τους μηχανισμούς που συνθέτουν το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Το σύστημα αυτό αποτελείται από επιμέρους υποσυστήματα τα οποία έχουν κοινό λειτουργικό σκοπό και αλληλοσυνδέονται μεταξύ τους. Κεντρικό άξονα του συστήματος αποτελεί η ποινική δικαιοσύνη -υπό στενή έννοια-, με τις εισαγγελικές αρχές να είναι επιφορτισμένες με τον ρόλο της δίωξης των εγκλημάτων. Τα δύο βασικά υποσυστήματα είναι η αστυνομία και το σωφρονιστικό. Η

αστυνομία έχει την υποχρέωση της πρόληψης και της καταστολής του εγκλήματος και το σωφρονιστικό υποσύστημα την υποχρέωση εκτέλεσης των ποινών που επιβάλουν τα ποινικά δικαστήρια (Δασκαλάκης, 1985:79-80).

Η άσκηση του επίσημου κοινωνικού ελέγχου ασκείται με την εφαρμογή του ποινικού νόμου και μέσα από μία σειρά διαδικαστικών φάσεων επιλογής στοιχείων που έχουν ειδική σημασία και συμβάλουν στο χαρακτηρισμό μιας πράξης ως εγκληματικής. Αφορά, δηλαδή, τη διαδικασία αναζήτησης των ειδικών χαρακτηριστικών μιας πράξης τα οποία ταιριάζουν στα χαρακτηριστικά μιας πράξης που έχει χαρακτηριστεί ως έγκλημα. Σε αυτά τα πλαίσια, γίνεται αντιληπτό, ότι δεν αξιολογείται η κοινωνική πραγματικότητα, αλλά κατασκευάζεται μια κοινωνική πραγματικότητα μέσω διαδοχικών επιλογών και φιλτραρισμάτων. Μέσω της διαδικασίας επιλογής, κάποιες υποθέσεις κρατούνται και επεξεργάζονται περαιτέρω για τις επόμενες φάσεις ενώ άλλες αποβάλλονται από το σύστημα. Το σύστημα προσομοιάζει με χωνί που περιλαμβάνει αλληπάλλληλες σειρές φίλτρων (Δασκαλάκης, 1985:107-108). Γεννάται, εύλογα το ερώτημα, με ποιόν τρόπο γίνεται αυτή η επιλογή και ποια τα χαρακτηριστικά αυτών που επιλέγονται από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης.

Η ουσία του τυπικού κοινωνικού ελέγχου στις θεωρίες της σύγκρουσης, φέρει αρνητικό πρόσημο και περιγράφεται ως παρέμβαση του κράτους με συστημικό τιμωρητικό τρόπο ώστε να διατηρηθεί το πρότυπο «νόμος και τάξη» στην κοινωνία. Εν συνεχεία, οι μηχανισμοί κοινωνικού ελέγχου, οι οποίοι αξιοποιούνται από τις κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές ελίτ, καταλήγουν, μέσω μιας διαδικασίας αποκλεισμού, στη νομιμοποίηση μιας επιλεκτικής καταστολής (Καρύδης, 2010:34).

2. Επιλεκτική λειτουργία, διακρίσεις και ανισότητες

Η κριτική εγκληματολογία υποστηρίζει ότι οι νόμοι θεσπίζονται και εφαρμόζονται για να εξυπηρετούν τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης και να επιβαρύνουν τα κατώτερα στρώματα της κοινωνίας. Αυτό σημαίνει ότι ο ποινικός νόμος επιβάλλει ποινές ανισομερώς, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τη μέγεθος της κοινωνικής βλάβης που προκαλείται ή τη σοβαρότητα των παραβάσεων. Επιπλέον, οι μηχανισμοί της δευτερογενούς εγκληματοποίησης, όπως η αστυνόμευση, η δικαιοσύνη και το ποινικό σύστημα, επιδεινώνουν την επιλεκτικότητα και την ανισότητα στην εφαρμογή της ποινικής δικαιοσύνης. Ορισμένες ομάδες και κοινότητες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες

να επηρεαστούν από την επιβολή ποινών και να υποστούν διακρίσεις στη διαδικασία απονομής δικαιοσύνης (Βιδάλη, 2017:61-64).

Οι αρχές που ασκούν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, όπως οι διωκτικές, οι δικαστικές και οι σωφρονιστικές, επιδεικνύουν ανισότητα και αμεροληψία κατά την απονομή της δικαιοσύνης. Οι φτωχοί και οι περιθωριοποιημένοι έχουν την τάση να υφίστανται αυστηρότερη μεταχείριση από το ποινικό σύστημα. Αυτό συμβαίνει είτε λόγω της έλλειψης πόρων για νομική υπεράσπιση, είτε λόγω της έλλειψης κοινωνικής επιρροής αλλά επιπλέον και εξαιτίας της προκατάληψης που υπάρχει έναντι αυτών των κοινωνικών ομάδων. Αντίθετα, οι ισχυροί κοινωνικά, συχνά απολαμβάνουν ανοχή, συγκάλυψη και ατιμωρησία για τα εγκλήματά τους. Οι οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές επιρροές που διαθέτουν οι ισχυροί μπορούν να τους προσφέρουν προνομιακή μεταχείριση από το ποινικό σύστημα (Κουράκης, 2017:239).

Η θεωρία της Κριτικής Εγκληματολογίας, με κύριους εκπροσώπους τον Quinney και τον Chambliss, εστιάζει στην ανάλυση της εγκληματικότητας των ισχυρών υπό το πρίσμα των κοινωνικών ανισοτήτων και των εξουσιαστικών σχέσεων που υπάρχουν στην κοινωνία. Οι καπιταλιστικές παραγωγικές σχέσεις προάγουν τις κοινωνικές ανισότητες και διαιώνίζουν την εξουσία της ελίτ. Οι ισχυροί κοινωνικοί φορείς, που συνήθως ανήκουν στην ελίτ, έχουν την τάση να αποφεύγουν τον ποινικό κολασμό για τα αδικήματά τους μέσω της σύμπραξης με κυβερνητικά στελέχη και δημόσιους φορείς. Αυτό οδηγεί σε ατιμωρησία και συγκάλυψη των εγκλημάτων των λεγόμενων "εγκληματιών του λευκού κολάρου" (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:109-110).

Η επιλεκτική λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, από την παραγωγή του ποινικού νόμου έως και την έξοδο του εγκληματία από το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, περνά, όπως αναφέρθηκε, περνά από διαδοχικά φίλτρα τα οποία διαχωρίζουν τα εγκληματικά πρόσωπα από τα μη εγκληματικά. Τα χαρακτηριστικά των προσώπων αυτών αλλά και ο άνισος τρόπος που λειτουργεί το «σύστημα», μας δίνεται ανάγλυφα από την Valeria Vegh Weis και το παράδειγμα της Αμερικής. Στην Ελλάδα, δεν έχουν αναδειχθεί τα ζητήματα αυτά σε τέτοιο βαθμό, όμως μελετώντας κανείς τον τρόπο που αντιμετωπίζει το σύστημα τα πρόσωπα που κατηγορούνται με βάση το φύλο, την οικονομική δύναμη, την κοινωνική τάξη κ.α., αντιπαραβάλλει εύκολα τις ομοιότητες ως προς τα χαρακτηριστικά «ανισότητας» του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και στη χώρα μας. Στο άρθρο 4 του Συντάγματος, αναφέρεται ότι είμαστε όλοι ίσοι ενώπιον του νόμου, όμως αυτό δεν φαίνεται να ισχύει στην πραγματικότητα (Σύνταγμα της Ελλάδας).

Ένα σημαντικό πρόβλημα που εντοπίζει η Weis στην ανάλυση της άνισης μεταχείρισης από το σύστημα κατά την εγκληματολογική ανάλυση, είναι η έλλειψη κοινών εννοιολογικών εργαλείων, που θα μπορούσαν, σε παγκόσμιο επίπεδο, να περιγράψουν στην ίδια «γλώσσα» και με κοινούς όρους τα φαινόμενα ανισότητας. Πιο συγκεκριμένα, απουσιάζουν τα κοινά εννοιολογικά εργαλεία ώστε να μπορεί επιστημονικά να αναλυθεί ο άνισος τρόπος λειτουργίας, σε όλα τα στάδια του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Για παράδειγμα, στην Αμερική, ενώ ένας μαύρος έχει δέκα φορές περισσότερες πιθανότητες από έναν λευκό να καταλήξει στη φυλακή, αυτό δεν μπορεί να χαρακτηριστεί με κάποιον κοινό εγκληματολογικό όρο, πέραν της γενικής ανισότητας, των ρατσιστικών χαρακτηριστικών κ.α.. Επιπλέον, στη δημόσια συζήτηση σχετικά με τις αλλαγές που επιβάλλονται να γίνουν ώστε να μειωθούν οι ανισότητες, οι μελετητές, κάνουν χρήση διαφορετικής «γλώσσας» για να περιγράψουν τα ίδια φαινόμενα, ενώ, τέλος, απουσιάζουν τα εργαλεία που θα βοηθούσαν στον εντοπισμό ενός κοινού πρότυπου λειτουργίας της άνισης αντιμετώπισης από το σύστημα, σε κάθε επιμέρους στάδιο του (Vegh Weis,2017:1-3).

Στο άρθρο της με τίτλο “ Criminal Selectivity in the United States: A History Plagued ”, η Weis, έκανε μία προσπάθεια να εξηγήσει με έναν ενιαίο τρόπο τα ζητήματα αυτά και συνέβαλε στο να μελετηθούν σε κοινό πεδίο. Καταλήγει στο συμπέρασμα, ότι η ανισότητα εντοπίζεται σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας καθώς και στον τρόπο λειτουργίας των θεσμικών μηχανισμών. Η ανισότητα στην αντιμετώπιση, οδηγεί στην υπό και την υπέρ ποινικοποίηση κάποιων εγκλημάτων. Με τον όρο υπέρποινικοποίηση, η Weis, αναφέρεται την υπερβολική αντιμετώπιση από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, κυρίως μέσω της τιμωρίας, ατόμων που βρίσκονται σε ευάλωτη θέση -είτε λόγω κοινωνικής τάξης είτε λόγω φυλετικής ιδιότητας, αλλά και λόγω φύλου και ηλικίας- ενώ με τον όρο υπόποινικοποίηση αναφέρεται στην ελάχιστη ή και καθόλου ποινική μεταχείριση συμπεριφορών από άτομα που κατέχουν πλεονεκτική θέση -οικονομική ή κοινωνική- σε συνάρτηση πάντα- με το φύλο και την ηλικία. Η ανισότητα βάσει αυτών των χαρακτηριστικών, εντοπίζεται τόσο κατά την πρωτογενή και κατά την δευτερογενή ποινικοποίηση (Vegh Weis V. 2017).

2.1 Η ανισότητα κατά την πρωτογενή εγκληματοποίηση

Η έννοια της "πρωτογενούς ποινικοποίησης" αναφέρεται στη διαδικασία καθορισμού και θέσπισης νέων ποινικών νόμων. Αυτό περιλαμβάνει τον καθορισμό των πράξεων που θα χαρακτηρίζονται ως εγκλήματα και των αντίστοιχων ποινών που θα επιβάλλονται για τη διάπραξή τους. Στο πλαίσιο της κριτικής εγκληματολογίας, η πρωτογενής ποινικοποίηση μπορεί να εξεταστεί από διάφορες προοπτικές. Οι κριτικοί εγκληματολόγοι επικρίνουν την υπερβολική επέκταση του ποινικού δικαίου και την αδικαιολόγητη ποινικοποίηση ορισμένων πράξεων. Υποστηρίζουν ότι η ποινικοποίηση θα πρέπει να περιορίζεται σε πράξεις που πραγματικά προκαλούν σοβαρή κοινωνική βλάβη και απειλούν τα ίδια τα θεμέλια της κοινωνίας. Αντίθετα όμως, παρατηρείται ότι οι νομοθετικές αποφάσεις περί ποινικοποίησης εξυπηρετούν τα συμφέροντα της κυρίαρχης τάξης και επηρεάζονται από την εκάστοτε εξουσία και την κοινωνική δομή. Αυτό οδηγεί σε άνιση αντιμετώπιση και ποινικοποίηση των ατόμων από διάφορες κοινωνικές ομάδες, με έμφαση στους φτωχούς και περιθωριοποιημένους (Βιδάλη 2017:59-61).

Γενικά, η κριτική εγκληματολογία ασκεί κριτική στον τρόπο λειτουργίας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος ποινική και αναδεικνύει την ανάγκη για ισότιμη και δίκαιη αντιμετώπιση όλων των ατόμων από το ποινικό σύστημα, ανεξαρτήτως της κοινωνικής τους θέσης ή εξουσίας. Κατά τη φάση δημιουργίας των νόμων από το κράτος, εμφανίζονται διάφορα σημεία που φανερώνουν ότι η νομοθέτηση δεν έχει την ίδια βαρύτητα για όλους, ποινικοποιώντας τις περισσότερες πράξεις που τελούνται από πρόσωπα που έχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά. Σύμφωνα με τον Becker, οι κανόνες-δηλαδή οι ποινικοί νόμοι- που δημιουργούν τις εγκληματικές ετικέτες σε συγκεκριμένες κατηγορίες ανθρώπων, δεν αντιπροσωπεύουν την άποψη του συνόλου του πληθυσμού, αλλά είναι αποτέλεσμα κοινωνικών διαφωνιών, κατά τις οποίες επικρατεί η άποψη των ισχυρών. Επομένως, αποτελούν μέρος της πολιτικής διαδικασίας της ίδιας της κοινωνίας. Η νομοπαρασκευαστική διαδικασία χαρακτηρίζεται από μεροληψία και εχθρικότατα απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού ενώ ο τρόπος που ανταποκρίνονται οι άνθρωποι με συγκεκριμένες συμπεριφορές, τους χαρακτηρίζει ως παρεκκλίνοντες, ενώ αυτούσια η ύπαρξη του κανόνα έχει ως αποτέλεσμα τελικά να αυξηθεί το πλήθος των ατόμων για τα οποία αυτός δημιουργήθηκε. Για τον Vold, η πρωταρχική ποινικοποίηση είναι μία διαδικασία κατά την οποία οι κοινωνικά ισχυρές ομάδες επηρεάζουν και διαμορφώνουν τη νομοθεσία και, με όπλο το ποινικό σύστημα, καταπολεμούν και να

εξουδετερώνουν συμπεριφορές αντιπάλων ομάδων, ενώ για τον Baratta, το ποινικό δίκαιο αποτελείται από ένα σύνολο νόμων, οι οποίοι ορίζουν τον τρόπο ποινικοποίησης και αποποινικοποίησης δηλαδή από κανόνες παραγωγής αντικοινωνικών ενεργειών (Vegh Weis V. 2017:5 υπ.13).

Το πρώτο επίπεδο ανισότητας, εντοπίζεται στη διαδικασία ορισμού από το κράτος των πράξεων που θα χαρακτηρισθούν ως εγκλήματα και διαμορφώνονται από την επικράτηση των απόψεων κοινωνικών ομάδων που κατέχουν υψηλή κοινωνική θέση, οικονομική δύναμη και πολιτική εξουσία. Ο τρόπος περιθωριοποίησης σχετίζεται και με το εκπαιδευτικό σύστημα. Από το ποινικό, αλλά και το εκπαιδευτικό σύστημα, επιλέγεται ο τρόπος κοινωνικής αλληλεπίδρασης και λειτουργίας των σχέσεων. Οι σχέσεις αυτές διαρθρώνονται με ανάλογο τρόπο όπως και οι σχέσεις στην υπόλοιπη κοινωνία, διατηρώντας τις κοινωνικές αντιθέσεις και αποστάσεις, αποτρέποντας την ενσωμάτωση, σε ανώτερα επίπεδα, σε ασθενέστερα κοινωνικά στρώματα. Η ισότητα απέναντι στον ποινικό νόμο αποτελεί έναν μύθο, ο οποίος δεν μειώνει την κοινωνική ανισότητα, αλλά αντίθετα, την αμβλύνει (Κουκουτσάκη Α. 2014).

Στην διαδικασία της πρωταρχικής ποινικοποίησης, μόνο ορισμένες συμπεριφορές φέρουν τελικά φορτίο αρνητικής κοινωνικής αντίδρασης και ορίζονται ως ποινικά αδικήματα, ενώ από τα αδικήματα αυτά, μόνο ορισμένα καταλήγουν να έχουν κυρώσεις. Το φίλτρο, λοιπόν, της πρωταρχικής ποινικοποίησης κράτα κυρίως τα «χονδροειδή» εγκλήματα για τα οποία είναι εύκολο να συλλεχθούν στοιχεία, έχουν λίγες πιθανότητες να επιφέρουν κοινωνικοπολιτική σύγκρουση και τα υποκείμενα που τα διαπράττουν είναι κυρίως από χαμηλά κοινωνικά στρώματα και αποτελούν εύκολο στόχο. Από την άλλη πλευρά, συμπεριφορές που απαιτούν διεξαγωγή έρευνας με τεχνογνωσία και συνήθως διαπράττονται από άτομα προνομίουχα, κοινωνικά και πολιτικά, δεν αποτελούν τη βάση της πρωταρχικής ποινικοποίησης παρότι έχουν μεγάλη κοινωνική βλάβη (Vegh Weis V. 2017:6).

Αν και οι περισσότεροι νόμοι μοιάζουν να είναι ουδέτεροι ως προς το πρόσωπο που απευθύνονται, τελικά καταλήγουν να στοχεύουν αποκλειστικά τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις. Η υπέρ-ποινικοποίηση σε πρωτογενή βαθμό απευθύνεται σε ορισμένους τύπους συμπεριφορών που θεωρούνται κοινωνικά αρνητικές και οι οποίοι τιμωρούνται υπερβολικά -κυρίως λόγω των υποκειμένων που τα διαπράττουν παρά εξ' αιτίας της κοινωνικής βλάβης που επιφέρουν. Όλο το ποινικό βάρος πέφτει σε πράξεις που τελούνται από πρόσωπα που αποτελούν εύκολο στόχο για το σύστημα και δεν απαιτείται

να δαπανούνται υπερβολικοί πόροι για να συλληφθούν. Επιπλέον, στοχεύοντας σε αντεγκληματικές πολιτικές για τις πράξεις αυτές, αποσπάται το ενδιαφέρον από άλλες πράξεις –που επιφέρουν μεν τεράστιες οικονομικές και κοινωνικές βλάβες- αλλά διαπράττονται από ισχυρούς. Οδηγείται με τον τρόπο αυτό η κοινωνία σε μία «νόμιμη» ανισότητα (Vegh Weis V. 2017:6).

Τα εγκλήματα των ισχυρών, αποτελούν μία ένδειξη της πορείας της ίδιας της κοινωνίας. Αυτού του είδους η εγκληματικότητα έχει χαρακτηριστικά συγκάλυψης από το ίδιο το κράτος, κι αυτό γίνεται είτε θεσπίζοντας κανόνες που μεροληπτούν υπέρ των ισχυρών που τα διαπράττουν είτε καλλιεργώντας την παρανόηση ότι αποτελούν «απόνερα» κάποιας παράνομης, εισαγόμενης, οργανωμένης εγκληματικότητας. Επιπλέον, ελάχιστα εμφανίζονται στις στατιστικές για το έγκλημα και απολαμβάνουν μιας μορφής κοινωνική «ανοχή». Τέλος, αντιμετωπίζονται ως «απόρθητα κάστρα», τα οποία δεν είναι δυνατόν να διωχθούν διότι οι δράστες τους, λόγω της ισχύος τους, πάντα θα διαφεύγουν και παράλληλα καλλιεργείται ο φόβος στο να καταγγεληθούν ενώ έχουν άμεση σχέση με την πολιτική και κρατική διαφθορά (Βιδάλη, 2017:74-78).

Ιστορικά αναφερόμενη η Weis για την περίπτωση της Αμερικής, οι μετασχηματισμοί που επήλθαν από καπιταλιστική οικονομική μεταστροφή τη δεκαετία του 1970, είχαν ως αποτέλεσμα ένα διπλό φαινόμενο. Από τη μία τη διεύρυνση των περιπτώσεων που αποτελούσαν εγκλήματα καθώς και αύξησή των επιβαλλόμενων ποινών, ενώ παράλληλα αναδιαμορφώθηκε το σύστημα κοινωνικής πρόνοιας και αυστηροποιήθηκαν οι διαδικασίες συμμετοχής για τους ωφελούμενους, γεγονός που έστρεψε συγκεκριμένες ομάδες, που δεν είχαν πόρους να επιβιώσουν,, προς το έγκλημα. Με άλλα λόγια, μειώθηκε η κρατική πρόνοια και παράλληλα αυξήθηκε η ποινικοποίηση φτωχών και των ευάλωτων ατόμων -κυρίως των έγχρωμων. Ο «πόλεμος» κατά του εγκλήματος προκάλεσε την αύξηση της ποινικής δίωξης πράξεων, που αφορούσαν τις χαμηλές κοινωνικές τάξεις, σε ζητήματα, όπως η ενδοοικογενειακή βία και η έμφυλη βία, τα οποία πέρασαν στην δημόσια πολιτική σφαίρα, ποινικοποιώντας στην πραγματικότητα το σύνολο της ζωής τους. Η αλητεία, η κατάχρηση δημοσίου χώρου, η πορνεία, η κατανάλωση αλκοόλ δημοσίως, η κατοχή και η χρήση μαριχουάνας ή ο ύπνος στο μετρό, έγιναν ποινικά κολάσιμες πράξεις. Διαφαίνεται έτσι, η αποτυχία του κράτους παρέχει υγεία και κοινωνική πρόνοια στις ευάλωτες ομάδες και παράλληλα η μεταστροφή του σε φορέα επιβολής ποινών δυσανάλογα μεγάλων (Vegh Weis V. 2017:17-18).

Η κρατική κοινωνική βοήθεια κατέληξε να είναι μία τιμωρητική μορφή πρόνοιας μέσω δύο μηχανισμών. Ο πρώτος αφορούσε στην επιβολή ποινικών συνεπειών προκειμένου οι φτωχοί και ευάλωτοι, να μην διαβιώνουν από το κράτος πρόνοιας, ζώντας παρασιτικά, θεωρώντας ότι με τον τρόπο αυτό θα σωθεί η δημόσια περιουσία από την κοινωνική καταστροφή και την ηθική ερήμωση. Τα άτομα που χρειάζονταν κοινωνική βοήθεια, θα έπρεπε, πλέον, να αποδείξουν ότι την αξίζουν και ότι δεν ήταν απλώς άεργοι, πράγμα στις περισσότερες περιπτώσεις ήταν αδύνατον να κάνουν. Ο δεύτερος μηχανισμός αφορούσε στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης, όπου επικρατούσε η ίδια κουλτούρα, σύμφωνα με την οποία, δεν πρέπει να δαπανούνται πόροι του δημοσίου για τους εγκληματίες και την ποινική τους μεταχείριση. Παραδείγματος χάριν, στα άτομα που είχαν καταδικαστεί για εγκλήματα σχετικά με ναρκωτικά, απαγορευόταν να δοθεί οποιαδήποτε βοήθεια για κοινωνική επανένταξη –καταδικάζοντας τα ουσιαστικά-, ενώ οι προϋποθέσεις για την εκλεξιμότητα όσων τελικά «δικαιούνταν» την παρεχόμενη βοήθεια, ήταν δύσκολες, όπως η παροχή βοήθειας να περιλαμβάνει την συζήτηση με την οικογένεια, φίλους ή και γείτονες των αιτούντων, η οποία ήταν αδύνατη στις περισσότερες περιπτώσεις λόγω της γενικότερης περιθωριοποίησης (Vegh Weis V. 2017:19-20).

Τέλος, αναφορικά με την επιβολή τιμωρίας, διαπιστώνεται ότι, για τα λεγόμενα «εγκλήματα χωρίς βία», όταν αυτά διαπράττονταν από φτωχούς, όπως η χρήση ναρκωτικών ουσιών, οι επιβαλλόμενες ποινές ήταν πολύ μεγαλύτερες από τις αναλογούσες για τις συγκεκριμένες πράξεις, ενώ η ανεξάντλητη αυστηρότητα είναι εμφανής από το γεγονός ότι τα πρόσωπα αυτά καταδικάζονται ακόμα και σε ισόβια χωρίς αναστολή, για εγκλήματα ήσσονος σημασίας όπως η κλοπή ενός μπουφάν ή η κλοπή βενζίνης από φορτηγό κ.α.. Επιπλέον, είναι ενδεικτικός, για τη συγκεκριμένη περίπτωση και ο φυλετικός διαχωρισμός, αν αναλογιστεί κανείς ότι το 90% των ισόβιων ποινών στη Λουιζιάνα αφορά μαύρους κρατούμενους (Vegh Weis V. 2017:20-21).

2.2 Η δευτερογενής εγκληματοποίηση - κατά την εφαρμογή του νόμου

Η έννοια της "δευτερογενούς ποινικοποίησης" αναφέρεται στις διαδικασίες και τις πρακτικές που συντελούν στην απομόνωση, τον εξευτελισμό και την αναδιαμόρφωση των ατόμων που έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα. Αυτές οι διαδικασίες και πρακτικές στοχεύουν στην επανένταξη τους στην κοινωνία και στην αποτροπή επαναληπτικής εγκληματικής συμπεριφοράς. Η κριτική εγκληματολογία εξετάζει τη δευτερογενή ποινικοποίηση από διάφορες οπτικές. Κρίνει τις διαδικασίες εκτέλεσης ποινών, όπως η

φυλάκιση, τα προγράμματα αποκατάστασης και η κοινωνική επανένταξη, και επισημαίνει τις ανισότητες και τις αδικίες που σχετίζονται με αυτές, οι οποίες παρατηρείται ότι τελικά αμβλύνουν τις ανισότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό. Οι κριτικοί εγκληματολόγοι επισημαίνουν ότι οι ποινικές καταδίκες και οι διαδικασίες εκτέλεσης ποινών δεν επηρεάζονται μόνο από τη σοβαρότητα του εγκλήματος, αλλά και από κοινωνικούς παράγοντες όπως η τάξη, ο φύλο, ο εθνοκοινοτικός προσδιορισμός και η εξουσία. Συνεπώς, οι εξουσίες που εφαρμόζουν τις ποινές έχουν την τάση να ασκούν ανισότητες και διακρίσεις σε βάρος ορισμένων κοινωνικών ομάδων, ενώ μπορεί να επιδεικνύουν ατομία και ανοχή απέναντι σε εγκλήματα που διαπράττονται από τα μέλη των ισχυρών κοινωνικών ομάδων, όπως οι ελίτ, οι πολιτικοί ηγέτες ή οι φορείς του δημοσίου (Καρύδης 2010:29-37).

Το φιλτράρισμα, κατά τη δευτερογενή ποινικοποίηση, έχει ταξικά, φυλετικά και ηλικιακά χαρακτηριστικά και σχετίζεται με την επιλεκτική επιβολή κατά την οποία, τελικά, στοχοποιούνται μόνο ορισμένοι τύποι συμπεριφοράς και από ορισμένες κοινωνικές ομάδες. Η ποινική διαδικασία, σε όλα τα στάδια, χαρακτηρίζεται από τη στερεοτυπική και προκατειλημμένη δράση των κρατικών φορέων (Vegh Weis V. 2017:5).

Σύμφωνα με την Weis, υφίστανται τρία επιμέρους φίλτρα κατά την δευτερογενή ποινικοποίηση. Το πρώτο, αφορά στις άνισες πρακτικές κατά την επιβολή του νόμου, που περιγράφεται ως διακριτική ευχέρεια της αστυνομίας στα πρόσωπα που θα ελέγξει και στο προφίλ των ατόμων που θα ερευνησει. Η άνιση μεταχείριση φέρει συγκεκριμένα χαρακτηριστικά εθνικότητας, κοινωνικής τάξης και ηλικίας και καταλήγει στο ποιοι κατέχουν το παράνομο φυλετικό προφίλ, επιβάλλοντας τον ποινικό νόμο βάσει αθέμιτης ταξινόμησης. Το δεύτερο φίλτρο αφορά την ανισότητα σε δικαστικό επίπεδο όπου κι εκεί, η κοινωνική τάξη, η φυλετική προέλευση και η ηλικία παίζουν ρόλο στις εισαγγελικές αποφάσεις. Επιβάλλονται υπερβολικά και αυστηρότατα μέτρα κατά συγκεκριμένων κοινωνικών τάξεων, οι οποίες θεωρούνται ευάλωτες, ανισότητα η οποία χαρακτηρίζεται ως αδικαιολόγητη. Η μεροληπτική αυτή συμπεριφορά αναλύεται με συστηματικό τρόπο ως η διακριτική ευχέρεια των δικαστών και των εισαγγελέων, των ενόρκων και των δικηγόρων που καλύπτεται σε πολλές περιπτώσεις από σιωπηρή επιλεκτικότητα. Τέλος, το τρίτο φίλτρο της δευτερογενούς ποινικοποίησης αναφέρεται η ανισότητα κατά την επιβολή της τιμωρίας (Βιδάλη & Κουλούρης, 2018). Η τιμωρία δεν είναι απλώς να οδηγηθεί το άτομο στη φυλακή αλλά περιλαμβάνει και μία σειρά από παραμέτρους όπως τον τρόπο φυλάκισης και αποφυλάκισης αλλά και τη σκληρότητα των επιπτώσεων στην

ζωή μετά τη φυλακή. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες, εξαρτώνται από τις αποφάσεις που θα ληφθούν από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, τα αρμόδια συμβούλια που ασκούν διοίκηση και πολλές φορές ακολουθούν άνισες πρακτικές με βάση τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν. Με άλλα λόγια η εγκληματική επιλεκτικότητα και η ανισότητα σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας εξηγεί γιατί ορισμένοι τύποι συμπεριφοράς νομοθετούνται ελάχιστα και επιβάλλονται ελάχιστες ποινές –πέρα τη βλάβη που προκαλούν- ενώ σε άλλες περιπτώσεις υπάρχει υπερποινικοποίηση (Vegh Weis V. 2017:7-11).

2.3 Τα διαδοχικά φίλτρα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος

Προκειμένου ένας εγκληματίας να καταλήξει να περάσει από τα τρία διαδοχικά φίλτρα της δευτερογενούς ποινικοποίησης, έχει διασχίσει μια σειρά φίλτρων σε προηγούμενα στάδια τα οποία, τελικά, ξεκαθαρίζουν ότι συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες θα αποτελούν τους «εγκληματίες» μιας κοινωνίας ενώ πρόσωπα ισχυρά, τα οποία εγκληματούν πολύ περισσότερο –βάσει κοινωνικής βλάβης των εγκλημάτων τους- θα απαλλάσσονται συστηματικά.

Η θεωρία των διαδοχικών φίλτρων στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα αναφέρεται στην αντιμετώπιση του εγκλήματος, το οποίο, περνάει μέσα από σειρά σταδίων από την διάπραξη έως την τιμώρηση του, κατά τα οποία οι δράστες επιλέγονται, κατηγορούνται, καταδικάζονται και τιμωρούνται. Κατά τη διάρκεια αυτής της διαδικασίας, πολλά άτομα που ενδεχομένως να έχουν διαπράξει αδικήματα αποκλείονται από το σύστημα, ενώ μόνο ορισμένοι καταλήγουν να υποβληθούν σε ποινική δίωξη και τιμωρία. Τα διαδοχικά φίλτρα στο ποινικοκατασταλτικό σύστημα μπορεί να περιλαμβάνουν τα πολλαπλά στάδια, όπως την αναφορά του εγκλήματος στην αστυνομία, όπου πολλά σοβαρά εγκλήματα που τελούνται από ισχυρούς δεν καταγγέλλονται ποτέ, την έρευνα από τις αρμόδιες εισαγγελικές αρχές, όπου ορισμένες υποθέσεις δεν συνεχίζουν την ποινική πορεία λόγω «έλλειψης αποδεικτικών στοιχείων» ή απροθυμίας περεταίρω έρευνας και επομένως δεν θα περάσουν στο επόμενο στάδιο που αφορά στην δημιουργία κατηγορητηρίου από τις διωκτικές αρχές, ενώ ακολουθούν τα στάδια της δίκης και της καταδίκης, όπου ορισμένοι μπορεί να απαλλάσσονται ή να λαμβάνουν ελαφρότερες ποινές ή να επωφεληθούν από ελαφρυντικά ή εναλλακτικές ποινές (Φαρσεδάκης, 1984:23-89).

Η κριτική εγκληματολογία εξετάζει αυτά τα φίλτρα και τις διαδικασίες που τα διαμορφώνουν και τα επηρεάζουν, επισημαίνοντας τις ανισότητες, τις ανομοιογένειες και

τις αδικίες προκύπτουν κατά τη διαδικασία αυτή. Για τους κριτικούς εγκληματολόγους, το έγκλημα είναι κοινωνική κατασκευή και εκφράζει, σε μια ορισμένη εποχή και τόπο, τον τρόπο που επιλέγονται συγκεκριμένες κατηγορίες ατόμων και κοινωνικών ομάδων, να χαρακτηρισθούν ως εγκληματίες. Επομένως, είναι και η θεωρητική βάση σύνδεσης με το παρόν, μίας και η παραδοσιακή εγκληματολογία είχε ως στόχο το άτομο και τα χαρακτηριστικά του. Στόχος των θεωριών της κριτικής εγκληματολογίας, είναι να δοθούν απαντήσεις στα ερωτήματα πως και γιατί δημιουργήθηκε μια συγκεκριμένη κατηγορία «εγκληματιών» και να εξηγήσουν τους λόγους που οι φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου (αστυνομία, δικαστές, νομοθέτες), ενεργούν με επιλεκτικό τρόπο (Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, 1984:102-103).

Οι φορείς του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης ασκούν τον επίσημο κοινωνικό έλεγχο, μέσω της εφαρμογής του ποινικού νόμου. Από τη στιγμή της διάπραξης ενός εγκλήματος εκκινείτε (ή και όχι) ο μηχανισμός της ποινικής διαδικασίας. Από το πρώτο επίπεδο κοινωνικού ελέγχου -που είναι η αστυνομία- μέχρι να οδηγηθεί ο δράστης στα ποινικά δικαστήρια ή και στο σωφρονιστικό υποσύστημα, λειτουργεί ένα πλαίσιο πολλαπλών φίλτρων, μέσα από το οποίο επιλέγεται –αυτόματα μεν αλλά μέσω ενός χειροκίνητου καλοστημένου συστήματος- ποιος τελικά θα λάβει τον χαρακτηρισμό του εγκληματία. Ο ποινικός νόμος κατασκευάστηκε με βάση τα χαρακτηριστικά που αναφέρθηκαν. Σε αυτόν περιγράφονται όλα τα νομικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσει το σύστημα για να οδηγήσει τον «εγκληματία» στο τέλος αυτού του δρόμου.

2.3.1 Η αστυνομία

Ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, προβλέπει ότι η αστυνομία είναι υποχρεωμένη, από τη διαπίστωση διάπραξης κάποιας εγκληματικής πράξης, να κάνει κάθε δυνατή ενέργεια για την εκκίνηση της ποινικής διαδικασίας, δεν κατέχει, δηλαδή, τη δυνατότητα επιλογής των αδικημάτων ή των δραστών που θα ασκηθεί δίωξη. Στην πραγματικότητα όμως κάτι τέτοιο δεν εφαρμόζεται και η αστυνομία εν τέλει «επιλέγει» ποιες υποθέσεις θα εισαχθούν στο σύστημα. Από τις έρευνες προκύπτει ότι το ποσοστό των υποθέσεων που εισάγονται από την ίδια την αστυνομία είναι πολύ μικρό σε σχέση με αυτές που εισάγονται από πρωτοβουλία των ιδιωτών έπειτα από καταγγελία- καθώς το ποινικό σύστημα είναι ένας μηχανισμός ο οποίος δεν εκκινείτε από μόνος του (Δασκαλάκης, 1985:109).

Αυτή η ευχέρεια επιλογής από την αστυνομία, περιορίζεται από την κατάθεση έγκλησης από ιδιώτες. Παρά τον περιορισμό αυτό, από έρευνες προκύπτει, ότι και κατά την κατάθεση έγκλησης από ιδιώτες υπάρχει η δυνατότητα «επιλογής» υποθέσεων, καθώς έχει

αποδειχθεί ότι, σε όσο ψηλότερο επίπεδο κοινωνικής διαστρωμάτωσης ανήκει ο μηνυτής ή όσο μεγαλύτερη είναι η δύναμη που κατέχουν διάφοροι ιδιωτικοί οργανισμοί που επιθυμούν να εκκινηθεί η ποινική διαδικασία, τόσο περιορίζεται το ενδεχόμενο «κλεισίματος» της υπόθεσης από την αστυνομία πριν αυτή οδηγηθεί στη δικαιοσύνη (Δασκαλάκης, 1985:110).

Σημαντικό ρόλο στην επιλογή των υποθέσεων από την αστυνομία παίζει ο υπερφορτωμένος όγκος, που καλείται να διαχειριστεί. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να γίνεται ενός είδους διαλογή, κυρίως με βάση τη βαρύτητα του εγκλήματος. Τα κριτήρια με τα οποία όμως γίνεται αυτή η επιλογή, βάσει του χαρακτηριστικού της βαρύτητας, βέβαια, παραμένουν υποκειμενικά, διότι δεν αντιλαμβάνονται όλα τα άτομα τη βαρύτητα μιας πράξης με τον ίδιο τρόπο. Πέρα από αυτό το χαρακτηριστικό, όμως, όπως προκύπτει από έρευνες, η εγκληματικότητα των κατώτερων οικονομικών – κοινωνικών τάξεων «προτιμάται» από την αστυνομία. Οι Veendrick και Jongman στο Βέλγιο ανέδειξαν το γεγονός ότι εάν κάποιος συλληφθεί σε λαϊκή γειτονιά είναι πιθανότερο να έχει βαρύτερες ποινικές συνέπειες σε σχέση με το εάν η ίδια σύλληψη γινόταν σε γειτονιά που διαμένουν άτομα των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων και, επιπλέον, ότι ο κίνδυνος εμπλοκής με την ποινική δικαιοσύνη γενικότερα, είναι μεγαλύτερος εάν κάποιος ανήκει σε χαμηλά κοινωνικό- οικονομικά στρώματα. Έτσι, η επιλεκτική ικανότητα της αστυνομίας, επηρεάζεται την επαγγελματική ιδεολογία των αστυνομικών οργάνων που τελικά διαμορφώνει και την ταξική σύνθεση των «εγκληματιών» (Δασκαλάκης, 1985:111-112).

2.3.2 Οι εισαγγελικές αρχές

Το επόμενο επίπεδο φιλτραρίσματος, μετά την αστυνομία, είναι οι εισαγγελικές αρχές οι οποίες είναι επιφορτισμένες με την αρμοδιότητα άσκησης της ποινικής δίωξης των προσώπων που παραπέμφθηκαν από την αστυνομία ή προσώπων για πράξεις των οποίων έλαβαν με κάποιον τρόπο γνώση οι ίδιες προσωπικά και κατέχουν την ελευθερία να κρίνουν ποιες από αυτές πληρούν τις προϋποθέσεις στοιχειοθέτησης ενός εγκλήματος. Κρίνουν, δηλαδή, σε έναν δεύτερο βαθμό, εάν οι πράξεις των υποκειμένων που κατηγορούνται από την αστυνομία φέρουν τα τυπικά εγκληματικά προσόντα, όπως αυτά περιγράφονται στον ποινικό νόμο. Η πραγματικότητα, όμως, είναι ότι οι αποφάσεις των εισαγγελέων υπόκεινται σε μία μορφή «αυτορρύθμισης», η οποία είναι ανάλογη με την ικανότητα απορρόφησης του συστήματος, και εξαρτάται απόλυτα από την ανάλυση της υποκειμενικής και αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος. Από τις έρευνες προκύπτει ότι, σε περιόδους αύξησης των υποθέσεων που εισάγονται στο ποινικό

σύστημα έπεται και αντίστοιχη αύξηση αρχειοθέτησης υποθέσεων, ενώ η δυνατότητα υποθέσεων που μπορούν να εκδικαστούν, από τα ποινικά δικαστήρια, παραμένει σταθερή. Αυτό αποτελεί και τον «αντικειμενικό» αριθμό ικανότητας απορρόφησης του συστήματος (Δασκαλάκης, 1985:112-116).

Η επιλογή των υποθέσεων που ασκείται η δίωξη γίνεται με συγκεκριμένα, επιλεκτικά, κριτήρια. Σίγουρα αποτελεί κριτήριο η βαρύτητα της πράξης δηλαδή το μέτρο της ζημιάς που προκαλεί αυτή ή η βαρύτητα του τραύματος που επιφέρει ή και τέλος η τυχόν υποτροπή του δράστη σε παρόμοιες πράξεις. Σε ένα δεύτερο επίπεδο, όμως, τα κριτήρια επιλογής σχετίζονται με τον δράστη και είναι ανάλογα με αυτά που και ο δικαστής λαμβάνει υπόψη του κατά την επιμέτρηση της ποινής, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι κριτήρια όπως η ταξική προέλευση των υποκειμένων του εγκλήματος, η οικονομική και εξουσιαστική του επιρροή, παίζουν καθοριστικό ρόλο. Οι κατώτερες κοινωνικές και οικονομικές τάξεις εμφανίζουν μεγαλύτερα ποσοστά εκπροσώπησης και οδηγούνται ευκολότερα στο επόμενο φίλτρο του συστήματος καθώς αδυνατούν να λάβουν σοβαρή νομική συμπαράσταση. Με τη λειτουργία αυτού του μηχανισμού γίνεται μία επεξεργασία των προσώπων που τελικά θα εισαχθούν στο σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και θα περάσουν στο ακροατήριο το οποίο, τελικά, θα αποφασίσει την ανακήρυξη ή όχι του κατηγορούμενου σε εγκληματία (Δασκαλάκης, 1985:116-122).

2.3.3 Το δικαστικό φίλτρο

Το τελικό στάδιο, όπως αναφέρθηκε, που αποφασίζεται εάν ένα άτομο θα χαρακτηριστεί εγκληματίας και θα εγκλειστεί σε σωφρονιστικό κατάστημα είναι το ακροατήριο, δηλαδή το δικαστήριο. Αντικειμενικός σκοπός σε μία δίκη θα πρέπει να είναι η εύρεση της αμερόληπτης αλήθειας αλλά στην πραγματικότητα, το κριτήριο με το οποίο αποφασίζεται η τύχη του κατηγορουμένου, είναι η αλήθεια που δομείται από το υπό κρίση υλικό που υποβάλλεται στο δικαστήριο. Επομένως, υπάρχει εξ αρχής έλλειψη αντικειμενικότητας. Οι δικαστικές αποφάσεις κατασκευάζουν μία «αλήθεια», η οποία με την αρχή του δεδικασμένου κατοχυρώνει τη θέση της αντικειμενικής. Δεν είναι τυχαίο ότι έρευνες καταδεικνύουν ότι το 55% των δικαστικών λειτουργών θεωρούν τον κίνδυνο δικαστικής πλάνης σοβαρό ενδεχόμενο. Από την άλλη, τα δικαστικά όργανα που λαμβάνουν αυτές τις αποφάσεις υφίστανται τις ίδιες στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις που διέπουν και τον υπόλοιπο πληθυσμό. Οι αντιλήψεις αυτές σχετίζονται με το ποιος πιστεύεται ότι είναι εγκληματίας, ποια είναι η βαρύτητα του κάθε εγκλήματος και ποια είναι τα αίτια της εγκληματικότητας. Σημαντικό ρόλο στις δικαστικές αποφάσεις, πέρα από τα παραπάνω,

παίζουν η επίδραση του κοινωνικού περιβάλλοντος των δικαστικών λειτουργών, η δικαστική τους πείρα, ο γενικότερος χαρακτήρας τους, η κοινωνικοπολιτική τους στάση αλλά και η γενικότερη παιδεία τους. (Δασκαλάκης, 1985) Επομένως η έκβαση της δίκης, βάσει των ανωτέρω στοιχείων, αντί να έχει την ποινική έκβαση με βάση τα χαρακτηριστικά κατηγορούμενου προσαρμόζεται, τελικά, στην προσωπικότητά του δικαστή (Κουράκης, 1994:78).

Εύλογα γεννάται το ερώτημα εάν οι επιλογές των δικαστικών αποφάσεων κατανέμονται με τον ίδιο τρόπο τα πληθυσμιακά στρώματα ή στρέφονται κυρίως κατά συγκεκριμένων ομάδων. Οι έρευνες δείχνουν ότι τα άτομα που μαστίζονται από αυστηρότητα είναι οι νέοι που προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα στα οποία επιβάλλεται αυστηρότερη ποινική μεταχείριση. Ως μαθηματική εξίσωση, η ποινή είναι αντίστροφα ανάλογη με τη θέση που κατέχει κάποιος στην κοινωνική ιεραρχία. Αυτού του είδους η ποινική μεταχείριση εξηγείται από το γεγονός ότι υπάρχει γενική κοινωνική μειονεκτικότητα η οποία χαρακτηρίζει τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις και οι οποίες δεν μπορούν να εξασφαλίσουν ικανή υπεράσπιση λόγω των οικονομικών περιορισμών τους ενώ παράλληλα υπόκεινται σε προκαταλήψεις που έχει δημιουργήσει η κρατούσα ιδεολογία από τις οποίες δεν απαλλάσσεται –όπως αναφέρθηκε- ούτε και ο δικαστής ως πρόσωπο (Δασκαλάκης, 1985).

2.3.4 Το τελικό στάδιο- φίλτρο σωφρονιστικού συστήματος

Έχει ιδιαίτερη σημασία να τονιστεί ότι την ιδιότητα του εγκληματία δεν την λαμβάνουν όλοι όσοι διαπράττουν εγκληματικές πράξεις, αλλά το πρόσωπο που χαρακτηρίζεται ως εγκληματίας από την ποινική δικαιοσύνη. Επομένως ο όρος «εγκληματίας» δεν αναφέρεται σε μία ιδιότητα αλλά σε έναν χαρακτηρισμό. Με άλλα λόγια υπάρχουν εγκληματίες που, είτε δεν είναι επιλέξιμοι από το ποινικό σύστημα, είτε παραμένουν στην σκοτεινή πλευρά της εγκληματικότητας, ενώ ταυτόχρονα, ως εγκληματίες λογίζονται αυτοί που λαμβάνουν το εγκληματικό στίγμα. Τα διαδοχικά φίλτρα που μεσολαβούν από την είσοδο στο ποινικό σύστημα μέχρι την έξοδο από αυτό κρατούν τελικά το μεγαλύτερο μέρος της ύλης που εισέρχεται, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι, όσοι επισημαίνονται από την αστυνομία και καταλήγουν στα ποινικά δικαστήρια ως ένοχοι εγκληματικών πράξεων, οι περισσότεροι εξ αυτών, καταλήγουν και στο σωφρονιστικό σύστημα (Βιδάλη, 2017).

Το εγκληματικό στερεότυπο, που οδηγεί σε συλλογικό πανικό από την τροφοδότηση των μέσω ενημέρωσης, είναι αυτό που τελικά δημιουργεί την κρατούσα κουλτούρα απέναντι

στο έγκλημα και την αποστροφή της κοινωνίας στον ίδιο τον εγκληματία ως πρόσωπο. Σύμφωνα με έρευνες, οι δικαστικές αποφάσεις δεν κατανέμονται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις κοινωνικές ομάδες, με τους άνδρες να αποτελούν τον βασικό εγκληματογόνο παράγοντα, εφόσον καταδικάζονται σε μεγαλύτερο ποσοστό από ότι οι γυναίκες. Ένα άλλο χαρακτηριστικό, είναι ο στιγματισμός των κατώτερων κοινωνικών τάξεων, με βάση το μορφωτικό επίπεδο και το επάγγελμα, οδηγώντας μας στο συμπέρασμα ότι, άνδρες, ηλικίας 25 έως 35 ετών, με χαμηλό μορφωτικό επίπεδο, ανήκουν στις πιο ευάλωτες ομάδες, κινδυνεύουν να χαρακτηριστούν ευκολότερα και να λάβουν το εγκληματικό στίγμα. Άτομα, τα οποία δεν είναι στην πραγματικότητα εγκληματίες, αλλά έχουν αυτά τα χαρακτηριστικά, δηλαδή είναι άνδρες και βρίσκονται σε αυτά τα ηλικιακά, επαγγελματικά και μορφωτικά πλαίσια, είναι πιθανότερο να πέσουν θύματα μιας δικαστικής πλάνης (Δασκαλάκης, 1985).

Τέλος, σημαντικό ρόλο στην πορεία της ζωής του ανθρώπου που έχει περάσει από το σωφρονιστικό φίλτρο, είναι η κοινωνική του επανένταξη, καθώς, σύμφωνα με έρευνες, αυτοί που καταφέρνουν να αποκρύψουν το παρελθόν τους, ότι είχαν εγκλεισθεί σε σωφρονιστικό κατάστημα, έχουν περισσότερες πιθανότητες να εργαστούν για κάποιο διάστημα ενώ εκείνοι που κατορθώνουν να εργαστούν αλλά είναι ασταθείς επαγγελματικά, εξ' αιτίας της πρότερης καταδίκης τους, είναι πιθανότερο να υποτροπιάσουν διότι απωθούνται από το κοινωνικό περίγυρο και είναι πιθανότερο να επιστρέψουν στην εγκληματική δράση (Δασκαλάκης, 1985).

Κοινωνικές ομάδες και πληθυσμοί, που είναι εύθραυστοι και έχουν υψηλό επίπεδο ευπάθειας είναι πιθανότερο να καταδειχθούν από τις αρχές επιβολής του νόμου ως εγκληματίες. Οι πολιτικές του τύπου «νόμος και τάξη» παρέχουν τη διακριτική ευχέρεια στους μηχανισμούς αυτούς. Όπως περιγράφεται στη θεωρία των «σπασμένων παραθύρων» οι πολιτικές για την εγκληματικότητα οδηγούν στην περεταίρω υποβάθμιση αστικών περιοχών και δίνουν την ευκαιρία στους παραβάτες να εγκληματούν σε αυτές, αποτρέποντας τους να ενεργούν αποτελεσματικά σε μη υποβαθμισμένες περιοχές (Vegh Weis, 2017:22, υπ. 109).

Πυρήνα της επιλεκτικότητας στην Αμερική, όπως αναφέρει η Weis, αποτελεί η φυλή. Οι αστυνομικές αρχές ελέγχουν τις περιοχές που ζουν έγχρωμοι και οδηγούν τους «εγκληματίες» στις δικαστικές και εισαγγελικές αρχές. Φυλετικές μειονότητες και φτωχοί άντρες είναι οι κοινωνικές υποομάδες που ποινικοποιούνται υπερβολικά. Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο, είναι ότι οι εισαγγελείς και δικαστές που εκλέγονται τείνουν να

συντάσσονται με τις επιταγές της κοινωνίας ή τους χορηγούς τους, για να εξασφαλίσουν τις θέσεις εργασίας τους χωρίς να διακατέχονται από ανεξάρτητο πνεύμα, λαμβάνοντας προκατειλημμένες αποφάσεις(Vegh Weis V. 2017:22-23).

Περισσότερο πιθανό είναι οι κατηγορούμενοι να καταδικαστούν ή να λάβουν αυστηρότερη ποινή αν είναι φτωχοί και επιπλέον όταν τους υπερασπίζονται δικηγόροι που ορίζονται από το δημόσιο. Με τον τρόπο αυτό φαίνεται η ανύπαρκτη νομική τους εκπροσώπηση και ωθούνται ομολογήσουν την ενοχή τους ευκολότερα. Σε ότι αφορά την επιλεκτικότητα στο σωφρονιστικό σύστημα όπως αναφέρθηκε σχετίζεται με συνθήκες εγκλεισμού, τις αποφάσεις των επιτροπών αποφυλάκισης υπό όρους και τις συνέπειες των καταδίκων μετά την αποφυλάκισή τους. Χαρακτηριστικά όπως ο αριθμός των επισκέψεων που θα δεχτεί ο καταδικασμένος και η πρόσβαση σε αγαθά είναι καθαρά στην διακριτική ευχέρεια των σωφρονιστικών υπαλλήλων. Η αποφυλάκιση με περιοριστικούς όρους μαστίζεται από μεροληψία λόγω έλλειψης επαγγελματικού υπόβαθρου και μεθοδολογίας καταλήγοντας οι ανώτεροι κοινωνικόοικονομικά να επωφελούνται. Τέλος σε ότι αφορά την αποφυλάκιση, ζητήματα όπως απαγόρευση εξόδου από τη χώρα, η σταθερή διαμονή, τα τεστ για χρήση ναρκωτικών ουσιών, η συμμετοχή σε προγράμματα αποκατάστασης και αποφυγή ατόμων ή περιοχών όπου ζουν αποφυλακισμένοι σε σκληρές κοινωνικοοικονομικές συνθήκες είναι πιθανότερο να παραβιάσουν τους όρους αυτούς και στη συνέχεια να φυλακιστούν εκ νέου (Vegh Weis V. 2017:24-26).

3. Το φαινόμενο του οργανωμένου εγκλήματος

Το οργανωμένο έγκλημα αποτελεί κοινωνικό φαινόμενο και χαρακτηρίζεται από την επαναλαμβανόμενη δράση και τον πραγματοπαγή χαρακτήρα του. Δεν είναι κάποια συγκεκριμένα πρόσωπα του δρουν αλλά επαγγελματικοί ρόλοι σε ένα πλήρως οργανωμένο σύστημα το οποίο μοιάζει ως προς τον τρόπο λειτουργίας του με μία νόμιμη επιχείρηση. Βασικά χαρακτηριστικά του οργανωμένου εγκλήματος είναι η ύπαρξη συγκεκριμένης δομής, η οποία στηρίζεται στις ιεραρχικές σχέσεις μεταξύ των μελών της και αποτελεί μέρος μιας πολύπλοκης και σύνθετης οργάνωσης, που ως βασικό στόχο έχει την αναδιανομή του πλούτου (Σταμούλη, 2016:1194).

Η Κριτική Εγκληματολογία εξετάζει τον ρόλο του οργανωμένου εγκλήματος υπό το πρίσμα των εγκλημάτων των ισχυρών κοινωνικών ομάδων (Βασιλαντωνοπούλου, 2015). Αυτή η θεωρητική προσέγγιση εστιάζει στον τρόπο με τον οποίο το οργανωμένο έγκλημα συνδέεται με τις εξουσιαστικές σχέσεις και τις κοινωνικές ανισότητες (Martinez, 2014:1-50). Οι επιχειρηματίες, οι πολιτικοί και οι άνθρωποι με εξουσία, συχνά αποφεύγουν την ποινική δίωξη ή λαμβάνουν ελαφρότερες και πιο επιεικείς ποινές σε σχέση με τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους πιο αδύναμους και ευάλωτους, μπορούν να ασκήσουν επιρροή, να αποκρύψουν πληροφορίες ή να αποφύγουν τη δίωξη χρησιμοποιώντας τις συνδέσεις τους στους κόλπους του κράτους ή τους οικονομικούς τους πόρους. Επιπλέον, η Κριτική Εγκληματολογία εξετάζει τις εξουσιαστικές σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των εγκληματιών του λευκού κολάρου, των κυβερνητικών αξιωματούχων και των φορέων του δημοσίου, με σκοπό την αποφυγή της ποινικής δίωξης. Αυτές οι σχέσεις αναδεικνύουν την επικράτηση ενός συστήματος που προστατεύει και εξυπηρετεί τα συμφέροντα των ισχυρών, οι οποίοι αντιμετωπίζονται με επιείκεια ή ατιμωρησία, καθώς και τη συνεργασία που αναπτύσσεται μεταξύ των ισχυρών κοινωνικών ομάδων και του κράτους για την αποφυγή ποινικού κολάσματος (Βιδάλη, 2017:74-78).

Ο Cressey μελέτησε την γραφειοκρατία στο εσωτερικό των εγκληματικών οργανώσεων και έδωσε έμφαση στο πόσο πραγματοπαγές και ανεξάρτητο από συγκεκριμένα πρόσωπα είναι το οργανωμένο έγκλημα ενώ ο Chambliss, μελέτησε τη χαλαρότητα στις σχέσεις αυτές σε ευρεία κλίμακα (Βιδάλη, 2017).

Σύμφωνα με την επίσημη ιστοσελίδα της Αστυνομίας για το Οργανωμένο Έγκλημα, οι δράσεις του στη χώρα μας αναφέρονται σε πράξεις όπως η διακίνηση μεταναστών,

ναρκωτικών, όπλων, ανθρώπων, εκβιάσεις και απάτες, αρχαιοκαπηλία, λαθρεμπόριο και παραχάραξη νομισμάτων (Ελληνική Αστυνομία, 2009).

3.1 Ιστορική αναδρομή του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα

Η πρώτη μορφή οργανωμένης εγκληματικότητας στις αρχές του περασμένου αιώνα ήταν το ληστρικό φαινόμενο, το οποίο όμως έφερε και μία ηρωική χροιά στον αγροτικό πληθυσμό (Βιδάλη, 2017). Τις τελευταίες δεκαετίες, και κυρίως κατά τη δεκαετία του '80 και μετά, οι οικονομικές μεταβολές στη χώρα επέφεραν αλλαγές στον τρόπο ζωής των ανθρώπων. Η ύπαρξη ιδιωτικής τηλεόρασης, η άνοδος του επαγγελματικού αθλητισμού, η νυχτερινή διασκέδαση αλλά και η ανάπτυξη του χρηματιστηρίου, αποτέλεσαν τις βασικές ασχολίες που μονοπωλούσαν –επαγγελματικά- το ενδιαφέρον του πληθυσμού πολιτών των ανώτερων κοινωνικών τάξεων.

Σύμφωνα με τον Ruggiero (Ruggiero, 2012:158-162) το οργανωμένο έγκλημα, με τον τρόπο που αναπτύσσεται δομικά, οδηγεί σε έναν επαγγελματικό καταμερισμό των εγκληματικών ενεργειών. Επομένως, η νέα οικονομική δραστηριότητα, μετέβαλε και τις εγκληματικές ανάγκες δράσης. Επιπλέον, ένα άλλο χαρακτηριστικό της περιόδου ήταν η κυριαρχία του «πελατειακού συστήματος» στην πολιτική σκηνή, το οποίο αν και υπήρχε ήδη, με τις νέες οικονομικές δραστηριότητες εξελίχθηκε περαιτέρω. Παράλληλα, η ανάπτυξη του φαινομένου του οργανωμένου εγκλήματος, στο πλαίσιο της ελεύθερης αγοράς, το ανέδειξε ως κοινωνικό πρόβλημα (Βιδάλη, 2017:158-162).

Η περίοδος των επόμενων δεκαετιών, χαρακτηρίζεται από την έλλειψη στατιστικών στοιχείων σχετικά με το πελατειακό σύστημα και στη σχέση που διαφαίνεται να υπάρχει με το οργανωμένο έγκλημα. Το κράτος αδυνατεί -λόγω ουσιαστικής αδράνειας- να αντιμετωπίσει αλλά και να εντοπίσει το οργανωμένο έγκλημα (Δασκαλάκης, 1975). Σύμφωνα με τον Kramer, η λειτουργία και η ανάπτυξη των εγκληματικών δικτύων «διευκολύνεται» από την κρατική αδράνεια, ενώ σύμφωνα με τον Bonger τα εγκλήματα των κεφαλαιοκρατών απουσιάζουν από τις επίσημες στατιστικές (σκοτεινή εγκληματικότητα) και έτσι ούτε μελετώνται ως εγκληματικό φαινόμενο, ούτε εντοπίζονται οι διαστάσεις του ώστε να αντιμετωπισθεί (Βιδάλη 2017).

Τις επόμενες δεκαετίες, του 1990 και του 2000, στο προσκήνιο εμφανίζονται οικονομικά σκάνδαλα που φανερώνουν εγκληματική σχέση δημόσιου και ιδιωτικού τομέα. Το κράτος, αδυνατεί να ανταποκριθεί στον ρόλο του καθώς η εμπλοκή πολιτικών προσώπων,

κρατικών αξιωματούχων και επιχειρηματιών, δείχνει να μην έχει τέλος. Την πολιτική ανάμειξη στα εγκλήματα των ισχυρών καθώς και τις κοινωνικές συνθήκες που διευκολύνουν τέτοιου είδους εγκλήματα, πρώτος ανέδειξε ο Sutherland (Sutherland, 1945). Επιπλέον, ο Merton, αναφορικά με τις συνθήκες που ευνοούν τη διάπραξη εγκλημάτων του λευκού κολάρου, χαρακτήρισε κάποιες κοινωνικές λειτουργίες «λανθάνουσες» οι οποίες συμβάλουν στη μεταβολή των κοινωνικών δομών και δημιουργούν γόνιμο έδαφος διάπραξης τέτοιων εγκλημάτων.

Ένας άλλος παράγοντας που συνέβαλε στην αύξηση του οργανωμένου εγκλήματος, αυτή την περίοδο, ήταν η απουσία ελέγχων στη ροή των οικονομικών πόρων που προέρχονταν από την Ευρώπη. Παράλληλα απουσίαζε το θεσμικό πλαίσιο πειθαρχικού ελέγχου στο δημόσιο τομέα αλλά και κάθε έλεγχος στον τρόπο που χρηματοδοτούνταν τα πολιτικά κόμματα, γεγονός που οδήγησε στην υπόγεια χρηματοδότηση τους από ιδιωτικές επιχειρήσεις και στην εμφάνιση νέων μορφών εταιρειών (offshore) μέσω των οποίων νομιμοποιούνταν το παράνομο αποκτηθέν κεφάλαιο (Βιδάλη, 2017).

Την ίδια χρονική περίοδο, η βιομηχανία παράκμασε και αναδείχθηκε η οικονομία της νυχτερινής διασκέδασης, η οποία μετέβαλε το πεδίο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος, δημιουργώντας δίκτυα «προστασίας», τα οποία μέσω εκβιασμών (άσκηση σωματικής και ψυχολογικής βίας) σε νυχτερινές επιχειρήσεις, είχαν σταθερές οικονομικές απαιτήσεις (Λαμπρόπουλος, 2008). Τις επόμενες δεκαετίες και μετά την παρακμή της οικονομίας της νύχτας, οι ίδιες μέθοδοι εκβιασμού χρησιμοποιήθηκαν για να ελεγχθούν οι τιμές των αγροτικών προϊόντων (Καθημερινή, 2006). Τέλος, η πιο σύγχρονη μορφή εκβιασμού από ομάδες του οργανωμένου εγκλήματος, αφορά υποθέσεις ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων και απαγωγές μεγαλοεπιχειρηματιών (Newsit, 2010).

3.2 Παράγοντες που μετέβαλαν το οργανωμένο έγκλημα

Σύμφωνα με την αστυνομία (Στεργιούλης, 2022) συγκεκριμένοι παράγοντες οδηγούν σε ποιοτικές μεταβολές το οργανωμένο έγκλημα. Βασικός παράγοντας είναι η μεγάλη τεχνολογική εξέλιξη μέσω της οποίας εκσυγχρονίζεται και ο τρόπος που εγκληματούν οι οργανώσεις. Αυξάνονται οι ηλεκτρονικές απάτες πλήττοντας κυρίως το τραπεζικό σύστημα –πελάτες και επιχειρήσεις, ενώ το υψηλό επίπεδο τεχνογνωσίας καθιστά τους εγκληματίες ικανούς να διαπράξουν ακόμη μεγαλύτερης βαρύτητας εγκλήματα. Οι εγκληματίες χρησιμοποιούν εξοπλισμό τελευταίας τεχνολογίας, οχήματα με αυξημένες

δυνατότητες και βαρύ οπλισμό πολεμικού τύπου. Επιπλέον, σημαντικό παράγοντα αποτελούν οι νόμιμες επιχειρήσεις που αποτελούν κάλυψη των παράνομων δραστηριοτήτων.

Περαιτέρω, η γεωπολιτική θέση της χώρας μας, η οποία συνορεύει με χώρες που έχουν έντονη εγκληματική δραστηριότητα, την καθιστούν ενδιάμεσο σταθμό διασυνοριακού εγκλήματος. Τέτοιες εγκληματικές δράσεις αφορούν στην εμπορία και διακίνηση χώρες της Αφρικής και της Ασίας που είναι όμορες με τη χώρα μας, ανάγκασαν εκατομμύρια ανθρώπους να διαφύγουν, μέσω της Τουρκίας, στα σύνορα της Ευρώπης, προς αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής.

Τέλος, σημαντικό παράγοντα αποτελεί η οικονομία. Οι φορολογικές αυξήσεις των επιχειρήσεων και η γενικότερη οικονομική κρίση αύξησαν και τα φαινόμενα πλαστογραφίας πιστοποιητικών και παραστατικών, αυξήθηκε το παραεμπόριο και το λαθρεμπόριο ενώ και η ανεργία βοήθησε την οργανωμένη εγκληματικότητα στη «στελέχωση» της.

Όπως αναφέρθηκε, στην εξέλιξη της οργανωμένης εγκληματικότητας σημαντικός παράγοντας μεταβολής υπήρξε το γεγονός ότι δόθηκε έμφαση, από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, στην αντιμετώπιση των εγκλημάτων του δρόμου τα οποία διαπράττονται από άτομα που επιδιώκουν γρήγορο κέρδος, ευκαιρίες για κλοπή ή εξαπάτηση των ανθρώπων. Οι παράγοντες που συνδέονται με τα εγκλήματα του δρόμου μπορεί να περιλαμβάνουν την ανεργία, τη φτώχεια, την κατάχρηση ουσιών, την ανεπαρκή κοινωνική προστασία, την έλλειψη εκπαίδευσης και την έλλειψη ευκαιριών. Στον αντίποδα, τα εγκλήματα που συνδέονται με ισχυρούς παράγοντες αφορούν πιο οργανωμένες, συχνά πολιτικές ή επιχειρηματικές, εγκληματικές δραστηριότητες. Αυτά τα εγκλήματα συνήθως συνδέονται με τη δωροδοκία, τη διαφθορά, τη λαθραία εμπορία, την απάτη, τη λαθρεμπορία ναρκωτικών, τη λαθρομετανάστευση και άλλες παρόμοιες πράξεις, αλλά αναδεικνύουν την ανικανότητα των αρχών να εφαρμόζουν το νόμο, τη διαφθορά, την έλλειψη διαφάνειας, την αδυναμία ελέγχου και την ανοχή της κοινωνίας έναντι αυτών των πρακτικών (Βιδάλη, 2017:74-78).

3.3 Το νομικό πλαίσιο για το οργανωμένο έγκλημα στην Ελλάδα

Μόλις το 2001 υπήρξε διάκριση του οργανωμένου εγκλήματος από την τρομοκρατία καθώς μέχρι τότε Έλληνας νομοθέτης τους προσέδιδε ταυτόσημη έννοια. Η μεταβολή στις διατάξεις που αφορούσαν το οργανωμένο έγκλημα συνέβαλε και στην μεταβολή των

διατάξεων που αφορούν τα κοινά εγκλήματα, καθώς κατά την ποινική τους αντιμετώπιση στο παρελθόν είχαν λανθασμένα χαρακτηριστεί από τον κοινωνικό έλεγχο και το ποινικοκατασταλτικό σύστημα εγκληματικές οργανώσεις με αποτέλεσμα την αδικαιολόγητη διεξαγωγή ειδικών ανακριτικών πράξεων (Γασπαρινάτου, 2017).

Από την Κριτική Εγκληματολογία, αναδείχτηκε από τη δεκαετία '70 (Βασιλαντωνοπούλου, 2014) ο νόμος διαφοροποιείται από τη θεωρία στην πράξη. Η ουσία του Νόμου από την φάση παραγωγής μέχρι την εφαρμογή του δέχεται αλλοιώσεις. Ο Sutherland επισημαίνει την τάση των οικονομικά, κοινωνικά και πολιτικά ισχυρών, να θέτουν σε αδράνεια την εφαρμογή της ποινικής νομοθεσίας που στρέφεται εναντίον τους.

Περαιτέρω, ο Chambliss το 1988 (Βασιλαντωνοπούλου, 2014) ταύτισε τις δράσεις του οργανωμένου εγκλήματος με αυτές του κρατικού και των εγκλημάτων του κολάρου, ως εγκλήματα σε συνάρτηση. Επιπλέον, το οργανωμένο έγκλημα, προκειμένου να κατανοηθεί, θα πρέπει να μελετάται ως νόμιμη επιχείρηση αλλιώς θα εξετάζεται σε λάθος πλαίσιο.

Τέλος, για τους Kramer και Michalowski (Βιδάλη, 2017) οι οποίοι μελέτησαν το κρατικοεταιρικό έγκλημα, καταλήγουν στο ότι οι αποκλίνουσες συμπεριφορές επέρχονται μέσα από πολλές διαφορετικές σχέσεις, οι οποίες σε οικονομικό και πολιτικό επίπεδο είναι οριζόντιες ενώ σε δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς είναι κάθετες.

Σύμφωνα με τον Kramer (Βιδάλη, 2017) πρόσωπα που κατά το παρελθόν δραστηριοποιούνταν στο δημόσιο τομέα έχουν μεγαλύτερη προσήλωση στην εγκληματική δράση και λειτουργούν με ζήλο στην επίτευξη τους στόχου. Οι μεταβολές στο επίσημο εργασιακό καθεστώς επηρεάζουν τις μορφές απασχόλησης του οργανωμένου εγκλήματος όπως π.χ. ημιαπασχόληση ή τηλεργασία.

3.4 Ο παράγοντας «οικονομική κρίση» και ο ρόλος της μαφίας

Η οικονομική κρίση επέφερε έλλειψη ρευστότητας στην παγκόσμια αγορά και είχε ως αποτέλεσμα να παγώσει η χορήγηση δανείων. Το γεγονός αυτό ενίσχυσε τις δράσεις του οργανωμένου εγκλήματος καθώς η ανεργία στον επιχειρηματικό κόσμο που έβλεπε την απώλεια τζίρου στις επιχειρήσεις, τον έστρεψε στις εγκληματικές οργανώσεις. Η στρατολόγηση σε αυτές είναι αποτέλεσμα της ανάγκης τους να καλύψουν βασικές ανάγκες και γι' αυτόν τον λόγο γίνεται οικειοθελώς. Σύμφωνα με τον Ruggiero (Ruggiero,

2012) το οργανωμένο έγκλημα απαντάται στην συνάρτηση του παράγοντα της ανειδίκευτης εργασίας και του παράγοντα του επαγγελματισμού.

Στις περιόδους όπου η οικονομική κρίση κορυφώνεται, μορφές οργανωμένου εγκλήματος –όπως η μαστροπεία που είναι μια εξεταζόμενη μορφή οργανωμένου εγκλήματος στο οποίο αναφέρεται η εμπειρική έρευνα που ακολουθεί- ενισχύονται και όπως αναφέρει ο E. Durkheim (Βασιλαντωνοπούλου, 2014) οι παράνομη οιομανία αλλά και τα εγκλήματα του λευκού περιλαίμιου σε περιόδους που ενισχύεται η κοινωνική αδικία, ενισχύονται παράλληλα. Στην θεωρία των κοινωνικών συναναστροφών ερμηνεύεται ο τρόπος με τον οποίο στρατολογούνται νέοι εγκληματίες οι οποίοι «κοινωνικοποιούνται» στο έγκλημα μέσω των παλαιότερων, δημιουργώντας έναν εγκληματικό κύκλο που διαιωνίζεται, με την συμβολή της εγχώριας μαφίας.

Η δράση των συμμοριών αποτυπώνει και τον τρόπο δράσης του οργανωμένου εγκλήματος, εξετάζοντας τους κοινούς παράγοντες ένταξης και κοινωνικοποίησης νέων μελών καθώς και του τρόπου οργάνωσης και δόμησης των ρόλων οι οποίοι έχουν ως βάση την άσκηση βίας για να επιβληθεί και να διατηρηθεί η πειθαρχία (Wright A, 2005).

Στην μελέτη λειτουργίας της μαφίας, παράδειγμα αποτελεί η ποτοαπαγόρευση στις Η.Π.Α. στις αρχές του προηγούμενου αιώνα, που έγινε επιχειρηματική «ευκαιρία» στην ανάπτυξη του λαθρεμπορίου ποτών από τη μαφία. Σύμφωνα με τον Cressey, η εγκληματική δράση της μαφίας, κάλυψε την έλλειψη του δημιούργησαν οι κρατικές υπηρεσίες και λειτούργησε με τον νόμο ζήτησης και προσφοράς- αλλά παράνομων αγαθών και υπηρεσιών (Cressey, 1969). Οι ίδιοι παράγοντες είναι και αυτοί που οδηγούν σήμερα την κάλυψη υπηρεσιών σεξεργασίας μέσω ενός παράνομου δικτύου.

Στις πρώτες τις μορφές η μαφία έφερε έντονο το στίγμα της τιμής και επικρατούσε ο νόμος της σιωπής όπως μετά τη δεκαετία του '70 , κατά την οποία αναπτύχθηκε και το εμπόριο ναρκωτικών, εγκαταλείφθηκαν αυτές οι παραδοσιακές πρακτικές και βασικός στόχος έγινε το ξέπλυμα μαύρου χρήματος (Παπαχαραλάμπους, 2007) και η επένδυση του σε τράπεζες της Σικελίας. Αυτό δημιούργησε ένα μεγάλο δίκτυο ισχυρών οικονομικών παραγόντων (Σταμούλη, 2015). Στην εξέλιξη της, λοιπόν, η μαφία χάνει τον ρόλο του «προστάτη των φτωχών» και τον χαρακτήρα της «τιμής» που είχε αρχικά και μπαίνει σε μία επιχειρηματική δράση που έχει ως επίκεντρο το χρήμα και στόχο την μεγιστοποίηση των κερδών, όπως και οι νόμιμες επιχειρήσεις (Paoli, 2003).

Στην σύγχρονη μορφή της η μαφία λειτουργεί παγκόσμια όπως οι νόμιμες επιχειρήσεις και έχει γραμμή παραγωγής των παράνομων προϊόντων, καθώς και τομείς μεταφοράς και διάθεσης τους, διαθέτοντας μεγάλο δίκτυο υποκαταστημάτων. Παράδειγμα για τον τρόπο λειτουργίας της μαφίας ως «νόμιμη επιχείρηση» αποτελεί η διακίνηση ναρκωτικών. Η παραγωγή τους γίνεται κυρίως σε χώρες της λατινικής Αμερικής και στη συνέχεια το δίκτυο μεταφοράς τα διακινεί στην Ευρώπη. Κατά τόπους –όπως και στην Ελλάδα– λειτουργούν υποκαταστήματα μεταπώλησης ενώ τέλος το χρήμα που προέρχεται από την παραγωγή και τη διακίνηση «νομιμοποιείται» και επενδύεται σε φορολογικούς παραδείσους (Βιδάλη, 2017). Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο, όπως προκύπτει και από τα αποτελέσματα της έρευνας που ακολουθεί, λειτουργούν τα δίκτυα σωματεμπόρων που διακινούν πρόσωπα που προορίζονται για εκμετάλλευση στο χώρο του σεξ.

3.5 Κοινωνία και οργανωμένο έγκλημα

Κατά τις προηγούμενες δεκαετίες και κυρίως την δεκαετία του '90 οι ετήσιες αστυνομικές εκθέσεις συσχετίζουν το οργανωμένο έγκλημα με την ροή μεταναστών και επικεντρώνονται στην άποψη ότι διαπράττεται από αλλοδαπούς και πρόκειται για «εισαγόμενο» φαινόμενο που έχει σχέση με την εγκληματική κουλτούρα της προέλευσης τους. Κατά τον Chambliss, ο οποίος μελέτησε την κρατούσα για την εποχή του άποψη περί εισαγωγής του οργανωμένου εγκλήματος στις Η.Π.Α. από την Σικελία όπου δρούσε η σικελική μαφία, θεωρεί ότι κάτι τέτοιο δεν ισχύει καθώς ημεδαποί εγκληματίες δραστηριοποιούνται στο λαθρεμπόριο ειδών αλλά και στην διακίνηση μεταναστών, ενώ τέλος χαρακτηρίζει το οργανωμένο έγκλημα ως μια κοινωνική κατασκευή η οποία σχετίζεται με τις «σχέσεις πελατείας-πατρωνίας». Στις επόμενες εκθέσεις της Αστυνομίας, των τελευταίων πέντε ετών, είναι πλέον σαφής η εγκληματική δραστηριότητα ημεδαπών εγκληματιών καθώς και η δράση τους σε υποθέσεις κλοπών, εμπορίας ανθρώπων αλλά και ηλεκτρονικού εγκλήματος (Ελληνική Αστυνομία, 2009).

Αναφορικά με την άποψη της κοινωνίας για το οργανωμένο έγκλημα, χαρακτηριστικό αποτελεί η «ανοχή» (Βασιλαντωνοπούλου, 2014) στα εγκλήματα που διαπράττουν υψηλόβαθμα πολιτικά πρόσωπα, γεγονός που φανερώνει ότι η κοινωνία δεν είναι απόλυτα αντίθετη απέναντι στην οργανωμένη εγκληματικότητα. Στη χώρα μας, η ανοχή αυτή παρατηρείται κυρίως στα εγκλήματα χωρίς φυσικά πρόσωπα ως θύματα (λαθρεμπόριο ή παραποίηση ειδών, αρχαιοκαπηλία κ.α.). Το γεγονός αυτό, φανερώνει ότι η κοινωνία, δεν

αντιλαμβάνεται τις οικονομικές επιπτώσεις του οργανωμένου εγκλήματος στην εύρυθμη λειτουργία του κράτους. Κατά τον Sutherland (Sutherland, 1945), σχετικά με την επιλεκτική ποινική μεταχείριση των εγκληματιών του λευκού κολάρου σε σχέση με τους δράστες του κοινού εγκλήματος, παρατηρείται απουσία αντίδρασης της κοινωνίας σε σχέση με αυτήν την διαφορετικότητα.

Το κυρίαρχο μοντέλο του οργανωμένου εγκλήματος, τα τελευταία χρόνια, είναι αυτό «των κοινωνικών δικτύων» στα οποία επικρατούν άτυπες προσωπικές σχέσεις παρά κάποιας μορφής ιεραρχική διάρθρωση. Ο αυτοπροσδιορισμός και η αναμόρφωση των εγκληματικών οργανώσεων διαφοροποιείται από τα μέλη ως συγκεκριμένα πρόσωπα και αν κάποια από αυτά συλληφθούν δεν σημαίνει απαραίτητα και το τέλος της οργανωμένης εγκληματικής δράσης (Έθνος, 2021)

Το οργανωμένο έγκλημα βρίσκει τρόπους να προσαρμοστεί και να εκσυγχρονιστεί με μέσα και εργαλεία που το κάνουν να προπορεύεται των διωκτικών αρχών και δείχνει πάντα να βρίσκεται ένα βήμα μπροστά από τις διωκτικές αρχές. Σε περιόδους κρίσεων, οικονομικών και κοινωνικών, γίνεται αναδιανομή της εγκληματικής πίτας μεταξύ των εγκληματικών οργανώσεων (Έθνος, 2021).

Η εμπορία ανθρώπων είναι μια μορφή εγκλήματος που σχετίζεται στενά με το οργανωμένο έγκλημα και αφορά την αναγκαστική εργασία, τη σεξουαλική εκμετάλλευση, την παιδική πορνεία και άλλες παρόμοιες δραστηριότητες. Το οργανωμένο έγκλημα συνήθως παρέχει την υποδομή, τη δίκτυα και τους πόρους για να λειτουργήσει αυτή η παράνομη βιομηχανία (Hirschfeld, 2015). Οργανωμένες εγκληματικές ομάδες εκμεταλλεύονται τα θύματα, τα οποία συχνά είναι ευάλωτες γυναίκες και παιδιά, και τα εκμεταλλεύονται για οικονομικό κέρδος. Επιπλέον, παράγοντες που σχετίζονται με τη σεξεργασία και το οργανωμένο έγκλημα περιλαμβάνουν τη διαφθορά των αρχών, την έλλειψη νομικών πλαισίων, την κοινωνική ανισότητα, την περιθωριοποίηση, την πολιτική αστάθεια και την έλλειψη εκπαίδευσης και ευαισθητοποίησης. Επιπλέον, η τεχνολογία και ο διαδικτυακός χώρος έχουν επιτρέψει στους εγκληματίες να επεκτείνουν την επιρροή και τις δραστηριότητές τους στην παγκόσμια κλίμακα. Δυστυχώς θύματα αυτής της μορφής εγκληματικότητας είναι τα πρόσωπα που συμμετέχουν στην έρευνα που ακολουθεί.

4. Μεθοδολογία της έρευνας σε σεξεργαζόμενα άτομα

4.1 Μεθοδολογία

Η Μεθοδολογία της Έρευνας αναφέρεται στο σύνολο των μεθοδολογικών προσεγγίσεων, τεχνικών και παραμέτρων που χρησιμοποιούνται για την διεξαγωγή μίας έρευνας. Αυτές οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις και τεχνικές έχουν ως στόχο τη σωστή και μεθοδική εκτέλεση της ερευνητικής διαδικασίας, καθώς και την οργανωμένη συλλογή δεδομένων, την αξιολόγηση, την ανάλυση και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Η επιλογή της κατάλληλης μεθοδολογίας εξαρτάται από τον τύπο της έρευνας που πραγματοποιείται, το ερευνητικό πεδίο, τους στόχους της έρευνας, τα δεδομένα που απαιτούνται, και άλλους παράγοντες. Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις μπορούν να είναι ποικίλες, όπως ποσοτικές ή ποιοτικές, εμπειρικές ή θεωρητικές, εξερευνητικές ή επιβεβαιωτικές, πειραματικές ή παρατηρησιακές κ.α. (Cohen, Manion & Morrison, 2008).

4.2 Στόχος της έρευνας και ερευνητικά ερωτήματα

Η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει στην επιλεκτική λειτουργία του τυπικού ελέγχου και στις ανισότητες στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης ατόμων που εμπλέκονται σε σεξουαλική επαγγελματική δραστηριότητα. Ο απώτερος στόχος είναι η ανάλυση της ανισότητας στη μεταχείριση αλλά και ζητημάτων ανθρώπινων δικαιωμάτων, λαμβάνοντας υπόψη διάφορα κοινωνικά, οικονομικά και ατομικά χαρακτηριστικά, όπως το φύλο, η σεξουαλικότητα, η εθνότητα και η κοινωνική τάξη.

Επιπλέον, η έρευνα αποσκοπεί να διερευνήσει νομικούς και εξωνομικούς παράγοντες που επηρεάζουν αυτήν την ανισότητα στη μεταχείριση. Επικεντρώνεται επίσης στην απόδειξη της διακριτικής ευχέρειας που έχουν οι θεσμοί του συστήματος στον τρόπο διαχείρισης των ευάλωτων ορίων του νόμου, και πώς αυτό οδηγεί στην άνιση εκπροσώπηση των κοινών/συμβατικών εγκλημάτων σε σχέση με τα εγκλήματα των ισχυρών.

Πραγματοποιήθηκε, λοιπόν, πρωτογενής εμπειρική κοινωνική έρευνα –μια μέθοδο ερευνητικής προσέγγισης που επιδιώκει την κατανόηση και εξήγηση εμπειρικών φαινομένων από την πλευρά των ανθρώπινων αλληλεπιδράσεων, των αντιλήψεων και των κοινωνικών καταστάσεων. Στο πλαίσιο των πρωτογενών ποιοτικών ερευνών, οι ερευνητές επιδιώκουν να ανακαλύψουν νέες πληροφορίες, να αναπτύξουν θεωρητικές αναλύσεις και να κατανοήσουν τα φαινόμενα από την προοπτική των ανθρωπίνων εμπειριών και

πεποιθήσεων. Η παραγωγή των ερευνητικών δεδομένων βασίστηκε σε ημι- δομημένες συνεντεύξεις σε σεξουαλικά άτομα.

Η θεωρητική πλαισίωση της έρευνας βασίζεται στην προσέγγιση της Κριτικής Εγκληματολογίας, και ειδικότερα στους τρόπους εγκληματοποίησης και ποινικοποίησης, τους ηθικούς πανικούς και τα εγκληματικά στερεότυπα που επηρεάζουν την αντιμετώπιση των ατόμων που εμπλέκονται σε σεξουαλική δραστηριότητα. Περαιτέρω, καταγράφονται οι τάσεις του επίσημου κοινωνικού ελέγχου στη χώρα και η εξέλιξη του ποινικού νόμου και πως αυτοί κατανοούνται από τα υποκείμενα της έρευνας, ως διαδικασίες δημιουργίας, επιβολής και εφαρμογής των ποινικών κανόνων. Η ανάλυση αυτή θα επιτρέψει επίσης την ανάδειξη της διακριτικής ευχέρειας που κατέχουν οι θεσμοί του συστήματος και τον τρόπο με τον οποίο αυτή οδηγεί σε άνιση εκπροσώπηση του κοινού/συμβατικού εγκλήματος σε σύγκριση με τα εγκλήματα των ισχυρών.

Τέλος, αναλύεται η σχέση του ποινικού νόμου με την κοινωνική διαστρωμάτωση, την ισότητα ενώπιον του νόμου, τις αποστάσεις μεταξύ νομοθέτησης και εφαρμογής και τις πτυχές των διακρίσεων προς όφελος των οικονομικά ισχυρών, με βάση τα ανθρώπινα δικαιώματα, αναδεικνύοντας τις ανισότητες και τις αδικίες που υπάρχουν στο σύστημα της ποινικής δικαιοσύνης.

4.3 Πληθυσμός της έρευνας και δείγμα

Ο όρος «πληθυσμός» αναφέρεται σε μια ομάδα ατόμων που έχουν ένα κοινό χαρακτηριστικό ή γνώρισμα. Αυτό το χαρακτηριστικό μπορεί να είναι οποιοδήποτε παράγοντας που τους ενώνει και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για την περιγραφή και την ανάλυση του πληθυσμού. Ο όρος «πληθυσμός-στόχος» αναφέρεται σε μια υποομάδα του πληθυσμού που ο ερευνητής επιλέγει να μελετήσει. Αυτή η υποομάδα έχει ορισμένα κοινά γνωρίσματα ή χαρακτηριστικά που ο ερευνητής μπορεί να προσδιορίσει και να μελετήσει (Creswell, 2011:178-179).

Στην ποιοτική έρευνα, οι συμμετέχοντες επιλέγονται με βάση τα κριτήρια της αντιπροσωπευτικότητας και της εμπειρίας που είναι σημαντική για την έρευνα. Ο αριθμός των συμμετεχόντων μπορεί να είναι μικρός, συχνά από 10 έως 30 άτομα, αλλά οι ποιοτικές μέθοδοι ανάλυσης επιτρέπουν τη λεπτομερή κατανόηση των δεδομένων που συγκεντρώνονται (Mason, 2011).

Πιο συγκεκριμένα, ο ερευνητής απευθύνθηκε σε δύο επίσημους φορείς υποστήριξης των δικαιωμάτων των σεξεργαζομένων. Υπήρξε μεγάλη καθυστέρηση ανταπόκρισης στο αίτημα συμμετοχής στην έρευνα και τελικά ευγενική άρνηση. Είναι οξύμωρο το γεγονός ότι κοινωνικές ομάδες οι οποίες μάχονται για την προάσπιση των δικαιωμάτων τους και την ισότητα απέναντι στο νόμο και τη δικαιοσύνη, εν τέλει «αρνούνται» να συμβάλουν ώστε αναδειχθούν τα ζητούμενα αυτά και να ενταχθούν στην επιστημονική συζήτηση.

Το δείγμα που προέκυψε για την συγκεκριμένη έρευνα προήλθε με τη μέθοδο της χιονοστιβάδας. Η μέθοδος της "χιονοστιβάδας" (snowball sampling) αποτελεί μια τεχνική συλλογής δεδομένων στο πλαίσιο μιας ποιοτικής έρευνας. Χρησιμοποιείται κατά κύριο λόγο όταν οι συμμετέχοντες που πληρούν τα κριτήρια της έρευνας είναι δύσκολο να εντοπιστούν εύκολα. Αφού συνεντευχθούν αυτοί οι αρχικοί συμμετέχοντες, τους ζητείται να παραπέμψουν άλλα άτομα που ενδέχεται να είναι κατάλληλα για την έρευνα. Στη συνέχεια, αυτή η διαδικασία επαναλαμβάνεται με τους νέους συμμετέχοντες, καθώς ζητείται και από αυτούς να προσφέρουν περαιτέρω παραπομπές. Η μέθοδος της χιονοστιβάδας είναι χρήσιμη όταν ο πληθυσμός που μελετάται είναι δυσεύρετος ή ευαίσθητος, όπως σε περιπτώσεις μελέτης μειονοτήτων, κοινοτήτων ή ομάδων που απαιτούν εμπιστευτικότητα (Mason, 2011).

4.4 Ερευνητική μέθοδος και μέσα έρευνας

Για την επίτευξη των στόχων της έρευνας επιλέχθηκε η ποιοτική μεθοδολογική προσέγγιση που βασίζεται στις ανθρωπιστικές και κοινωνικές επιστήμες και έχει ως βασικό μέλημα την περιγραφή και την κατανόηση της μοναδικότητας της ανθρώπινης εμπειρίας. Αναλύονται και ερμηνεύονται τα κοινωνικά φαινόμενα και γεγονότα, λαμβάνοντας υπόψη το πλαίσιο της κοινωνικής ζωής και τους πολύπλοκους τρόπους με τους οποίους οι άνθρωποι αλληλοεπιδρούν με τον κόσμο γύρω τους. Μέσω της ποιοτικής προσέγγισης, ο ερευνητής επιδιώκει να αναπτύξει εκβαθυμένη γνώση και κατανόηση των φαινομένων, εστιάζοντας στην περιγραφή, την εξήγηση και την ερμηνεία των δεδομένων.

Η ποιοτική έρευνα προσφέρει τη δυνατότητα εμβάθυνσης στην κατανόηση των πολυπλοκότητων της ανθρώπινης εμπειρίας, των κοινωνικών συνδέσεων και των πολιτισμικών πλαισίων που διαμορφώνουν τη συμπεριφορά και τις αντιλήψεις των ανθρώπων. Η προσέγγιση αυτή είναι συχνά χρήσιμη σε περιπτώσεις όπου η αντίληψη και η ερμηνεία των κοινωνικών φαινομένων απαιτεί περισσότερη βαθιά ανάλυση και

προσέγγιση από την πλευρά των ανθρώπων που τα βιώνουν (Bird, Mammersley, Gomm & Woods, 1999).

Στην ποιοτική έρευνα ο σκοπός δεν είναι η γενίκευση των αποτελεσμάτων σε έναν πληθυσμό, αλλά η εμβάθυνση και η κατανόηση ενός κεντρικού φαινομένου. Ο ερευνητής επιλέγει συνειδητά άτομα που μπορούν να παράσχουν πλούσιες πληροφορίες και ενόραση σχετικά με το φαινόμενο που μελετά. Για το σκοπό αυτό, επιλέγονται τα υποκείμενα της έρευνας με βάση την ειδίκευση, την εμπειρία ή τη συνδεσιμότητα τους με το φαινόμενο, προκειμένου να προσφέρουν εκβαθυμένη κατανόηση του, μέσω προσεκτικής ανάλυσης και ερμηνείας (Creswell, 2011:178-179).

Η επιλογή της ποιοτικής μεθόδου ως κατάλληλη για την εν λόγω έρευνα έγινε για δύο λόγους. Πρώτον, επιτρέπει τη διερεύνηση των απόψεων και των εμπειριών των συμμετεχόντων σε βάθος, παρέχοντας πλούσιες πληροφορίες και εμβαθύνοντας στο υπό εξέταση θέμα. Δίνει τη δυνατότητα για λεπτομερείς περιγραφές και αναλύσεις, καθώς και αναδεικνύει ποικίλες πτυχές του φαινομένου. Και δεύτερον, επιτρέπει τη χρήση «εξωγλωσσικών» στοιχείων, όπως οι κινήσεις του σώματος, και «παραγλωσσικών», όπως οι παύσεις και οι επιτονισμοί, οι οποίοι ενισχύουν την κατανόηση της εμπειρίας των συμμετεχόντων. Αυτά τα στοιχεία μπορούν να παράσχουν εμπλουτισμένη κατανόηση και να διαφυλάξουν τα μη-γραπτά στοιχεία της επικοινωνίας και της συμπεριφοράς, προσδίδοντας περαιτέρω εμβάθυνση στην κατανόηση των συμμετεχόντων (Robson, 2007).

Η ερευνητική μέθοδος που επιλέχθηκε για την διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας είναι οι ημιδομημένες ή χαλαρά δομημένες συνεντεύξεις. Αυτή η μέθοδος συνδυάζει στοιχεία καθοδήγησης από τον ερευνητή με ευελιξία στις απαντήσεις των συμμετεχόντων. Κατά τη διεξαγωγή των συνεντεύξεων, ο ερευνητής έχει ένα προκαθορισμένο πλαίσιο ερωτήσεων, το οποίο χρησιμοποιεί για να καθοδηγήσει τη συνέντευξη. Ωστόσο, επιτρέπεται η ευελιξία και η ανοιχτή συζήτηση, ώστε οι συμμετέχοντες να εκφράσουν τις απόψεις, τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις τους ελεύθερα. Με τον τρόπο αυτό διερευνώνται, τα βάθη της εμπειρίας και των απόψεων των συμμετεχόντων, παρέχοντας πλούσια και λεπτομερή δεδομένα. Ο ερευνητής μπορεί να προβαίνει σε επακόλουθες ερωτήσεις και να εμβαθύνει σε συγκεκριμένες πτυχές, ενώ ταυτόχρονα επιτρέπεται η εμφάνιση νέων θεμάτων και πτυχών που δεν είχαν προβλεφθεί εκ των προτέρων. Έχουν ανεπίσημο ύφος, αποτελούν μία βιογραφική – αφηγηματική προσέγγιση και επηρεάζονται μέσω της διάδρασης (Mason, 2011:76-77).

4.5 Η συνέντευξη – θεματικοί άξονες – συλλογή δεδομένων

Στη συγκεκριμένη ποιοτική έρευνα, λόγω του μικρού αριθμού δειγμάτων, η συνέντευξη θεωρείται η πλέον κατάλληλη μέθοδος συλλογής δεδομένων. Η συνέντευξη παρέχει τη δυνατότητα άμεσης αμοιβαίας επικοινωνίας μεταξύ του ερευνητή και των συμμετεχόντων, επιτρέποντας τους να περιγράψουν τις δικές τους εμπειρίες και βιώματα με αμεσότητα. Αν και η συνέντευξη μπορεί να είναι χρονοβόρα, παρέχει μια ευκαιρία για τον ερευνητή να αντλήσει πλούσιες και εμπειριστατωμένες πληροφορίες από τους συμμετέχοντες παρέχοντας του τη δυνατότητα να ελέγξει τις πληροφορίες που παρέχονται, λόγω του σχεδιασμού των ερωτημάτων και της δομής της συνέντευξης (Creswell, 2011).

Οι θεματικοί άξονες των ερωτήσεων δόθηκαν βάση της θεωρητικής προσέγγισης του ζητήματος της επιλεκτικότητας του ποινικοκατασταλτικού συστήματος ενώ ο σχεδιασμός της δομής της συνέντευξης στηρίχθηκε στη μέθοδο που περιγράφεται από την Mason.(Mason, 2011:76-97).

Αρχικά συντάχθηκαν το Ερευνητικό Πρωτόκολλο καθώς και το Έντυπο Συναίνεσης (βλ. Παράρτημα) προκειμένου να ενημερωθούν τα υποκείμενα για το πλαίσιο διεξαγωγής και να συναινέσουν. Οι συνεντεύξεις δόθηκαν δια ζώσης και τηλεφωνικά, καθότι κάποιοι από τους συνεντευξιαζόμενους δεν είχαν τη δυνατότητα δια ζώσης συνέντευξης. Οι συνομιλίες ηχογραφήθηκαν, με τη συναίνεση των συνεντευξιαζόμενων, ενώ κρατούνταν και σημειώσεις από τον ερευνητή προς διευκόλυνση της συλλογής των δεδομένων αλλά και καταγραφής εξωλεκτικών αντιδράσεων (Mason, 2011:97-110).

Αναφορικά με τους θεματικούς άξονες της συνέντευξης, ο πρώτος αφορά σε εισαγωγή στη θεματολογία της έρευνας και γνωριμία με το υποκείμενο που ερευνάται. Ο δεύτερος θεματικός άξονας, αφορά στην κοινωνική αντιμετώπιση των σεξεργαζόμενων προσώπων τόσο από την ίδια την κοινωνία όσο και από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου, καθώς και του ρόλου που έχουν τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης στη διαμόρφωση της άποψης αυτής. Ο τρίτος θεματικός άξονας αναφέρεται στην επιλεκτική λειτουργία των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, καθώς και στα χαρακτηριστικά βάσει των οποίων αυτό γίνεται. Τέλος, ως τέταρτος θεματικός άξονας δίδεται η αναφορά στις σχέσεις σεξεργασίας και οργανωμένου εγκλήματος. Τέλος, η συνέντευξη κλείνει με μια προτροπή από τον ερευνητή σε προτάσεις από τον συνεντευξιαζόμενο, σχετικά με τις αλλαγές που προτείνει σχετικά με τα ζητήματα αυτά.

4.6 Ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων

Η επεξεργασία και ανάλυση των ερευνητικών δεδομένων στην ποιοτική έρευνα αποτελεί σημαντικό βήμα για τον ερευνητή. Η οργάνωση των δεδομένων βοηθά στην κατανόηση, ερμηνεία και ανάπτυξη θεματικών κατηγοριών ή προτύπων που προκύπτουν από τα δεδομένα.

Ο ερευνητής μπορεί να χρησιμοποιήσει διάφορες τεχνικές για την οργάνωση και ανάλυση των δεδομένων, όπως η κωδικοποίηση, η θεματική ανάλυση, η γραμματική ανάλυση κ.α. Αυτές οι τεχνικές συνδυάζουν την επεξεργασία των κειμένων, των παρατηρήσεων ή των συνεντεύξεων με την ανάδειξη κοινών θεματικών περιοχών, τη δημιουργία κατηγοριών και την αναζήτηση συσχετίσεων και προτύπων.

Όσον αφορά τη γενίκευση των αποτελεσμάτων, στην ποιοτική έρευνα ο στόχος δεν είναι η απόλυτη γενίκευση σε έναν ολόκληρο πληθυσμό, όπως στην ποσοτική έρευνα. Αντ' αυτού, ο στόχος είναι η εξαγωγή εμπειρικών καταληκτικών συμπερασμάτων και η ανάπτυξη θεωρητικών εξηγήσεων που είναι εφαρμόσιμες σε παρόμοιες καταστάσεις ή πληθυσμούς. Αυτό γίνεται μέσω της περιγραφής και ερμηνείας των πλούσιων πληροφοριών που προκύπτουν από την ανάλυση των δεδομένων και της ανάδειξης γενικών μοτίβων και τάσεων (Mason, 2011:111-116 και 139-142).

5. Παρουσίαση και ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν έπειτα από πραγματοποίηση και απομαγνητοφώνηση συνεντεύξεων σε σεξεργαζόμενα άτομα αναφορικά με το ζήτημα της επιλεκτικότητας του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης και την ενδεχόμενη σχέση της σεξεργασίας με το οργανωμένο έγκλημα. Η πρώτη υποενότητα αναφέρεται στην περιγραφή του προφίλ των υποκειμένων που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας ενώ στις τέσσερις επόμενες υποενότητες περιγράφονται οι απαντήσεις που δόθηκαν ανά θεματικό άξονα, βάση των οποίων κατατάχθηκαν οι ερωτήσεις. Τέλος, παρατίθεται μία τελευταία υποενότητα στην οποία εξάγονται κάποια συμπεράσματα σχετικά με την έρευνα, ως εμπειρία του ερευνητή. Για τη διασφάλιση των προσωπικών δεδομένων των υποκειμένων τα ονόματά τους έχουν αντικατασταθεί.

5.1 Το προφίλ του δείγματος της έρευνας

Η έρευνα είχε προγραμματιστεί αρχικά να πραγματοποιηθεί τον Οκτώβριο του 2022 και έγκαιρα –από τον Σεπτέμβριο του 2022- απεστάλη σχετικό αίτημα συμμετοχής σε κέντρο υποστήριξης ατόμων που εργάζονται στο σεξ, προκειμένου μέλη του να συμμετάσχουν στην εν λόγω έρευνα. Στην ηλεκτρονική επικοινωνία με τον φορέα, παρατηρούνταν μια τάση αποφυγής στη συμμετοχή στην έρευνα, προβάλλοντας κάθε φορά διάφορα εμπόδια, όπως η σύνταξη πλήρους ερευνητικού πρωτοκόλλου ή η ενδεχόμενη απροθυμία των μελών κ.α., συμπεριλαμβανομένης της καθυστέρησης απάντησης στην άμεση ανταπόκριση του ερευνητή σε κάθε προβαλλόμενο ζήτημα. Η κατάληξη του αιτήματος ήταν εν τέλει αρνητική στα μέσα Νοεμβρίου του 2022 διότι όπως απαντήθηκε: *«Δυστυχώς τη δεδομένη χρονική περίοδο τρέχουν ήδη δύο ερευνητικά έργα στο φορέα και είναι αρκετά δύσκολο να ζητηθεί από τα ωφελούμενα άτομα να συμμετέχουν σε ένα ακόμα ερευνητικό έργο»* και επιπλέον ανέφεραν ότι θα έφερναν σε επαφή τον ερευνητή με κάποια μεμονωμένα άτομα, προκειμένου να πραγματοποιηθεί εν μέρει η έρευνα, ως ένδειξη καλής συνεργασίας, κάτι που δεν έγινε ποτέ.

Στη συνέχεια ο ερευνητής απευθύνθηκε σε άλλο φορέα με παρόμοιους σκοπούς, στον οποίο αν και είχαν την προθυμία να εξυπηρετήσουν τους σκοπούς της έρευνας (με διαζώσης επικοινωνία και ανάλυση του θέματος της έρευνας) ωστόσο αναφέρθηκε ότι, τα μέλη της συλλογικότητας, δεν είναι κατάλληλο δείγμα για αυτήν, διότι εργάζονται με

τρόπο τέτοιο που δεν έρχονται σε επαφή με τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και το ποινικοκατασταλτικό σύστημα γενικότερα και ως εκ τούτου δεν θα μπορούσαν να αναδείξουν ζητήματα επιλεκτικότητας – πλην όμως, πρέπει να σημειωθεί, ο φορέας έδειξε ενδιαφέρον σχετικά με το αντικείμενο της έρευνας, ανταποκρίθηκε άμεσα στο ερώτημα συμμετοχής και οι διαχειριστές ήταν ευγενικοί «ακροατές».

Τέλος, αποφασίστηκε από τον ερευνητή, να πραγματοποιήσει την έρευνα με τη μέθοδο της «χιονοστιβάδας», όπως ήδη αναφέρθηκε, βρίσκοντας το πρώτο υποκείμενο που θα συμμετείχε στη συγκεκριμένη έρευνα, το οποίο στη συνέχεια θα του σύστηνε άλλα υποκείμενα και ούτω καθεξής. Με τον τρόπο αυτό συλλέχτηκαν στοιχεία από δέκα σεξεργαζόμενα άτομα.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε τους μήνες από Μάρτιο έως και Μάιο του έτους 2023 και το δείγμα αποτελείται από δέκα τρανς γυναίκες. Στόχος δεν αποτελούσε οι συμμετέχοντες να είναι αποκλειστικά τρανς άτομα, πλην όμως – εξαιτίας του υποκειμένου που συμμετείχε πρώτο στην έρευνα, εν συνεχεία και τα υπόλοιπα πρόσωπα προέκυψε ότι είναι τρανς σεξεργαζόμενες γυναίκες.

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των ατόμων που συμμετείχαν στην έρευνα, το ηλικιακό εύρος αυτών είναι μεταξύ 20 και 60 ετών. Πιο συγκεκριμένα ένα πρόσωπο είναι 20 ετών, τέσσερα πρόσωπα είναι μεταξύ 35 και 45 ετών και πέντε πρόσωπα είναι από 45 έως 60 ετών. Όλα τα πρόσωπα είναι τρανς γυναίκες. Οκτώ έχουν ελληνική καταγωγή ενώ δύο είναι αλλοδαπά. Τα έξι από τα πρόσωπα που έχουν ελληνική καταγωγή είναι από επαρχία και σε μικρή ηλικία μετακινήθηκαν ενώ τα δύο από αυτά γενήθηκαν και μεγάλωσαν στην Αθήνα. Τα περισσότερα έχουν λάβει χαμηλό επίπεδο εκπαίδευσης. Εργάζονται σχεδόν από ανήλική ηλικία ως σεξεργαζόμενα άτομα, τρεις έως τέσσερις φορές την εβδομάδα.

Αρχικά, δόθηκε στα υποκείμενα η περιγραφή του θέματος της διπλωματικής εργασίας, της έρευνας που διεξάγεται και αναλύθηκαν σχετικές λεπτομέρειες αναφορικά με την συγκατάθεση τους και την διατήρηση των δεδομένων. Οι συνεντεύξεις έγιναν δια ζώσης αλλά και τηλεφωνικά και ήταν χαλαρά δομημένες, βασιζόμενες στη βιωματική αφήγηση των υποκειμένων. Οι σκοποί της έρευνας δεν απαιτούν συλλογή δημογραφικών χαρακτηριστικών όπως φύλο, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο και έτη εργασίας, πλην όμως εκ του αποτελέσματος της έρευνας διαπιστώθηκε ότι τα υποκείμενα ήταν στο σύνολο τους τρανς γυναίκες που εργάζονται στο σεξ τόσο στην Αθήνα, όσο και στην επαρχία.

Οι υποενότητες που ακολουθούν περιλαμβάνουν αυτούσια αποσπάσματα από την απομαγνητοφώνησή των συνεντεύξεων αλλά και από προσωπικές σημειώσεις του ερευνητή.

5.2 Κοινωνικό στίγμα και Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

Ως ευρύτερος πρώτος θεματικός άξονας της συνέντευξης ορίστηκε ο τρόπος που τα υποκείμενα αντιμετωπίζονται από την κοινωνία αλλά και τον ρόλο που έχουν σε αυτήν την αντιμετώπιση αλλά και στην διαμόρφωση κοινωνικών στερεοτύπων τα μέσα ενημέρωσης. Τους έγιναν ερωτήσεις για το πώς αισθάνονται ως εργαζόμενοι στο σεξ και ως μέλη μιας ευρύτερης κοινωνίας, αν έχουν προσωπικές εμπειρίες μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης βάσει επαγγέλματος και πως βιώνουν την επιρροή που έχουν τα μέσα ενημέρωσης στην διαμόρφωση της κρατούσας κουλτούρας.

Λόγω της ιδιαιτερότητας των υποκειμένων, δηλαδή του ότι όλα είναι τρανς γυναίκες, τα περισσότερα έχουν έντονα συναισθήματα κοινωνικού αποκλεισμού και η εργασία στο σεξ δεν υπήρξε για κανένα προσωπική επιλογή αλλά τρόπος επιβίωσης. Η εγκληματοποίηση των τρανς ατόμων αναφέρεται στην αναγνώριση της ανισότητας και των δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα άτομα αυτά σε σχέση με το νομικό σύστημα και την κοινωνική περιθωριοποίηση. Οι τρανς άνθρωποι μπορεί να αντιμετωπίσουν διακρίσεις, προκαταλήψεις και εκφοβισμό, τόσο στον κοινωνικό χώρο όσο και στο δικαστικό σύστημα. Οι στερεοτυπικές αντιλήψεις περιλαμβάνουν τις μισαλλοδοξικές επιθέσεις, τη φυσική βία, τον εκφοβισμό, την σεξουαλική επίθεση, την οικονομική εκμετάλλευση και την αδικαιολόγητη σύλληψη ή προσαγωγή. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η νομοθεσία φαίνεται να μην προσφέρει επαρκή προστασία ή να είναι αντιφατική, καθιστώντας δυσκολότερη την πρόσβαση στη δικαιοσύνη για τα τρανς άτομα.

Οικογενειακός αποκλεισμός: *«Διώχθηκα από την οικογένεια μου σε πολύ μικρή ηλικία λόγω της διαφορετικότητας μου. Η πιάτσα ήταν μονόδρομος για να επιβιώσω» (Γεωργία).*

Σεξεργασία για επιβίωση: *«Ξεκάθαρα θέμα επιβίωσης. Εκατό πτυχία να είχα αν είσαι τρανς δεν πας πουθενά» (Αντωνία)*

Από τις ερωτήσεις προέκυψε ότι τα περισσότερα υποκείμενα έχουν ολοκληρώσει τη βασική σχολική εκπαίδευση (γυμνάσιο), κι αυτό κυρίως διότι από ανήλικα βίωσαν μια

μορφή επιλεκτικότητας και αποκλεισμού από το κοινωνικό τους περιβάλλον που τα ακολουθεί μέχρι την ενήλική ζωή τους.

Κοινωνικός αποκλεισμός: *«Τι άλλο να έκανα; Είχα τελειώσει κομμωτική στη σχολή του ΟΑΕΔ, αλλά ποιος θα με πάρει για δουλειά; Η μόνη ελπίδα επιβίωσης είναι να βγεις στην πιάτσα»* (Μαρίνα)

Στη συνέχεια, αν και η σεξεργασία αποτελεί από μόνη της ένα κοινωνικό ταμπού, πλαισιώνεται επιπλέον από μια περίπλοκη νομοθεσία που στην πραγματικότητα καθιστά αδύνατη τη νόμιμη εργασία. Αυτό οδηγεί τα σεξεργαζόμενα άτομα σε παράνομη δραστηριότητα στο δρόμο, στις λεγόμενες πιάτσες, όπου εκεί είναι κι ο τόπος όπου, παράλληλα, εκδηλώνεται η μεγαλύτερη κοινωνική κατακραυγή. Αυτές οι επιθέσεις περιλαμβάνουν φυσική βία, σεξουαλική επίθεση, εκφοβισμό, απειλές, λεκτική παρενόχληση και άλλες μορφές κακοποίησης. Οι πόρνες ανήκουν σε μια ευπαθή ομάδα, και συχνά βρίσκονται σε μια θέση εξάρτησης και ανασφάλειας λόγω των συνθηκών εργασίας τους. Οι επιθέσεις σε αυτές αποτελούν σοβαρή παραβίαση των δικαιωμάτων τους, της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και της σωματικής ακεραιότητάς τους.

Κοινωνική περιθωριοποίηση: *«Θεωρείται αστείο να σου πετάζουν γιαούρτι ή «ζιπέλαιο» και να σε κάψουν. Γελάνε. Αλλά και στο σπίτι σου να δουλεύεις είσαι ο περίεργος της γειτονιάς. Και μέσα και έξω δύσκολα είναι»* (Αννα).

Αναφορικά με το πώς γίνεται αντιληπτό από τα υποκείμενα το ζήτημα της νομιμότητας της σεξεργασίας και του εγκλήματος ως κοινωνικής κατασκευής, η απόκριση από το σύνολο των υποκειμένων είναι ότι η ανυπαρξία νομικού πλαισίου που να ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα τα οδηγεί στην παρανομία. Τα περισσότερα πρόσωπα που ερωτήθηκαν σχετικά, είχαν μερική γνώση του νόμου (Ν. 2734/1999 «Εκδιδόμενα με αμοιβή άτομα και άλλες διατάξεις») και θεωρούν ότι η ισχύουσα νομοθεσία θέτει ουσιαστικά όλα τα πρόσωπα που εργάζονται στο σεξ εκτός νόμου.

Η ανεφάρμοστη νομοθεσία οδηγεί στην παρανομία: *«Στη σεξεργασία γίνεσαι παράνομος με τη βοήθεια του κράτους, το οποίο μετά σε κυνηγάει που είσαι παράνομος. Αυτό είναι υποκριτικό. Η δουλειά σε πιάτσα απαγορεύεται, αλλά δεν επιτρέπεται και τίποτα άλλο. Δεν δίνονται εναλλακτικές. Μόνο λέει «αυτό απαγορεύεται». Λίγες βγάζουν άδεια γιατί είναι άχρηστη. Για να δουλέψεις σε σπίτι πρέπει να έχει συμφωνήσει όλη η πολυκατοικία και να έχεις και χωριστή είσοδο. Που γίνονται αυτά;»* (Σοφία).

Αποκλεισμός από κοινωνική ασφάλεια και σύνταξη: «Στην Ελλάδα ο νόμος όμως ... σου λέει πέρνα γιατρό και βγάλε άδεια εκδιδομένης. Δεν το κάνουμε. Γιατί είναι 500€ το μήνα το πουτανόσημο. Η πιο ακριβή ασφάλεια που υπάρχει. Αλλά η δουλειά μας έχει να κάνει με την εμφάνιση, με τη νεαρή ηλικία και σου λέει «θα δίνω 500€ το μήνα; ... δεν πάω να νοικιάσω ένα σπίτι, να πάρω αυτοκίνητο». Δεν δηλώνονται. Δεν είμαστε Νορβηγία, που απαγορεύεται η πορνεία αλλά το κράτος έχει μεριμνήσει και σου βρίσκει δουλειά, από τα δεκατέσσερα» (Δήμητρα).

Στα ερωτήματα σχετικά με το πώς τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης διαμορφώνουν και ενισχύουν την κοινωνική άποψη αναφορικά με τα ζητήματα σεξεργασίας, φύλου, επιλεκτικότητας κ.α., όπου μέσω της δημιουργίας και της διατήρησης ηθικών πανικών, κάθε τι διαφορετικό στιγματίζεται, δαιμονοποιείται και υπερποινικοποιείται, τα υποκείμενα δήλωσαν ότι όλα τα μέσα στρέφουν εναντίον τους τόσο την κοινή γνώμη αλλά συμβάλουν και στην διαμόρφωση στερεοτύπων, ενισχύουν την ανοχή στη βία εναντίον τους αλλά και στην διαμόρφωση του τρόπου αντιμετώπισης από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης. Η επαναλαμβανόμενη παρουσίαση συγκεκριμένων εικόνων και μηνυμάτων μπορεί να ενισχύσει ανεπιθύμητες αντιλήψεις και στάσεις, περιορίζοντας την κοινωνική πρόοδο και την ισότητα. Αυτός ο τρόπος αρνητικής προβολής, ενισχύει τον φόβο, την ανησυχία και την κατακραυγή της κοινωνίας και των κρατικών φορέων. Αυτό, όπως περιγράφηκε σχετικά, μπορεί να οδηγήσει στη δαιμονοποίηση και υπερποινικοποίηση ορισμένων ομάδων και ατόμων που διαφοροποιούνται από την κοινωνική και πολιτισμική κατεύθυνση.

Μέσα ενημέρωσης και ηθικοί πανικοί: «Η τηλεόραση παίζει μεγάλο ρόλο. Και τα περιοδικά. Οι γενιές έχουν μεγαλώσει διασκεδάζοντας με οτιδήποτε είναι διαφορετικό. Επομένως, δεν είναι κακό να κυνηγήσω την πουτάνα» (Ελένη).

Οι ηθικοί πανικοί μπορούν να προκληθούν από διάφορους παράγοντες, όπως η παραδοσιακή ή πολιτισμική αντίληψη για την σεξουαλικότητα, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, οι προκαταλήψεις ή η έλλειψη ενημέρωσης. Σε σχέση με την πορνεία, οι ηθικοί πανικοί μπορούν να προκαλέσουν εχθρότητα, κοινωνικό αποκλεισμό, αδικαιολόγητη καταδίκη, αυξημένη ποινικοποίηση ή δυσκολίες στην προστασία και στην παροχή υπηρεσιών υγείας και ασφάλειας στις εργάτριες του σεξ.

Ηθικοί πανικοί και άτυπος κοινωνικός έλεγχος: «Όταν διαμορφώνει το πρότυπο της ξανθιάς γραμματέως η οποία θα πρέπει να τα «φτιάξει» με τον παντρεμένο διευθυντή της, αυτό θα κάνει και το κοριτσάκι που τα βλέπει και θέλει να έχει την καλή ζωή. Έτσι νομίζουν κι ότι η τραβεστί είναι για να γελάσουμε, η πουτάνα για να της βάζεις φωτιά και δε μας νοιάζει τι προβλήματα έχει, αν έχει παιδιά, αν την παράτησε ο άντρας της και πολλά άλλα τέτοια» (Θωμάη).

5.3 Κοινωνικός έλεγχος και ποινική δικαιοσύνη

Ο δεύτερος θεματικός άξονας της συνέντευξης αφορά στο πως τα υποκείμενα αντιμετωπίζονται από τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και την ποινική δικαιοσύνη. Τους τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με την επαφή τους με την αστυνομία και το σύστημα απονομής δικαιοσύνης.

Τα υποκείμενα ανέφεραν ότι τις πρόσφατες δεκαετίες η κατάσταση στις πιάτσες των σεξεργαζόμενων ατόμων ήταν πολύ πιο δύσκολη και όχι μόνο δεν ένιωθαν προστατευμένα από την αστυνομία και τη δικαιοσύνη αλλά ένιωθαν να απειλούνται από τους φορείς αυτούς. Ανέφεραν περιστατικά αστυνομικής αυθαιρεσίας και κατάχρησης εξουσίας καθώς και επιλεκτική αντιμετώπιση.

Διαφθορά και κατάχρηση εξουσίας: «...έρχονταν οι αστυνομικοί, μας έκλεβαν τα λεφτά μας, υπό την απειλή των όπλων κι όχι υπό την απειλή της σύλληψης, γιατί εκείνη την εποχή δεν υπήρχε ο νόμος που έγινε το 2000 και λέει πια ότι κάθε πρόσωπο οφείλει να δηλώνεται ως ιεροδούλος. Τότε δεν υπήρχε, ο νόμος έλεγε «πάσα γυνή» και δεν συμπεριέλαβε, τις τρανς, υπήρχε ένα νομικό κενό. Δεν μπορούσαν να πιάσουν τις τραβεστί για πορνεία, ήθελαν να δηλωθούν αλλά δεν μπορούσαν. Κι έτσι έρχονταν με την απειλή των όπλων, που εμείς δεν ξέραμε αν ήταν άδεια ή γεμάτα, και μας έπαιρναν τα λεφτά, όταν αντιστεκόσουν σε χτυπούσαν και αν δεν μπορούσαν να κάνουν κάτι άλλο, σε πιάνανε για το νόμο περί αλητείας» (Εύα).

Τα τελευταία, όμως, λίγα χρόνια, η στάση της αστυνομίας περιγράφεται από τις συνεντευξιαζόμενες ότι έχει αλλάξει. Τα υποκείμενα, όμως, δεν την αισθάνονται ως μια θετική αλλαγή, αλλά ως μια άλλη μορφή της ίδιας αντιμετώπισης. Τα συναισθήματα τα οποία τους προκαλούνται, από την επαφή τους με τον κρατικό έλεγχο, είναι τα ίδια.

Μεταβολές δευτερογενούς εγκληματοποίησης: «Σβήνει πια ο δρόμος όπως ήταν παλιότερα. Τώρα δεν συλλαμβάνεσαι. Επιβάλλονται πρόστιμα, τα οποία μαζεύονται στην εφορία και μετά δεν μπορείς να τα πληρώσεις. Παλιά στο δρόμο παίζαμε με τους μπάτσους κυνηγητό. Έβλεπες τις κλούβες και με τα γοβάκια στο χέρι έτρεχες κάτω από τη διάβαση ή αλλιώς κυνηγητό στα στενάκια» (Αλίκη).

Μεταβολές επίσημου κοινωνικού ελέγχου: «...τόρα πια τα τελευταία λίγα χρόνια, την τελευταία πενταετία να πούμε, έχουν αλλάξει κάπως τα πράγματα. Όχι όμως επειδή ηθικοποιήθηκε η αστυνομία, απλά έχει στραφεί στην αστυνομία, μία κάμερα και ανά πάσα στιγμή μπορεί να προβληθεί στο YouTube ή στα παράθυρα, και υπό τον φόβο της δημοσιοποίησης, άρχισε να φέρεται όπως όφειλε να φέρεται εξ αρχής. Η ηθικοποίηση, είναι επιτηδευμένη... να προστατεύσω την πουτάνα. Δεν είναι αληθινό, είναι επιτηδευμένο» (Δήμητρα).

Σεξεργάτριες ως θύματα: «η αστυνομία (την σεξεργάτρια) δεν την προστατεύει. Στις κλήσεις της κοπέλας για προστασία δεν έρχονταν λέγοντας το κλασικό: δε σε πιστεύω γιατί, δεν έχεις την καλή την πίστη, φύγε από δω» (Μαρίνα).

Περαιτέρω, πέρα από τα ζητήματα ελέγχου από την αστυνομία, αναφέρθηκαν από τα υποκείμενα και ζητήματα διαφθοράς της προκειμένου να μην προβεί στις ενέργειες που προβλέπει ο νόμος. Τα περιστατικά αυτά υπήρχαν εντονότερα στο παρελθόν αλλά υφίστανται ακόμα και σήμερα.

Αστυνομική «προστασία»: «Η αστυνομία άμα τα έχωνες και τα έπαιρνε ήταν ο προστάτης σου. Αυτό βέβαια κάνει και τώρα. Σου λέει «εγώ θέλω ένα χιλιάριο για να μην περάσω» ή όταν γινόταν οι επιχειρήσεις σύλληψης, σε έπαιρνε τηλέφωνο ο ίδιος ο αστυνομικός και σου έλεγε: σήμερα κλείσε από τάδε μέχρι τάδε ώρα ή κλείσε μια-δύο μέρες» (Αντωνία).

Η διαφθορά μπορεί να εκδηλωθεί με διάφορους τρόπους, συμπεριλαμβανομένης της παροχής προστασίας ή απόκρυψης εγκληματικών δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την πορνεία, την εκτροπή παραβάσεων του νόμου των εργαζομένων στον σεξουαλικό τομέα.

Αστυνομική διαφθορά: «Όταν την πληρώνεις (την αστυνομία) είναι ήσυχη. Δεν είναι όλοι- αλλά είναι μια παρτίδα επίορκων που λένε «θα χάσεις πόσα λεφτά αν σε πιάσω, δε μου δίνεις 150 να σε αφήσω;». Δε στο κάνει πια με τσαμπουκά, με το όπλο στο στόμα στο λέει - έτσι «έλα μωρή πουτάνα, τριάντα ημέρες το μήνα δε δουλεύεις; Τις δύο μέρες δίνε τα σεμένα και τις άλλες εικοσιοκτώ κράτα τα». Στο φέρνει έτσι ώστε να μην μπορείς να πεις όχι» (Γεωργία).

Εν συνεχεία, περιγράφηκε η επαφή των υποκειμένων με το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης και σε ένα πρώτο επίπεδο με τη νομοπρασκευή. Όλα τα υποκείμενα στο σύνολο τους ανέφεραν ότι θεωρούν ότι η νομοθεσία είναι κατασκευασμένη εις βάρος τους. Δεν περιλαμβάνει το σύνολο της κοινωνίας αλλά βιώνουν την υπερποινικοποίηση ζητημάτων που τα αφορά σε σχέση με άλλα εγκλήματα που αφορούν άλλες κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, αισθάνονται νομικά απροστάτευτες παρότι είναι μια ευάλωτη κοινωνική ομάδα. Αντιλαμβάνονται το σύστημα ποινικής δικαιοσύνης ως ένα ενιαίο «πρόσωπο» το οποίο έχει στραφεί εναντίον τους και έχει σε κάθε του στάδιο τα ίδια χαρακτηριστικά.

Ο επίσημος κοινωνικός έλεγχος ως ένα πρόσωπο: «Όταν ακούω τις λέξεις αστυνομία, εισαγγελείς, δικαστήρια, φυλακές, σκέφτομαι το ίδιο πράγμα. Κατάχρηση, ασυδοσία, διαπλοκή, παρακράτος. Κρατική εξουσιαστική συμπεριφορά. Και τα έχω νιώσει σε όλες τις πιθανές μορφές τους» (Αλίκη).

Ο αστυνομικός έλεγχος σε τρανς άτομα πρέπει να γίνεται με σεβασμό προς τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των ανθρώπων που υπόκεινται σε έλεγχο. Είναι σημαντικό να γίνεται αντιληπτό ότι η ταυτότητα φύλου ενός ατόμου δεν θα πρέπει να είναι βάση για διακρίσεις ή παρενοχλήσεις. Αντίθετα όμως, τα συγκεκριμένα άτομα βιώνουν εκτός από το αίσθημα εναντίωσης από ένα ολόκληρο σύστημα και το αίσθημα περιθωριοποίησης και επιλεκτικότητας από τους φορείς αυτούς, που περιγράφεται πιο αναλυτικά στον επόμενο θεματικό άξονα.

Παραβίαση ανθρώπινων δικαιωμάτων: «Σε πήγαιναν στα κεντρικά της ΓΑΔΑ, δεν τηρούσαν τη διαδικασία που τηρείται τώρα – ότι δηλαδή μια κοπέλα διαφορετικού φύλου θα πρέπει να εξετασθεί σωματικά από γυναίκα δεσμοφύλακα- αλλά σου έβγαζαν τα ρούχα όπως σε γέννησε η μητέρα σου, έμπαιναν είκοσι άντρες αστυνομικοί στο δωμάτιο, σου ζητούσαν να ανοίξεις τα πόδια σου καλά και να σκύψεις για να δουν αν έχεις δήθεν ναρκωτικά εντός του ορθού, και με την πρόφαση αυτή μαζευόντουσαν όχι ένα αλλά είκοσι και γελούσαν, περιέπαιζαν με τα γεννητικά όργανα της κοπέλας, με το στήθος της, την κορόιδευαν «πως είσαι έτσι ρε πούστη», «είσαι άντρας με βυζιά» και προκαλούσαν όλο αυτό τον εξευτελισμό. Την έβαζαν μαζί με τους άντρες, ναρκομανείς, επιθετικούς, δηλαδή κάποιες απάνθρωπες συνθήκες που προσβάλουν την ανθρώπινη αξιοπρέπεια.» (Εύα)

5.4 Επιλεκτικότητα και άνιση μεταχείριση

Ως τρίτος θεματικός άξονας της συνέντευξης ορίστηκε η αντίληψη των υποκειμένων σχετικά με την επιλεκτική και άνιση λειτουργία του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης. Τέθηκαν ερωτήματα για το πώς τα πρόσωπα αυτά αντιλαμβάνονται ότι τους αντιμετωπίζει το σύστημα, αν αισθάνονται ισότητα έναντι του νόμου αλλά και βάσει ποιων χαρακτηριστικών γίνεται αυτή η επιλογή.

Σε ένα πρώτο επίπεδο είναι έντονο το συναίσθημα της συνεχούς δίωξης η οποία αποτελεί μια καθημερινότητα για τα περισσότερα υποκείμενα και επιπλέον παρατηρήθηκε μια εσωτερική αποδοχή της. Οι σεξεργάτριες, αισθάνονται ως κανονικότητα τον καθημερινό έλεγχο ή την έναρξη μιας ποινικής διαδικασίας ακόμα και αν τη δεδομένη στιγμή δεν έχουν διαπράξει κάποια παράνομη πράξη. Αισθάνονται δυνητικά παράνομα πρόσωπα κάθε στιγμή. Οι αδικαιολόγητες συλλήψεις μπορούν να οδηγήσουν σε άδικη φυλάκιση και παραβίαση των δικαιωμάτων των ατόμων αυτών.

Αδικαιολόγητες συλλήψεις: *«Έχω συλληφθεί πολλές φορές. Έρχονταν στο σπίτι μου στην Πανόρμου στον 5ο όροφο συνέχεια. Κι έλεγα «πάλι εγώ;». Συνέχεια αυτόφωρο, συνέχεια αυτόφωρο, συνέχεια αυτόφωρο. Μου έλεγαν «ε, εσύ είσαι κοντά, στη ΓΑΔΑ (...) ο προϊστάμενος μου, μου είπε βγες έξω και φέρε μου πέντε πουτάνες, δε με ενδιαφέρει που θα τις βρεις, εγώ τόσες θέλω για να δείξω το έργο μου. Και που να τρέχω; Να πάρουμε εσένα πάλι.». Και πέρναγα αυτόφωρο και αυτά πέρναγαν στην εφορία» (Αντωνία)*

Αναφορικά με την ίση μεταχείριση από τους κρατικούς λειτουργούς, τα υποκείμενα βιώνουν έντονα το αίσθημα της ανισότητας και επιλεκτικής αντιμετώπισης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, τα σεξεργαζόμενα άτομα αντιμετωπίζουν διακρίσεις, παρενοχλήσεις ή κακομεταχείριση από τις αστυνομικές αρχές.

Ανισότητα και διακρίσεις: *«Δε νιώθω ισότιμη με κανέναν. Όσο χαμηλή κι αν θεωρείται η δουλειά κάποιου, δεν αντιμετωπίζεται όπως εγώ. Πουθενά σε αυτό το κράτος. Ούτε με τους οδοκαθαριστές, ούτε με άλλους που κάνουν ανθυγιεινά επαγγέλματα. Και από την άλλη, μόνο μία δύο διατάξεις του αντιρατσιστικού με αφορούν και με προστατεύουν» (Θωμαή).*

Περεταίρω, από την ποινική δικαιοσύνη αισθάνονται ότι δεν θα αντιμετωπιστούν ισότιμα όχι μόνο ως κατηγορούμενες αλλά και όταν βρεθούν στα δικαστήρια ως θύματα. Οι τρανς άνθρωποι, ειδικά εκείνοι που έχουν υποστεί βία ή παραβιάσεις, αντιμετωπίζουν συχνά εμπόδια και διακρίσεις όταν προσπαθούν να καταθέσουν καταγγελία. Διαπιστώθηκε έλλειψη ευαισθητοποίησης και κατανόησης, προκατάληψη και έλλειψη προστασίας.

Σεξεργάτρια από θύμα – θύτης: «Πας να βρεις το δίκιο σου ως θύμα και βρίσκεις τον μπελά σου. Εγώ ήμουν το θύμα και η εισαγγελία μου έριξε το βάρος της ευθύνης της απόδειξης. Το έχετε ξανακούσει εσείς αυτό; Μια παράνοια» (Ελένη).

Επιπλέον, λόγω του γενικότερου τρόπου ζωής που βιώνουν, με εναλλαγές τόπου κατοικίας και κακές σχέσεις με την τοπική αστυνομία, δεν έχουν την ίδια πρόσβαση στα στοιχεία της δίκης και σε πολλές περιπτώσεις συγκεντρώνουν ερήμην καταδικαστικές αποφάσεις.

Άνιση αντιμετώπιση: «Έχω συλληφθεί για παράνομη άσκηση επαγγέλματος. Τώρα πια είναι παϊσίμα και ρίχνουν μόνο ένα πρόστιμο. Όταν με συνέλαβαν έκανα ένα «lecturing» και σ' αυτούς και τα 'φέρανε έτσι που ερημοδικάτηκα» (Δήμητρα)

Ένα άλλο ζητούμενο που προέκυψε από τα ερωτήματα σχετικά με την αντιμετώπιση από την ποινική δικαιοσύνη, είναι ο τρόπος που τα υποκείμενα αντιμετωπίζονται από τους δικαστικούς λειτουργούς. Από τις αναφορές τους, προκύπτει ότι αντιμετωπίζονται με μεροληπτικό αλλά και απαξιωτικό τρόπο. Αισθάνονται ότι δεν οδηγούνται ποτέ σε δίκαιη δίκη και τελικά αποτελούν τον εύκολο στόχο του συστήματος.

Δικαστική προκατάληψη: «(στα δικαστήρια) Αν δεν είναι κάτι που θα ακουστεί που θα ταραξεί τα νερά, τότε κάνουν ότι θέλουν. Υπάρχει πάντα ένα αρνητικό πρόσημο στην έδρα. Είναι προϊδεασμένη γιατί θεωρείται ότι ανήκουμε στον υπόκοσμο, στο περιθώριο. Χωρίς να εξετάσουν κάτι. Αυτόματα» (Αλίκη).

Οι δικαστικές αποφάσεις διακρίνονται από ανεπαρκή ανάλυση των υποθέσεων και έλλειψη κατανόησης. Σε ορισμένες περιπτώσεις, δικαστές επιβάλλουν υπερβολικά αυστηρές ποινές σε άτομα που σχετίζονται με την πορνεία, αγνοώντας τις συγκεκριμένες συνθήκες και το πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί η βιομηχανία του σεξ, ενώ θύματα που εμπλέκονται στην πορνεία, μπορεί να αντιμετωπίζουν αδικαιολόγητη επιβολή ποινών αντί να λαμβάνουν την αναγκαία προστασία και υποστήριξη..

Δικαστικές αποφάσεις χωρίς εξέταση: «Όλες οι άλλες περιπτώσεις στα δικαστήρια εξετάζονται, και κατόπιν εξέτασης των στοιχείων, μαρτύρων και λοιπά, αποφαινεται το δικαστήριο σε μία απόφαση. Στην δική μας τη δουλειά δεν υπάρχει αυτό. Σκέφτομαι ή συλλέγω στοιχεία. Είναι προ τετελεσμένων γεγονότων. Είναι αυτό. Τελείωσε. Είσαι ένοχη. Είναι προαποφασισμένο. Και υπάρχουν και περιπτώσεις γυναικών που έχουν συλληφθεί άδικα. Που δεν είχαν σχέση με πορνεία. Ο αστυνομικός δεν θα πάει στο άντρο πώλησης ναρκωτικών ή της ρώσικης μαφίας, γιατί ξέρει ότι το οκτάωρο που δουλεύω, το μισθό που

παίρνω, ο Ρώσος θα μου βγάλει ένα καλάζνικοφ και θα μου τη χώσει. Δεν θα κινδυνεύσω» (Άννα).

Προαποφασισμένα ένοχες: «Οι αποφάσεις ήταν προ τετελεσμένων γεγονότων. Χωρίς καν να εξετάσει τίποτα. Τι έγινε; Γιατί οι αστυνομικοί έρχονταν και χωρίς.... Δηλαδή η διαδικασία έχει ως εξής. Έρχεται ο αστυνομικός, υποδύεται τον πελάτη, σου δίνει προσημειωμένα χρήματα και αφού τα πάρεις και τα δεχτείς και βρεθούν πάνω σου, τεκμηριώνεται ότι εσύ δέχεσαι χρήματα με αντάλλαγμα σεξουαλικές υπηρεσίες» (Γεωργία).

Εκτός από τον επιλεκτικό τρόπο διαχείρισης των υποθέσεων αυτών από τις δικαστικές αρχές, με τα υποκείμενα να μην αισθάνονται ότι αντιμετωπίζονται με αντικειμενικό τρόπο, ότι παραβιάζεται το τεκμήριο της αθωότητας και ότι δεν απολαμβάνουν όλα τα προνόμια που παρέχονται από τον ποινικό νόμο στους κατηγορούμενους, δέχονται επιπλέον απαξιωτική συμπεριφορά, η οποία αποτελεί ένδειξη των κριτηρίων που λαμβάνονται υπόψη στη λήψη των δικαστικών αποφάσεων και που είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κοινωνική αντίληψη για τα άτομα αυτά.

Δικαστική επιλεκτικότητα: «Στο δικαστήριο, ειδικά όταν ήταν άντρας εισαγγελέας, με αντιμετώπιζε σαν κάτι χαμερπές, γλοιώδες, σιχαμερό. Μου έλεγαν ας πούμε «όταν μιλάτε, να γυρίζετε το κεφάλι σας από την άλλη μεριά, γιατί δεν θέλω να κολλήσω κάτι». Μου το έχει πει εισαγγελέας πάνω στην έδρα εμένα αυτό» (Σοφία)

Οι δικαστές, ως εκπρόσωποι του δικαστικού συστήματος, έχουν την ευθύνη να εφαρμόζουν το νόμο με αντικειμενικότητα και ισότητα. Ωστόσο, λόγω προκαταλήψεων, έλλειψης ευαισθησίας και έλλειψης κατανόησης για τα θέματα της ταυτότητας των τρανς ατόμων, ορισμένοι δικαστές ενδέχεται να έχουν μεροληπτική στάση. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε άδικη μεταχείριση και ανισότητα στις δικαστικές διαδικασίες που αφορούν τα τρανς άτομα.

Καταχρηστική συμπεριφορά: «Η εισαγγελέας γελούσε μαζί μου κι όταν ζήτησα το λόγο μου είπε ότι δεν μπορούμε να ποινικοποιήσουμε και το γέλιο» (Εύα)

Εύκολος στόχος: «Οι δικαστές για να δικαιολογήσουν τη σύλληψη μου, με ρωτούσαν αν ήμουν ντυμένη προκλητικά και άλλα τέτοια με προσβλητικό ύφος. Είναι εξόφθαλμο. Είμαστε εύκολος στόχος και εύκολα μας οδηγούν στην μπουζού.» (Σοφία)

5.5 Σεξεργασία και σχέσεις με το οργανωμένο έγκλημα

Στον τελευταίο θεματικό άξονα, τέθηκαν με προσεκτικό τρόπο ερωτήματα στα υποκείμενα ώστε να διαπιστωθούν σχέσεις της σεξεργασίας με περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος. Αναφέρθηκαν ζητήματα, όπως, ο τρόπος λειτουργίας των οίκων ανοχής, η παράνομη ελεύθερη σεξεργασία και οι φορείς κοινωνικού ελέγχου τα οποία συνυπάρχουν σε έναν, όπως διαφαίνεται από τις απαντήσεις των υποκειμένων, παράλληλο κόσμο – υπόκοσμο όπως χαρακτηρίζεται- στον οποίο λειτουργεί μια παράλληλη οικονομία, εφαρμόζονται νόμοι της νύχτας και διακινούνται στα πλαίσια μιας αγοράς άνθρωποι και χρήματα. Μέσα σε αυτόν τον παράλληλο κόσμο κάνει την εμφάνιση της η παράνομη και ανήθικη ανήλικη σεξεργασία.

Σεξεργασία και παραοικονομία: *«Κανένας οίκος ανοχής δεν είναι νόμιμος. Όμως με κάποιον τρόπο δουλεύει. Αρχίατροι, Περιφέρεια, αστυνομία και όποιος άλλος εμπλέκεται, κάνουν τα στραβά μάτια. Δεν τα φαντάζομαι αυτά. Είμαι σίγουρη. Υπάρχει μία παραοικονομία την οποία δεν ερευνά κανείς ποτέ. Και όλα είναι συνδεδεμένα μεταξύ τους. Εκεί μέσα λειτουργεί και το trafficking και η εμπορία και ο βασανισμός ανθρώπων. Για να υπάρχει αυτή η παραοικονομία. Ένας φαύλος κύκλος» (Μαρίνα)*

Οι σωματέμποροι είναι άτομα ή οργανώσεις που εκμεταλλεύονται ανθρώπους για σκοπούς σεξουαλικής εργασίας. Οι συλλήψεις των σωματεμπόρων επιτρέπουν την αποκατάσταση της δικαιοσύνης και την προστασία των θυμάτων από την εκμετάλλευση και τη βία. Όμως η απλή σύλληψη ενός προσώπου από την εγκληματική οργάνωση, όπως ήδη αναφέρθηκε, δεν σημαίνει απαραίτητα και την διακοπή της οργανωμένης εγκληματικότητας. Η επιτυχής καταπολέμηση των σωματεμπόρων απαιτεί συνεργασία μεταξύ των αστυνομικών αρχών, των δικαστικών οργάνων, των ΜΚΟ και των κοινοτήτων, προκειμένου να παρέχεται υποστήριξη στα θύματα και να διασφαλίζεται η τιμωρία των υπαιτίων.

Σχέσεις με σωματεμπορία: *«... (οι αστυνομικοί) χρησιμοποιούσαν και το σπίτι μου ως κέντρο επιχειρήσεων. Δηλαδή καλούσαν goldgirls που πάνε σε σπίτια, και με το που έφταναν τα goldgirls, συλλάμβαναν και τα κορίτσια και τον οδηγό τους. Αυτό μου έφερε σοβαρά προβλήματα, γιατί οι σωματέμποροι οι οποίοι διακινούσαν αυτές τις κοπέλες, πίστευαν ότι εγώ συνεργάζομαι με την αστυνομία. Γιατί για αυτούς οι κοπέλες είναι χρήμα, ο χρόνος είναι χρήμα, όταν αυτές τις έπιαναν και της έκαναν απέλαση» (Εύα)*

Οι τρόποι εκμετάλλευσης μπορεί να ποικίλλουν ανάλογα με τις συνθήκες και τις εποχές, αλλά από τις συνεντεύξεις προέκυψε ότι άτομα αναγκάζονται να εμπλακούν στην πορνεία μέσω απειλών, βίας, απαγωγής ή άλλων μορφών εκμετάλλευσης. Οι ευάλωτες ομάδες όπως νέοι, ανήλικοι, μετανάστες ή πρόσφυγες, είναι πιο εύκολο να οδηγηθούν στην εκμετάλλευση και είναι να εξαναγκάζουν στην πορνεία. Είναι σημαντικό να ενισχύονται οι νομικές προστασίες, οι προληπτικές εκστρατείες ευαισθητοποίησης και η παροχή υποστήριξης και επανένταξης στα θύματα της εκμετάλλευσης.

Μέθοδος έκθεσης ατόμων στη σεξουαλική εργασία από μέλη οργανωμένης εγκληματικότητας: «Οι γυναίκες, όχι οι τράνς, ανήκουν σε κάποιο σωματέμπορο. Οι ξένες, όχι οι Ελληνίδες. Για να δουλέψουν στην Ελλάδα πρέπει να ανήκουν σε ένα δίκτυο. Στην αρχή τουλάχιστον, τώρα έρχονται και μόνες τους. Είτε εν γνώσει τους είτε υπό την παραπλάνηση. Υπήρχαν, ας πούμε, γραφεία στο εξωτερικό και σε αφρικανικές χώρες αλλά και ψηλά, Ρωσίες, Μολδαβίες και τα λοιπά, τα οποία διαφήμιζαν «εργασία στο εξωτερικό», δηλαδή για δουλεία σε ξενοδοχεία ως καμαριέρες και τα λοιπά, τους ζητούσαν να καταθέσουν το διαβατήριό τους για την έκδοση θεώρησης εισόδου, έφτανε η κοπέλα εδώ και τις πρώτες μία δύο ημέρες φιλοξενούνταν σε κάποιο καλό ξενοδοχείο και μετά ζητούσαν το διαβατήριό για να εκδώσουν την άδεια εργασίας, συνήθως έβαζαν γυναίκα για να είναι πιο εύκολο και στην συνέχεια δεν το επέστρεφε και έλεγε ότι «για να σου το επιστρέψω θέλω 40.000 ευρώ, 30.000 ευρώ» αυτές ήταν οι τιμές 30 με 40 χιλιάδες ευρώ. Κι όταν ρωτούσε η κοπέλα «που να τα βρω», «θα δουλέψεις και θα τα δώσεις». Κι έτσι αναγκαζόταν η κοπέλα να δουλέψει και να τα δώσει. «Κι αν θα πας στην αστυνομία, εγώ θα σε σκοτώσω». Γινόταν με το ζόρι» (Αλίκη)

Εσωτερικές υποθέσεις σε εγκληματικές οργανώσεις: «...ήταν σωματέμπορος της κοπέλας που πιάσανε, που πίστευε ότι εγώ συνεργάζομαι με την αστυνομία. Και μου λέει «εσύ φταις ρε πούστη που μου την πήρανε». Όταν λέει ότι την πήρανε, μη νομίζεις ότι μιλάμε για λίγα χρήματα, μία κοπέλα – γυναίκα βγάζει εκατό ραντεβού την ημέρα. Μη βλέπεις οι τράνς που παίρνουν δέκα γιατί δεν αντέχουν λόγω του ορθού. Το μουνί, μπορεί να πάρει κι εκατό πελάτες την ημέρα, αυτό αν το πολλαπλασιάσεις είναι χρήματα. Μιλάμε για εβδομήντα οχτακόσια ευρώ την ημέρα» (Θωμαή).

Το εμπόριο ανθρώπων για σκοπούς σεξουαλικής εκμετάλλευσης, που περιλαμβάνει και το trafficking για πορνεία, έχει υποστεί μεταβολές σε σχέση με το παρελθόν. Με την άνοδο του Διαδικτύου και των κοινωνικών μέσων, έχει παρατηρηθεί μια μετάβαση στην ηλεκτρονική πλατφόρμα για τη διεξαγωγή της εμπορίας ανθρώπων και της πορνείας. Οι διαδικτυακές αγγελίες, τα σεξουαλικά ιστορίαματα και οι διαδικτυακές πλατφόρμες

κατέστησαν πιο εύκολη την προσέγγιση των θυμάτων και την διεξαγωγή των συναλλαγών. Παρόλο που έχουν γίνει ορισμένες πρόοδοι, το εμπόριο ανθρώπων για πορνεία εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα. Η διαρκής επιδίωξη συνεργασίας μεταξύ κρατών, νομικών αρχών, αστυνομίας, οργανώσεων και κοινωνίας είναι απαραίτητη για την αντιμετώπιση αυτού του προβλήματος.

Σύγχρονες μορφές διακίνησης: «Έχει αλλάξει ο τρόπος διακίνησης. Τα κορίτσια μοιάζει να ζουν πιο ελεύθερα αλλά είναι στην πραγματικότητα φυλακισμένα. Μπορεί για παράδειγμα να έχουν κινητά τηλέφωνα και να κυκλοφορούν αλλά στην πραγματικότητα δεν μπορούν να πάνε πουθενά. Κι αυτό, γίνεται μέσω της απειλής της ζωής αυτών και των οικογενειών τους» (Άννα).

Διαδικτυακή και ανήλικη σεξεργασία: «Αν ψάξεις στα site για σεξ, θα δεις ότι υπάρχουν κι ανήλικα. Πολλά περισσότερα απ' όσα νομίζουν. Παλιά δεν υπήρχαν αυτά τόσο έντονα γιατί η αστυνομία είχε περισσότερη φυσική παρουσία και θα τους έπιανε. Αλλά οι διακινητές τα έφερναν κανονικά στους οίκους ανοχής σαν πρόβατα για σφαγή. Και έρχονταν οι παιδεραστές γιατί πιστεύουν ότι παίζουν μαζί τους, δεν το βλέπουν σαν βιασμό» (Αλίκη).

5.6 Σύνοψη – γενικά συμπεράσματα έρευνας

Στην έρευνα που προηγήθηκε, εξετάστηκε κατά βάση το ζήτημα της επιλεκτικότητας των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου και του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, όπως αυτό γίνεται αντιληπτό μέσα από την εμπειρία τρανς σεξεργατριών, αλλά και περιπτώσεις οργανωμένου εγκλήματος που σχετίζονται με τον χώρο.

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο των ημιδομημένων ή χαλαρά δομημένων συνεντεύξεων και αναδείχθηκε η δυσκολία τόσο στη συλλογή από τον ερευνητή δείγματος για την διεξαγωγή της, όσο και δυσκολία στην διαχείριση του ανευρεθέντος δείγματος. Τα πρόσωπα αυτά ζουν και εργάζονται υπό δύσκολες συνθήκες. Στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν έχουν σταθερό εισόδημα ή ασφάλιση και αισθάνονται στο κοινωνικό περιθώριο.

Είναι έντονο το αίσθημα της επιλεκτικότητας στα πρόσωπα αυτά. Τόσο στην πρωτογενή εγκληματοποίηση κατά την νομοπαρασκευή, όσο και στην δευτερογενή κατά την εφαρμογή του νόμου. Η επιλεκτικότητα είναι ακόμα πιο έντονη κατά την εφαρμογή του νόμου καθώς διώκονται και τιμωρούνται περισσότερο και αυστηρότερα. Η επαφή τους με

τους φορείς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου αποτελεί σχεδόν καθημερινό φαινόμενο. Η σύλληψη τους και η αντιμετώπιση τους είναι, επίσης, συχνό φαινόμενο. Οι καταδικαστικές αποφάσεις θεωρούνται δεδομένες. Το αίσθημα ότι δεν έχουν τα ίδια δικαιώματα που προβλέπονται για τον κατηγορούμενο από τον Κώδικα Ποινικής Δικαιοσύνης είναι εσωτερικευμένο. Η πεποίθηση ότι δεν απαιτείται καταγγελία για οτιδήποτε συμβαίνει στα υποκείμενα αυτά, διότι στην αστυνομία και στα δικαστήρια «δεν θα βρεις το δίκιο σου», είναι δεδομένη. Τα πρόσωπα αυτά μοιάζουν να έχουν αποδεχτεί ότι ανήκουν σε έναν άλλο παράλληλο και παράνομο κόσμο, ο οποίος έχει δικούς του κανόνες και αρχές επιβίωσης. Οποιαδήποτε επαφή με τον υπόλοιπο κόσμο είναι είτε στα πλαίσια της δουλειάς για να εξασφαλιστεί πελατεία είτε για έναν ακόμα έλεγχο από την αστυνομία, μια ακόμα σύλληψη ή και μια καταδικαστική απόφαση από τα ποινικά δικαστήρια.

Συμπεράσματα

Οι διαδικασίες εγκληματοποίησης αναφέρονται στις δυνάμεις που μετατρέπουν ένα συμπεριφερθέν πράγμα σε πράξη που κατατάσσεται ως εγκληματική. Αυτές οι διαδικασίες μπορούν να είναι κοινωνικές, πολιτικές, νομικές και ποινικές. Η εγκληματοποίηση δεν είναι απλά μια απόδοση ενός νομικού χαρακτήρα σε μια συμπεριφορά, αλλά αντιπροσωπεύει ένα πολυδιάστατο και σύνθετο φαινόμενο (Κουλούρης, 2019:28-29). Αρχικά μία πράξη αναγνωρίζεται ως παράνομη και κοινωνικά επικίνδυνη από το ποινικό σύστημα, στη συνέχεια κατατάσσεται αυτή η πράξη σε κάποια κατηγορία αδικημάτων. Η παραβατική πράξη, εντοπίζεται από τους φορείς κοινωνικού ελέγχου και οδηγείται προς κρίση το υποκείμενο διάπραξης από τα ποινικά δικαστήρια. Οι δικαστικές αρχές, θα αποφασίσουν την ενοχή ή την αθώωση του δράστη. Αυτή η, φαινομενικά, απλή διαδικασία, η οποία χαρακτηρίζεται από μία λογική ακολουθία, περιέχει την διακριτική ευχέρεια των αρμόδιων αρχών σε κάθε της στάδιο, από τις πράξεις που θα χαρακτηρισθούν ως εγκλήματα μέχρι και την ποινική μεταχείριση ή την κοινωνική επανένταξη ενός καταδικασμένου ατόμου.

Η επιλεκτική λειτουργία του ποινικοκατασταλτικού συστήματος αναφέρεται στην τάση του συστήματος να επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες ομάδες ανθρώπων και να εφαρμόζει ποινικές κυρώσεις με ανισότητα ή αδικαιολόγητη αυστηρότητα. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς ορισμένες ομάδες ανθρώπων μπορεί να υφίστανται διακρίσεις και αδικαιολόγητες ποινές (Vegh Weis, 2017:1-3).

Οι ανισότητες στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης μπορούν να είναι αποτέλεσμα κοινωνικών, οικονομικών ή φυλετικών παραγόντων. Συχνά, φτωχοί, μειονεκτούντες και μειονοτικές ομάδες είναι πιο ευάλωτες στην αυθαίρετη εφαρμογή του νόμου και την υπερβολική βία από τις εξουσίες επιβολής του νόμου. Επιπλέον, οι ποινικές κυρώσεις μπορεί να επηρεάζονται από τα κοινωνικά προνόμια και την επιρροή των ισχυρών ομάδων (Vegh Weis, 2017:1-3).

Αυτή η επιλεκτικότητα στοχεύει στην επιβολή του κοινωνικού ελέγχου με προτεραιότητα σε ορισμένες κοινωνικές ομάδες, ενώ είναι πιο ανοχύρωτη ή ανίσχυρη έναντι άλλων. Οι κοινωνικές ανισότητες, η εξουσία και η κατανομή των πόρων, η φυλετική και εθνοτική προέλευση και άλλοι παράγοντες επηρεάζουν την εκτέλεση του νόμου. Ομάδες που έχουν χαμηλότερη κοινωνική, οικονομική ή πολιτική εξουσία είναι πιο ευάλωτες στον κοινωνικό έλεγχο και την ποινική δικαιοσύνη, ενώ οι ισχυρότερες κοινωνικές ομάδες

μπορεί να απολαμβάνουν προνόμια και ατιμωρησία (Βασιλαντωνοπούλου, 2014:109-110).

Οι ανισότητες στην απονομή της ποινικής δικαιοσύνης παρατηρούνται στην εφαρμογή του ποινικού δικαίου και την απονομή ποινών σε διάφορες κοινωνικές ομάδες. Οι άνθρωποι από χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα έχουν την τάση να είναι πιο ευάλωτοι στο να επηρεαστούν από το ποινικό δίκαιο και να λαμβάνουν αυστηρότερες ποινές σε σύγκριση με τους ανθρώπους από υψηλότερα κοινωνικά στρώματα (Βιδάλη & Κουλούρης, 2018). Επιπλέον, σε ορισμένες περιπτώσεις, το φύλο μπορεί να επηρεάζει την απονομή της ποινής. Στην έρευνα που προηγήθηκε, τα τρανς άτομα βιώνουν υπέρμετρη επαφή με το ποινικό σύστημα και να υποστούν αυστηρότερες ποινές, ενώ επιπλέον βρίσκονται σε μειονεκτική θέση σε σχέση με άλλες ομάδες.

Επιπλέον, αναφέρθηκαν ζητήματα σχέσεων της σεξεργασίας με το οργανωμένο έγκλημα. Από την εγκληματολογική θεωρία προέκυψε ότι η κοινωνική οργάνωση του οργανωμένου εγκλήματος αναφέρεται στη δομή και τη λειτουργία των ομάδων εγκληματικών οργανώσεων στην κοινωνία. Αυτές οι οργανώσεις είναι συνήθως υπόγειες και λειτουργούν σε σκιάδη περιβάλλοντα, με στόχο την πραγματοποίηση εγκληματικών δραστηριοτήτων προς επίτευξη κέρδους, εξουσίας ή επιρροής. Περιλαμβάνει ιεραρχικές δομές με κεντρικά στελέχη ή αρχηγούς που ελέγχουν και διοικούν τις δραστηριότητες της οργάνωσης. Υπάρχει συχνά διαίρεση των εργασιών και ειδικευμένων ρόλων μεταξύ των μελών, όπως ανθρώπους που αναλαμβάνουν την εκτέλεση των εγκληματικών πράξεων, τη χρηματοδότηση, την προμήθεια όπλων και άλλων πόρων, καθώς και την προστασία των συμφερόντων της οργάνωσης (Σταμούλη, 2016:1194).

Επιπλέον, η συνεργασία και η σύμπραξη μεταξύ εγκληματιών και κυβερνητικών στελεχών ή φορέων του δημοσίου ενδυναμώνει την ανοχή και την ατιμωρησία. Αυτό δημιουργεί ένα αίσθημα απογοήτευσης και αδικίας στην κοινωνία, καθώς οι ισχυροί φαίνεται να διαφεύγουν της δικαστικής ευθύνης, ενώ οι φτωχοί και οι ευάλωτοι είναι περισσότερο εκτεθειμένοι στην αυστηρότητα του ποινικού συστήματος. Η καταπολέμηση της οργανωμένης εγκληματικότητας απαιτεί συντονισμένες προσπάθειες από τις εθνικές και διεθνείς αρχές επιβολής του νόμου, συνεργασία και ανταλλαγή πληροφοριών ανάμεσα στα κράτη, καθώς και την ενίσχυση της νομικής διαδικασίας για τη δίωξη και την ποινικοποίηση των υπευθύνων για εγκληματικές πράξεις (Βιδάλη, 2017).

Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων αποτελεί θεμελιώδες αρχή του διεθνούς δικαίου και πρέπει να διασφαλίζεται σε κάθε στάδιο της ποινικής δικαστικής διαδικασίας. Αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, την απαγόρευση των βασανιστηρίων και της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης, καθώς και την προστασία από αυθαίρετη σύλληψη και κράτηση (Vegh Weis, 2017:19-20).

Για την αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων, είναι σημαντικό να ενισχυθεί η ευαισθητοποίηση και η κατάρτιση των αρχών επιβολής του νόμου σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Επίσης, πρέπει να υπάρξουν μηχανισμοί ελέγχου και επικουρικής δικαιοσύνης για την προστασία των ατόμων από αυθαίρετες πράξεις και καταχρήσεις εξουσίας. Η εδραίωση της ισότητας ενώπιον του νόμου και η προαγωγή της δικαιοσύνης για όλους είναι ουσιαστικά στοιχεία για τη διασφάλιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κοινωνίες (Κουράκης, 1994:78).

Τα ελάχιστα δημοσιευμένα εγκληματολογικά στοιχεία υποδεικνύουν ότι η προσοχή των αρχών επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες κατηγορίες και τύπους εγκλημάτων, ενώ παραμελούνται άλλες πτυχές της εγκληματικότητας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι ορισμένα εγκλήματα είναι πιο "ορατά" και δημοφιλή στα μέσα ενημέρωσης και το ευρύ κοινό, όπως η εγκληματικότητα του δρόμου. Συνήθως, αυτά τα είδη εγκλημάτων συνδέονται με τα φτωχά και περιθωριοποιημένα τμήματα του πληθυσμού, διότι τα μέλη αυτών των κοινωνικών ομάδων είναι πιο εκτεθειμένα σε συνθήκες που ευνοούν την εμπλοκή τους σε τέτοια εγκλήματα. Αυτό δεν σημαίνει ότι μόνο οι άνθρωποι από αυτές τις ομάδες διαπράττουν εγκλήματα, αλλά ότι οι αρχές επικεντρώνουν συχνότερα την προσοχή τους σε αυτές τις περιοχές (Γιωτόπουλου – Μαραγκόπουλου, 1984:115). Τα σεξεργαζόμενα άτομα που συμμετείχαν στην έρευνα έδειξαν ότι έχουν το αίσθημα ότι η προσοχή του νόμου στρέφεται εναντίον τους και από την άλλη, λοιπά κομμάτια του πληθυσμού κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά ισχυρά, δεν διώκονται με τον ίδιο τρόπο και με την ίδια συχνότητα.

Η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος μπορεί να έχει αρνητικές επιπτώσεις στην εμπιστοσύνη των πολιτών προς τους μηχανισμούς του επίσημου κοινωνικού ελέγχου. Όταν οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι η εφαρμογή του νόμου είναι ανισότιμη και επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες ομάδες ή είδη εγκλημάτων, χάνουν την εμπιστοσύνη τους στην αποτελεσματικότητα, αμεροληψία και δικαιοσύνη του συστήματος. Η εμπιστοσύνη των πολιτών στο ποινικό σύστημα είναι ζωτικής σημασίας για την επίτευξη των στόχων του, όπως η δίκαιη επιβολή του νόμου, η πρόληψη του

εγκλήματος και η διατήρηση της κοινωνικής ειρήνης. Όταν οι πολίτες αμφισβητούν την αμεροληψία και την αξιοπιστία του συστήματος, μπορεί να μειώνεται η συνεργασία τους με τις αρχές, η αναφορά εγκλημάτων και η εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη (Βιδάλη & Κουλούρης, 2018).

Κρίνεται σημαντικό να ενισχυθούν οι προσπάθειες για την ανεξάρτητη και αμερόληπτη εφαρμογή του νόμου, καθώς και η διαφάνεια και η λογοδοσία των αρχών. Επιπλέον, η ενίσχυση της κοινωνικής δικαιοσύνης και η προώθηση ισότιμης πρόσβασης στη δικαιοσύνη μπορούν να συμβάλλουν στην αντιμετώπιση της επιλεκτικότητας και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στο ποινικό σύστημα.

Επίλογος

Η αντιμετώπιση του εγκλήματος και η εφαρμογή του ποινικού δικαίου ποικίλουν ανάλογα με τις κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές συνθήκες κάθε εποχής. Είναι αλήθεια ότι στη σύγχρονη κοινωνία υπάρχουν φωνές που εκφράζουν ανησυχία για την ανισότητα στην εφαρμογή του νόμου και την επιλεκτική μεταχείριση των εγκληματικών πράξεων.

Είναι αναγκαίο να ληφθούν υπόψη πολλοί παράγοντες που επηρεάζουν την ποινική δικαιοσύνη, όπως η νομοθεσία, η ανεξαρτησία των δικαστικών αρχών, η πρόσβαση σε νομική βοήθεια, η κοινωνική ευαισθησία και η διαμόρφωση των κοινωνικών αξιών. Επίσης, η ανάλυση και η κριτική της ποινικής πολιτικής είναι μια διαδικασία συνεχούς εξέλιξης και προσαρμογής στις ανάγκες και τις αξίες της κοινωνίας.

Ως εκ τούτου, είναι πολύπλοκο να απαντήσουμε με απόλυτη βεβαιότητα σχετικά με τη συνεχιζόμενη εφαρμογή της υπό-εγκληματοποίησης και υπέρ-εγκληματοποίησης. Αναγνωρίζοντας τις προκλήσεις και τις αδυναμίες του συστήματος, σημαντικός στόχος πρέπει να είναι η διασφάλιση της δικαιοσύνης, της ισότητας και της προστασίας των δικαιωμάτων όλων των μελών της κοινωνίας.

Η εγκληματολογία έχει αναπτύξει διάφορες κριτικές σχετικά με τις διαδικασίες εγκληματοποίησης, την επιλεκτικότητα και τις ανισότητες στο πλαίσιο του ποινικού συστήματος και της εφαρμογής του Οργάνου Εφέσεων (ΟΕ), ιδίως όταν πρόκειται για τα εγκλήματα των ισχυρών. Ορισμένες από αυτές τις κριτικές περιλαμβάνουν:

Για την εγκληματοποίηση και την κοινωνική ανισότητα οι θεωρητικοί της Κριτικής Εγκληματολογίας υποστηρίζουν ότι οι διαδικασίες εγκληματοποίησης και η εφαρμογή του ποινικού δικαίου δεν είναι αμερόληπτες και ότι οι ισχυροί έχουν περισσότερες πιθανότητες να αποφύγουν την επιβολή ποινής σε σύγκριση με τους ασθενέστερους της κοινωνίας. Αυτή η ανισότητα οδηγεί σε ανεπαρκή απονομή δικαιοσύνης, όπου ορισμένα άτομα ή ομάδες έχουν μεγαλύτερες πιθανότητες να συλληφθούν, να καταδικαστούν και να τιμωρηθούν από άλλους. Παράγοντες όπως η φυλή, ο κοινωνικός καταβολισμός, η οικονομική θέση και η κοινωνική επιρροή επηρεάζουν τη μεταχείριση των ατόμων από το ποινικό σύστημα.

Το ποινικό σύστημα είναι πιο αυστηρό όταν ασχολείται με τα εγκλήματα των ατόμων των χαμηλών κοινωνικών στρωμάτων, ενώ συχνά αδιαφορεί ή είναι πιο επιεικές με τα εγκλήματα που διαπράττονται από τους ισχυρούς και τους ισχυροποιημένους. Τίθεται,

λοιπόν, υπό αμφισβήτηση η αντικειμενικότητα, η δικαιοσύνη και η ισότητα του ποινικού συστήματος και προβάλλεται η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις που θα εξασφαλίσουν ίση μεταχείριση, αποτελεσματική πρόληψη του εγκλήματος και δίκαιη επανένταξη των παραβατών στην κοινωνία.

Βιβλιογραφία

Ελληνική

- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2014), *Λευκά κολάρα και οικονομικό έγκλημα. Κοινωνική βλάβη και αντεγκληματική πολιτική*, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας.
- Βασιλαντωνοπούλου, Β. (2015). *Ιχνηλατώντας τη σύγχρονη πραγματικότητα: εγκλήματα του λευκού κολάρου και ηθικοί πανικοί*. Στο: Β. Καρύδης, & Α. Χουλιάρας (Επιμ.), *Ηθικοί πανικοί, εξουσία και δικαιώματα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.
- Βιδάλη, Σ. (2013). *Εισαγωγή στην Εγκληματολογία*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ. & Κουλούρης, Ν. (2012). *Αποκλίνουσα συμπεριφορά και ποινικό φαινόμενο*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ., 2017. *Πέρα από τα όρια. Η αντεγκληματική πολιτική σήμερα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Βιδάλη, Σ., & Κουλούρης, Ν. (2018). *Το ποινικοκατασταλτικό σύστημα στην Ελλάδα*. Γασπαρινάτου, Μ. (2017) (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* Αθήνα: Εκδόσεις Σάκκουλα διαθέσιμο στο <http://crime-in-crisis.com/wp-content/uploads/2017/06/courakis-ellinikos-tomos.pdf>
- Γιωτοπούλου-Μαραγκοπούλου, Α. (1984). *Εγχειρίδιο Εγκληματολογίας-Μέρος Α'*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Δασκαλάκης, Η., 1975, «Η εγκληματολογική σημασία του σκοτεινού αριθμού της εγκληματικότητας», *Επιθεώρησης Κοινωνικών Ερευνών*, τ. 25, διαθέσιμο σε ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/ekke/article/viewFile/7007/6726
- Δασκαλάκης, Η. (1985). *Η Εγκληματολογία της Κοινωνικής Αντίδρασης*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Καρύδης, Β. (2010). *Όψεις κοινωνικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ηθικοί πανικοί, ποινική δικαιοσύνη*. Αθήνα-Κομοτηνή: Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Κουκουτσάκη, Α. (2014). *Κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της παρέκκλισης και του εγκλήματος* [πανεπιστημιακές σημειώσεις] διαθέσιμο στο https://www.crimesocialcontrol.blogspot.com/2014/03/blog-post_2.html
- Κουλούρης, Ν. Κ. (2019). *Διαταξικές και ενδοταξικές διαστάσεις της κοινωνικής κατασκευής του εγκλήματος*, στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης, Χ. Παπαχαραλάμπους, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα*. Αθήνα: Ε.Α.Π.
- Κουράκης, Ν. (1994). *Αντεγκληματική πολιτική*, Αθήνα, Αντ. Ν. Σάκκουλας.
- Κουράκης, Ν. (2017). *Κοινωνική Δικαιοσύνη. Μεταλλάσσοντας τις προκλήσεις σε ευκαιρίες*, Αθήνα: Αντ.Ν. Σάκκουλας.

Κουρούτζας, Χ. (2019). «Το έγκλημα αποδίδει; Κρατικά-Εταιρικά εγκλήματα στην Ελλάδα», στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης, Χ. Παπαχαραλάμπους, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ.111-137), Αθήνα: Ε.Α.Π.

Παπαχαραλάμπους, Χ. (2007). Κοινωνικά ουδέτερες πράξεις και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, σε: Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, *Ξέπλυμα Βρώμικου Χρήματος. "Καθαρή" ή ελεύθερη κοινωνία;* Αθήνα-Κομοτηνή.

Σταμούλη, Ε. (2016). «Οργανωμένο έγκλημα και οικονομική κρίση: τάσεις και μεταβολές» σε Γασπαρινάτου, Μ. (επιμ.) *Έγκλημα και ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης. Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Νέστορα Κουράκη. Α' Τόμος*, Αθήνα: Σάκκουλα.

Στεργιούλης, Ε. (2021). *Όψεις του οργανωμένου εγκλήματος στην Ελλάδα και στην Ευρώπη*, διαθέσιμο στο <https://www.crimetimes.gr/%CF%8C%CF%88%CE%B5%CE%B9%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BF%CF%81%CE%B3%CE%B1%CE%BD%CF%89%CE%BC%CE%AD%CE%BD%CE%BF%CF%85-%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CE%BB%CE%AE%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%BF%CF%82-%CF%83/>

Φαρσεδάκης, Ι. (1984), *Ανακριτική, δικαιώματα του ανθρώπου και εγκληματογένεση*, Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χουλιάρης, Α. (2019). *Εγκληματικότητα των ισχυρών: Εγκληματολογική θεωρία και ποινική προβληματική*, στο: Σ. Βιδάλη, Ν.Κ. Κουλούρης, Χ. Παπαχαραλάμπους, *Εγκλήματα των ισχυρών. Διαφθορά, οικονομικό και οργανωμένο έγκλημα* (σ.63-85), Αθήνα: Ε.Α.Π.

Χουλιάρης, Α. (2012). Η λειτουργία του ποινικού δικαίου από την έποψη της συγκρουσιακής θεωρίας για το έγκλημα («conflict criminology»). Στο Ι. Στράγγας, Α. Χάνος, Χ. Παπαχαραλάμπους και Χ. Τσουκα (Επιμ.), *Αγαθό, Συμφέρον και Δίκαιο* Εκδόσεις Σάκκουλα-Nomos-L' Harmattan.

Ξενόγλωσση

Bird, M., Mammersley, M., Gomm, R., & Woods, P. (1999). *Εκπαιδευτική έρευνα στην πράξη: Εγχειρίδιο μελέτης* (Ε. Φράγκου, μετάφρ.). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2008). *Μεθοδολογία εκπαιδευτικής έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.

Creswell, J. W. (2011). *Η έρευνα στην εκπαίδευση: Σχεδιασμός, διεξαγωγή και αξιολόγηση της ποσοτικής και ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Έλλην.

Hallsworth, S., & Lea, J. (2012). Reconnecting the King with his head: The fall and resurrection of the state in criminological theory. *Crime, Media, Culture*, Vol 8, No 2.

Hirschfeld K., (2015). *Gangster States, Organised Crime, Kleptocracy and Political collapse*. Publisher: Palgrave Macmillan.

Mackenzie, S., and Green, P. (2008). Performative regulation: a case study in how powerful people avoid criminal labels. *British Journal of Criminology*, 48(2).

Mason, J. (2011). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας* (μτφ. Ε. Δημητριάδου). Αθήνα: Πεδίο

Martinez, J.P. (2014). Unpunished Criminals: The Social Acceptability of White Collar Crimes in America. *Senior Honors Theses*. 382, 1-50.

Paoli, L., & Vander Beken, T. (2014). Organized Crime. A Contested Concept, in Paoli L., (ed), *The Oxford Handbook of Organised Crime*. United Kingdom: Oxford University Press.

Robson, C. (2007). *Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσο για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές*. (Επιμ. Κ. Μιχαλοπούλου. Μτφ. Β. Νταλάκου – Κ. Βασιλάκου). Αθήνα: Gutenberg.

Sutherland, E. (1944). Is "White Collar Crime" Crime? *American Sociological Review*, Vol. 10, No 2, 132-139.

Vegh Weis, V. (2017), «Criminal Selectivity in the United States: A History Plagued by Class & Race Bias», *DePaul Journal for Social Justice (Vol.10, Issue 2)*, available at: <https://via.library.depaul.edu/jsj/vol10/iss2/4>

Young, J. (2015). *Ηθικός Πανικός: Οι Καταβολές του στην Αντίσταση, τη Μνησικακία και η Ερμηνεία της Φαντασίας σε Πραγματικότητα*. Στο: Β. Καρύδης, & Α. Χουλιάρης (Επιμ.), *Ηθικοί πανικοί, εξουσία και δικαιώματα*. Αθήνα-Θεσσαλονίκη: Σάκκουλα.

Ελληνική Νομοθεσία- Σύνταγμα της Ελλάδος

N. 2734/1999 όπως τροποποιήθηκε από N. 3904/2010

Σύνταγμα της Ελλάδος. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2023 από <https://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-4/>

Διαδικτυακές πηγές

Λαμπρόπουλος, Γ.. (2008). *Γιατί αλληλοσκοτώνονται οι μαφιόζοι*. ΤΟ ΒΗΜΑ. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2023, από <https://www.tovima.gr/2008/11/24/archive/giati-alliloskotwnontai-oi-mafiozoi/>

Η Καθημερινή. (2006). *Οσμή καρτέλ και εκβιασμών στο γάλα*. <https://www.kathimerini.gr/politics/262322/osmi-kartel-kai-ekviasmon-sto-gala/>

Newsit, N. (2010). *20 άτομα στο εδώλιο για την απαγωγή Παναγόπουλου*. <https://www.newsit.gr/ellada/20-atoma-sto-edolio-gia-tin-apagogi-panagoyloy/2030420/>

ΕΘΝΟΣ. (2021). *Greek mafia: 5 ομάδες ξαναμοιράζουν την “πίτα” μετά την άρση lockdown*. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2023, από <https://www.ethnos.gr/greece/article/159621/greekmafia5omadesxanamoirazoynthnpitame-tathnarshlockdown>

Ελληνική Αστυνομία (2009). *Έκθεση Οργανωμένο Έγκλημα*. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2023, από <https://www.astynomia.gr/2009/10/30/organomeno-egklima/>

Ελληνική Αστυνομία (2020). *Έκθεση Οργανωμένου Εγκλήματος*. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2023, από http://www.astynomia.gr/images/stories/2020/prokirikseis20/2019-ekthesi_organomenou_egklimatos.pdf.pdf

Ελληνική Αστυνομία. *Ετήσιες Εκθέσεις Οργανωμένου Εγκλήματος*. Ανακτήθηκε 19 Ιουνίου 2023, από <https://www.astynomia.gr/statistika-stoicheia/statistika-stoicheia/etisies-ektheseis-organomenou-egklimatos/>

Παράρτημα Α: «Έντυπο Συγκατάθεσης»

ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΚΑΤΟΠΙΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

για τη συμμετοχή στην έρευνα με αντικείμενο

«Κοινωνικός έλεγχος, επιλεκτική λειτουργία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης και ανθρώπινα δικαιώματα»

Σας ευχαριστούμε που δεχτήκατε να συμμετάσχετε σε αυτήν την έρευνα. Το έντυπο που κρατάτε στα χέρια σας θα σας δώσει πληροφορίες για την έρευνα προκειμένου να μπορέσετε ενημερωμένα να αποφασίσετε για το αν θα συμμετέχετε ή όχι σε αυτή. Αν αποφασίσετε να συμμετάσχετε, θα σας ζητηθεί να υπογράψετε αυτό το έντυπο και θα λάβετε ένα αντίγραφο.

Υπεύθυνος και Πλαίσιο της Έρευνας

Η έρευνα υλοποιείται από τον ΑΓΡΑΦΙΩΤΗ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

Σκοπός της Έρευνας

Στη έρευνα μελετώνται: α) Ζητήματα επίσημου κοινωνικού ελέγχου β) Η επιλεκτικότητα του ποινικοκατασταλτικού συστήματος σε σεξεργαζόμενα άτομα, γ) Η πιθανή σχέση με μορφές εγκληματικότητας

Διαδικασία της Έρευνας

Προκειμένου να μάθουμε τις απόψεις σας για ζητήματα επιλεκτικότητας του ποινικοκατασταλτικού, θα θέλαμε να μας δώσετε μια **συνέντευξη**. Σε περίπτωση που συμφωνείτε, η συνέντευξη θα ηχογραφηθεί και θα διαρκέσει περίπου 30 λεπτά.

Πληροφορίες – Προστασία προσωπικών Δεδομένων

Οι πληροφορίες που θα δώσετε μέσω της συνέντευξης θα χρησιμοποιηθούν **αποκλειστικά** για ερευνητικούς σκοπούς. Θα τηρηθούν οι όροι της ερευνητικής δεοντολογίας (προστασία των προσωπικών δεδομένων, τήρηση της ανωνυμίας των πληροφορητών, εχεμύθεια) και όσα μας πείτε δεν θα χρησιμοποιηθούν κατά τρόπο που θα επέτρεπε την αποκάλυψη της ταυτότητάς σας.

Ειδικότερα, το υλικό των συνεντεύξεων θα καταγραφεί σε αρχεία ήχου, τα οποία μετά την επεξεργασία των δεδομένων θα διαγραφούν και όχι αργότερα από διάστημα έξι (6) μηνών από την δημοσίευση της διπλωματικής εργασίας. Το περιεχόμενο αυτών των συνεντεύξεων θα καταγραφεί και θα ανωνυμοποιηθεί. Θα ληφθούν δηλαδή μέτρα ώστε τρίτοι να μην μπορούν να σας αναγνωρίσουν μέσα από τις απαντήσεις σας στη συνέντευξη. Αντίστοιχη μέριμνα να μην αποκαλυφθεί η ταυτότητά σας θα ληφθεί και στην περίπτωση που θα αξιοποιηθούν αποσπάσματα της συνέντευξης σε μελλοντικές ανακοινώσεις σε συνέδρια ή σε επιστημονικές δημοσιεύσεις, και εν γένει σε πιθανές δημοσιεύσεις, παρουσιάσεις και επιστημονικές αναφορές που θα προκύψουν από τη συγκεκριμένη μελέτη.

Ελευθερία Συναίνεσης

Είναι επίσης σημαντικό να γνωρίζετε ότι η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι **απολύτως Εθελοντική**: δεν πρέπει να συμμετάσχετε σε αυτήν αν έχετε οποιοσδήποτε ενδοιασμούς και είστε ελεύθερος/η να αποσύρετε οποιαδήποτε στιγμή εσείς επιθυμείτε τη συγκατάθεση συμμετοχής σας στην έρευνα. Τα προσωπικά σας δεδομένα μπορούν να διαγραφούν ανά πάσα στιγμή. Στην περίπτωση που επιθυμείτε να έχετε πρόσβαση ή να διαγραφεί το αρχείο ήχου και εν γένει τα προσωπικά σας δεδομένα ή οι πληροφορίες που παρείχατε κατά την έρευνα μπορείτε αρχικά να επικοινωνήσετε με τον Σεραφείμ Αγραφιώτη (τηλ. 6971792325)

Δυνατότητα διατύπωσης παραπόνων και καταγγελιών

Στην παρούσα έρευνα ακολουθείται το ισχύον ευρωπαϊκό και εθνικό πλαίσιο για την προστασία Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα και ειδικότερα με τον υπ' αριθμ. 2016/679 Γενικό Κανονισμό Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων (ΓΚΠΔ) του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και τον Ν.4624/2019 (ΦΕΚ Α' 137/29.08.2019), καθώς επίσης και κάθε γνωμοδότηση/απόφαση που εκδίδει η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα.

Για α) οποιαδήποτε παράπονα ή καταγγελίες σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας, β) σχετικά με την άσκηση των δικαιωμάτων σας (ενημέρωσης, διόρθωσης, περιορισμού επεξεργασίας, πρόσβασης, διαγραφής) βάσει του ΓΚΠΔ και Ν. 4624/2019 και γ) σε περίπτωση καταγγελίας μπορείτε να απευθύνεστε και στην Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, μπορείτε να προσφύγετε στην Ομάδα Προστασίας Δεδομένων του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου

<https://www.eap.gr/to-eap/independent-units/>

https://www.eap.gr/wp-content/uploads/2021/09/fylladio_dpo_2018.pdf

Ο νέος Γενικός Κανονισμός για την Προστασία Δεδομένων (GDPR) <https://www.eap.gr/wp-content/uploads/2020/10/%CE%A3%CE%A5%CE%9D-1.pdf>

Το παρόν έντυπο θα συμπληρώνεται και υπογράφεται σε δύο (2) αντίτυπα από τα οποία κρατά ένα κάθε υπογράφων (συμμετέχων/ουσα στην έρευνα και ερευνητής/τρια).

Δήλωση Συναίνεσης

Παρακαλώ απαντήστε στα παρακάτω πεδία:

	ΝΑΙ	ΟΧΙ
Διάβασα και κατανόησα τις παραπάνω πληροφορίες		
Μου δόθηκε η δυνατότητα να θέσω ερωτήσεις		
Δέχομαι να μετάσχω στη μελέτη, δίνοντας συνέντευξη		
Δέχομαι η συνέντευξη να ηχογραφηθεί		
Έχω κατανοήσει ότι η συμμετοχή μου στη συγκεκριμένη μελέτη είναι εθελοντική και μπορώ να διακόψω τη συμμετοχή μου σε αυτήν όποτε το θελήσω.		
Έχω κατανοήσει ότι προσωπικά μου δεδομένα δεν θα γίνουν γνωστά σε τρίτα πρόσωπα και στοιχεία, δηλωτικά της ταυτότητάς μου, που ενδεχομένως θα αναφερθούν στη συνέντευξη, θα παραλλαχθούν κατά τη μετεγγραφή (απομαγνητοφώνησή) της.		

Όνομα Συμμετέχοντα/ουσας:	
Υπογραφή Συμμετέχοντα/ουσας:	
Όνομα Συνεντευκτή/τριας:	
Υπογραφή Συνεντευκτή/τριας:	

Ημερομηνία:

Υπεύθυνη Δήλωση Συγγραφέα:

Δηλώνω ρητά ότι, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Ν.1599/1986, η παρούσα εργασία αποτελεί αποκλειστικά προϊόν προσωπικής μου εργασίας, δεν προσβάλλει κάθε μορφής δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας, προσωπικότητας και προσωπικών δεδομένων τρίτων, δεν περιέχει έργα/εισφορές τρίτων για τα οποία απαιτείται άδεια των δημιουργών/δικαιούχων και δεν είναι προϊόν μερικής ή ολικής αντιγραφής, οι πηγές δε που χρησιμοποιήθηκαν περιορίζονται στις βιβλιογραφικές αναφορές και μόνον και πληρούν τους κανόνες της επιστημονικής παράθεσης.